

บทบรรณาธิการ

วารสารศิลปศาสตร์มุ่งเน้นเผยแพร่บทความวิชาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สำหรับฉบับที่ 2 ของปี 2563 นี้มีบทความทั้งหมด 6 เรื่อง ได้แก่ สายมนุษยศาสตร์ 2 เรื่อง บทความแรกเกี่ยวกับข้อเสนอการศึกษา ระดับอุดมศึกษาภายใต้ยุคโลกาภิวัตน์และประชาคมอาเซียนว่าควรจะเน้นการศึกษาแนวเสรีที่ให้ผู้บุคคลแสดงตัวตน โดยอิสระ เน้นทักษะคิดวิเคราะห์เพื่อเข้าใจความเป็นพหุสังคม ส่วนบทความที่ 2 เป็นการวิเคราะห์พฤติกรรมของผู้เรียนภาษาผ่านแนวคิดของโจน รูบิน ซึ่งพบว่านักศึกษาสนใจความหมายของการสื่อสาร และมักจะพยายามที่จะแสดงออกในการใช้ภาษาให้มากที่สุด ส่วนบทความด้านสังคมศาสตร์มี 4 เรื่อง เรื่องแรกเกี่ยวกับวิถีชีวิตชุมชนริมแม่น้ำโขงที่มีการปรับตัวจากการสร้างเขื่อนด้านความมั่นคงอาหารด้วยการทำแหล่งอนุรักษ์พันธุ์ปลา ผู้เขียนนำแนวคิดการดำรงชีพและความมั่นคงอาหารมาวิเคราะห์ ข้อมูลโดยชี้ให้เห็นความเชื่อมโยงอย่างแนบแน่นระหว่างนิเวศน์แม่น้ำโขงกับความมั่นคงอาหารและรายได้ ส่วนเรื่องการท่องเที่ยวด้วยการปั่นจักรยานตามเส้นทางท่องเที่ยววนั้น ผู้เขียนนำเสนอให้เห็นการใช้สื่อประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวตามเส้นทางจักรยาน เป็นเรื่องที่รับรู้ผ่านการประชาสัมพันธ์ในรูปแบบต่าง ๆ และการรับรู้ดังกล่าวมีความเชื่อมโยงกับข้อมูลส่วนบุคคลของนักท่องเที่ยวด้วย เรื่องที่ 3 เน้นการศึกษามิติวัฒนธรรมคือประเพณีทิ้งกระจาดของชาวไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดบุรีรัมย์ พบว่าพิธีกรรมดั้งเดิมนี้มีการปรับเปลี่ยนไปตามเงื่อนไขและบริบทการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม ส่วนเรื่องสุดท้ายคือเรื่องการเรียนรู้การพนันของเด็กและเยาวชนอย่างเท่าทันในพื้นที่ชายแดนผ่านชุดเรียนรู้เพื่อเท่าทันพนัน 5 ชุด ประเด็นค้นพบสำคัญคือเด็กและเยาวชนสามารถเรียนรู้ผลกระทบเชิงลบจากการเล่นการพนันผ่านชุดการเรียนรู้ดังกล่าว เห็นได้จากการปฏิเสธการเล่นการพนัน บรรณาธิการหวังเป็นอย่างยิ่งว่า บทความทั้ง 6 เรื่องนี้จะเป็นประโยชน์ในการขยายความองค์ความรู้ทางวิชาการทั้งด้านการทบทวนวรรณกรรมเพื่อการเขียนบทความและการวิจัยต่อยอดต่อไป

Adapting Liberal Education for an AEC and Global Era: A call for an ASEAN Liberal Educational College

การปรับใช้การศึกษาแนวเสรี

ภายใต้ยุคประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนและโลกาภิวัตน์:

การเรียกร้องการศึกษา

แนวเสรีในอาเซียน

อรุณา รามัน¹, ไฮฮาราน กฤษนัน²,

เมอซ่า คาริมอฟ³, เจอร์ลด์ ดับเบิลยู ฟราย⁴

Aruna Raman, Haiharan Krishnan,

MyrzaKarimov, and Gerald W. Fry

Received: April 29, 2020/ Revised: July24, 2020/ Accepted: September 3, 2020

บทคัดย่อ

บริบทของบทความวิจัยชิ้นนี้คือการสถาปนาประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (2558) ความเป็นพหุวัฒนธรรมและเศรษฐกิจโลกาภิวัตน์ 4.0 ทั้งนี้ โลกาภิวัตน์ถูกนิยามว่าหมายถึงสภาวะโลกไร้พรมแดนในทุก ๆ ด้าน ปัญหาการวิจัยหลักคือต้องการหาคำตอบเกี่ยวกับการศึกษาแนวเสรีแล้วนำมาเป็นฐานคิดสำหรับฟื้นฟูและทบทวนอีกครั้งเพื่อช่วยให้การศึกษาระดับอุดมศึกษาสามารถตอบสนองแรงขับเคลื่อนให้ได้ นอกจากนี้ บทความนี้ยังได้ถกเถียงเกี่ยวกับวิวัฒนาการของการศึกษาแนวเสรี โดยอิงกรอบทฤษฎีรูปแบบทุนของบูร์ดิเยอ การส่งสัญญาณของสเปนซ์และแนวคิดความสามารถของมนุษย์ของเซน

¹ University of Minnesota, Email: raman117@umn.edu

² Krea University, Email: hari.academy@gmail.com

³ University of Central Asia, Email: myrza.karimov@gmail.com

⁴ University of Minnesota, Email: gwf@umn.edu

ระเบียบวิธีวิจัยหลัก คือ การศึกษาแบบกรณีศึกษาเปรียบเทียบ จากมหาวิทยาลัยสี่แห่ง ได้แก่ มหาวิทยาลัยวิศวกรรมศาสตร์และมหาวิทยาลัยศรี ประเทศอินเดียน มหาวิทยาลัยเซ็นทรัลเอเชีย และวิทยาลัยเยล-เอ็นยูเอส ประเทศสิงคโปร์ งานวิจัยนี้ได้มีการเสนอรูปแบบของการศึกษาแนวเสรีที่เกี่ยวข้องและเข้มข้นมากขึ้น และเหมาะกับยุคประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนและยุคโลกาภิวัตน์ที่มีการศึกษาที่เข้มแข็งประกอบไปด้วยองค์ประกอบหลัก ได้แก่ ทักษะการคิดวิเคราะห์ การสื่อสารทางอารมณ์ และสมรรถนะระหว่างวัฒนธรรม ซึ่งสององค์ประกอบหลังถูกเพิ่มเข้ามาเพื่อให้การศึกษาแนวเสรีที่มีความเกี่ยวข้องกับยุคสมัยและเข้มข้นมากยิ่งขึ้น

หัวใจของการศึกษาแนวเสรีคือการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ การเขียน การอ่าน และการเรียนรู้เพื่อที่จะเรียนรู้ นอกจากนี้ นักศึกษายังถูกกระตุ้นให้พิจารณาประเด็นสำคัญหลัก ๆ เช่น ความหมายของชีวิตและเส้นทางชีวิตและเส้นทางสู่ความสุขและสุขภาพ จากกรณีศึกษาทั้งสี่จึงนำมาสู่การเสนอโมเดลสถาบันการศึกษาแนวเสรีสำหรับอาเซียนใหม่ขึ้นมา โดยนักศึกษาที่ได้รับการศึกษาแนวเสรีจะมีความพร้อมเป็นพิเศษในการทำงานในยุคเศรษฐกิจใหม่ โดยนักศึกษาเหล่านี้จะมีคุณลักษณะที่เรียกว่า “protean mental ability” (สตรอส, 2560 : 122) ซึ่งจะเอื้อให้นักศึกษาพัฒนาปัญญา ความสามารถรอบตัวและปรับตัวอย่างรอบด้าน รวมทั้งมีศักยภาพที่ยิ่งใหญ่สำหรับการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างต่อเนื่อง

คำสำคัญ: การศึกษาแนวเสรี คิดใหม่กับการศึกษาแนวเสรี สถาบันการศึกษาอาเซียนใหม่ กรณีศึกษาเปรียบเทียบ

Abstract

The context for this research paper is the establishment of the ASEAN Economic Community (2015) and an increasingly multicultural and globalized 4.0 type economy. Globalization is defined as accelerating interconnectivity in all realms. It has its dark (virus pandemic of 2020)

and bright sides. Thus, the key research problem addressed in this paper is how can liberal education be revived and rethought to help higher education respond to these many highly disruptive forces. There is then a discussion of the evolution of liberal education. Multiple theoretical and conceptual frameworks guide this study including Bourdieu's forms of capital, Spence's signaling theory, and Sen's capabilities approach. The major methodology for the study is comparative case studies. There are four case studies analyzed in this study, namely Visva-Bharati and Krea Universities in India, University of Central Asia, and Yale-NUS College in Singapore. Based on our findings, we propose an even more relevant and robust form of liberal education suitable for the AEC and rapidly globalizing era. There are four key elements of a rigorous robust liberal education, namely, critical thinking skills, communicative skills, soft skills, and intercultural competence. The last two elements have been added to the traditional model to make liberal education even more relevant and robust. The heart of a liberal education is, thus, to develop critical thinking, writing, speaking, and learning to learn skills. Also students are challenged to think about the big issues such as the meaning of life and paths of life and the road to happiness and well-being. Also informed by these four case studies, a model for a new ASEAN Liberal Education College is proposed. Students receiving a rigorous liberal education are particularly well prepared for the new economy (Roth, 2017). They have what Stross calls "protean mental ability" (Stross, 2017: 122). This provides them impressive intellectual versatility and adaptability and great potential for continual life-long learning.

Keywords: Liberal education, Rethinking liberal education, ASEAN Liberal Education College, Comparative case studies

Yes, you may well doubt, you may well be uncertain... Do not accept anything because it is the authoritative tradition, because it is often said, because of rumor or hearsay, because it is found in the scriptures, because it agrees with a theory of which one is already convinced, because of the reputation of an individual, or because a teacher said it is thus and thus... But experience it for yourself.

The Lord Buddha, the Kalama Sutra

Context and research problem

At the end of 2015, the ASEAN Economic Community (AEC) became operational to promote and facilitate trade and movement of labor and capital among the 10 Southeast Asian nations comprising the Association of Southeast Asian Nations (ASEAN) established in 1965 during the Cold War (Fry, 2008). International regimes like the AEC reflect the growing influence of globalization. For purposes of this study we define globalization as accelerating interconnectivity in all realms. It is a phenomenon which has its bright and dark sides. The devastating spread of the corona virus with its horrific consequences reflects this dark face of globalization. Another dramatic mixed outcome of globalization is a huge and growing refugee community. Currently there are 25.9 million refugees and 3.5 million asylum-seekers globally (UNHCR, 2020). There are also huge numbers of guest workers across the globe. Many Thais go to work in places like Korea, Brunei, and Saudi Arabia (Keyes, 2014). Thus, workplaces are becoming increasingly multicultural. The new 4.0 economy and rapid technological change are additional manifestations of the powerful force of globalization. The bright side of globalization is reflected in the writings of Thomas Friedman who emphasizes how interconnectivity can enhance creative cooperation for the common

good and peaceful relations among countries and peoples (Friedman, 2005, 2016). Also global cooperation on a massive scale is needed to fight global warming and eliminate violent conflicts.

All these forces are potentially disruptive of higher education which in general has failed to change adequately to respond to these challenges. These disruptive forces can be both positive and negative. Much of higher education today is no different than it was decades ago and Arum et al. (2016) in their critique of higher education find that US college students, even at top institutions, are learning little and often failing to develop critical thinking skills. Thus, the key research problem addressed in this paper, is how can liberal education be revived and rethought to help higher education respond to these many highly disruptive forces.

The evolution of liberal education

Liberal education has deep historical roots going back about 2,500 years ago to both ancient Greece and ancient India and China. With the development of a new form of democratic government in Athens in around 500 B.C. a new kind of education was needed. Liberal education was the response, but there were two competing schools. One school led by Plato and his followers such as Aristotle and Socrates was philosophical and emphasized the search for truth through dialectic reason. This was the true science that a free person needed (Burke, 1980). It anticipated modern scientific thinking. The opposing school was less philosophical and more practical emphasizing rhetoric and oratory. This second school was led by Pericles and it also emphasized the tolerance of diversity of people and lifestyles. Later Cicero in Italy emphasized the integration of the two approaches, arguing that rhetoric should be based on knowledge.

The roots of liberal education can also be found in the East in the thinking of both the Lord Buddha and Confucius, two great teachers.

Our paper begins with a quote defining Buddhist epistemology which emphasizes both critical thinking and experiential learning, key elements of the way we are redefining liberal education in this paper. Though not well known, Confucius was a strong advocate of holistic education and interdisciplinary thinking (Tu, 1996).

Centuries later higher education evolved in Europe with again primarily two alternative approaches. One was centered in Germany led by Wilhelm von Humboldt emphasizing the development of the research university (Östling, 2018). In England there was an emphasis on residential liberal arts colleges.

Then the U.S. as it developed its higher education system, drew upon both these European traditions. Leading universities in the U.S. such as Harvard, Yale, Princeton, and Stanford emphasize liberal education at the undergraduate level and research at the graduate level.

In recent years with the accelerating cost escalation of higher education and rapid technological change there has been a growing emphasis on skill-oriented education and STEM studies, creating the so-called liberal arts crisis (Côté, J. E., and Allahar, 2007, 2011). There has been a serious erosion in the appreciation of the core values of a liberal education. And there are those who argue that the humanities are “useless”.

The heart of a liberal education is to develop critical thinking, writing, speaking, and learning to learn skills (Zakaria, 2015). Also students are challenged to think about the big issues such as the meaning of life and paths of life (Morris, 1973) and the road to happiness and well-being.

Research Objectives

This is an R and D type study. Based on our research (meta-synthesis of literature on liberal education and its evolution) and our four informative case studies, we propose a new model of liberal education appropriate for the AEC and highly multicultural globalizing era.

Definitions

It is imperative to define carefully terms used in this paper. Globalization was defined above. Other key terms used in this paper are defined as follows:

Internationalization: a process to enable institutions and individuals to respond to the challenges of globalization by strengthening their related capacities and developing mechanisms to enable them to operate effectively and successfully in an increasingly multicultural world.

Liberal arts education: a learning system emphasizing the study of primarily the humanities, but also the social sciences.

Liberal education: a learning system which includes the study of the humanities, social sciences, and natural sciences. Genuine liberal education includes the important development of scientific literacy in response to C. P. Snow's (1993) concerns about the studies of the arts and sciences not being integrated.

Education means training which enables individuals to become capable in various areas such as reading critically and writing well. This definition draws on the root Sanskrit meaning of the Thai word for education, *kansueksa*, which means to become capable (Sirindhorn, 2018) (see Sen, 1999; Nussbaum, 2011).

Soft skills: capabilities such as teamwork, leadership, and cultural empathy (Taylor, 2020).

Value premises and positionality

All four authors strongly believe in the value and worth of liberal education but that it needs to be adapted in Southeast Asia for the rapidly globalizing and AEC era. In fact, we believe it is even more germane now than ever. And we believe strongly that the model developed has implications far beyond the Southeast Asian world. And

the new model proposed for an ASEAN Liberal Education College has implications for rethinking liberal education globally.

Theoretical/conceptual frameworks

To guide this study, we draw upon multiple theoretical and conceptual frameworks. A first basic conceptual framework is that of “Forms of Capital” developed by the French sociologist Pierre Bourdieu (1986). His four forms of capital are human, social, cultural, and economic. A key question then is to what extent does a rigorous quality liberal education program enhance these important forms of capital? For example, social capital is developed through social networking enhanced by studying in multicultural environments involving much cooperative learning. Cultural capital relates to “soft skills” that have often been ignored by institutions focusing on the “vocalization of higher education” and narrow skill development related to labor markets that are both hard to predict and highly volatile.

Another important framework is signaling theory developed by the British economist and Nobel laureate Michael Spence (1974). The key question then is what does having had a rigorous liberal education signal to potential employers about an individual’s talent and capabilities? Liberal education graduates are, for example, much more likely to earn doctorates and become academics. This signaling concept is particularly important since it is often hard to measure directly many attributes associated with a robust liberal education such as communicative and other “soft” skills.

Our third framework, developed by the Indian Nobel laureate Amartya Sen (a graduate of Visva-Bharati University) is the “capabilities approach” which relates directly to the definition of education we are using in this study (Sen, 1999, 2000). So here the key question is: through a rigorous liberal education, what specific capabilities do individuals

develop? Sen's approach which also emphasizes freedom to make life choices differs significantly from the traditional emphasis on knowledge acquisition, which currently becomes often quickly out-of-date in an age of information explosion (Did You Know, 2020).

Two other frameworks also inform this study, namely, the concept of experiential learning developed by John Dewey and the progressive philosophy of the Brazilian educational thinker, Paulo Freire. Dewey's approach is well reflected in this famous quotation by Confucius:

I hear and I forget.

I see and I remember.

I do and I understand.

One of the co-authors of this paper has used this philosophy to guide his study abroad programs to Southeast Asia over the past 20 years and it has worked extremely well (Tomita, et al., 2000). For example, students are empowered by learning to write in the Thai script, becoming "literate". Learning other languages is an integral part of a genuine multifaceted liberal education. For Westerners to become exposed to Asian languages and different ways of writing and thinking are extremely valuable. Though few are aware of this, Dewey actually went to China and promoted his experiential philosophy of learning (Wang, 2007). The second line of the quote above reflects the importance of the visual arts, which is integral to liberal education. Two key features of Freire's approach are empowerment and *conscientização*, critical consciousness (Freire, 1973). With respect to the latter, students need to become more conscious of the importance of deeply understanding key global issues such as climate change and inequality, and then to commit to working for the common good (Crosby and Bryson, 2005; UNESCO, 2015; Tian and Liu, 2018).

Methodology and methods

Bartlett and Vavrus (2017, 2018) are highly critical of conventional case study research methodologies which fail to reflect divergent epistemologies. They offer the comparative case study approach as a promising alternative which we adopt here. We analyze four diverse cases from Central, South, and Southeast Asia. Thus, our methodology is also multiple case studies (Yin and Campbell, 2018). Our diverse research methods used in doing the case studies are the following:

- 1) A meta-synthesis of the literature on liberal education and its evolution
- 2) Several in-depth interviews
- 3) Participant-observation

In terms of participant-observation, one of the authors had approximately 30 years both experiencing as a student and then as an academic scholar and leader actively promoting liberal education.

Results

Four Asian case studies are now presented. Two are from India in South Asia, one from Central Asia, and the last one from Southeast Asia.

Visva-Bharati, India: A case study

The Indian Nobel laureate Rabindranath Tagore (1861-1941) was widely regarded as a litterateur, poet, and Eastern mystic, but his lesser-known identity is that of visionary educator and creative educational leader (Samuel, 2010). He bequeathed to the world of liberal education Visva-Bharati, a manifestation of his vision to use education as a catalyst to unite the world “irrespective of diversity of language, identity, race, nationality, or religion” (Mukherjee et al., 2016, p. 51).

Visva-Bharati is a visionary educational institution that focuses on holistic, indigeneity-respecting global learning. A pioneer in the liberal

education realm, Tagore was a “change agent across borders in a complicated, equivocal, and multicultural environment” (Pierce, et. al, cited in Park et. al, 2018, p. 96).

In his 1919 volume *The Centre of Indian Culture*, Tagore posited that:

education should be in full touch with our complete life, economical, intellectual, aesthetic, social and spiritual... true education is to realize at every step how our training and knowledge have organic connection with our surroundings (p. 2).

He was deeply dissatisfied with the conventional education system at the time, shackled by its rigidity, lack of imagination, and rote learning methods. This less-than-favorable experience led to his tri-fold vision for education - first, education rests where there is a natural predisposition for the growth of scholarly learning; second, the university exists to produce and disseminate scholarship; third, to enable this, it is necessary to gather intellectuals and scholars who are devoted to creativity, research, and discovery in their fields (Dasgupta, 2010).

Tagore believed in the spirit of universal humanism, and the integration of body, mind, and spirit (Mukherjee et. al, 2016). He placed immense importance on the deceleration of learning, in contravention of the progression-oriented motivations of education systems. Tagore set up Visva-Bharati as an alternative to the colonial, English language-dominant system of education in British India (Dasgupta, 2010).

The roots of Visva-Bharati can be traced back to 1901, when Tagore set up an experimental school with five children, including his eldest son, and an equal number of teachers. This school grew to become Visva-Bharati University in 1921. The name Visva-Bharati means “communion of the world with India,” (Mukherjee et al., 2016, p. 6),

concurrent with Tagore’s vision for education as a window to the world. In 1951, Visva-Bharati was recognized as a central university and an *Institution of National Importance* (Visva-Bharati, 2020).

Tagore realized his vision of “education for fullness, harmony, and international understanding” through Visva-Bharati. He sought to establish an international university which encouraged the confluence of “scientists and artists, students and professors, scholars and saints” from all over the world” (Samuel, 2010). He planned to enshrine the idea of a liberal arts education at the university level, establishing education as “aspiring to a nuanced interdisciplinary type of global citizenship and understanding” (Nussbaum, 2010, p. 84).

Being faithful to liberal arts education traditions, Tagore envisioned Visva-Bharati as interweaving communion with nature, intercultural understanding, and sustainable development. The motto of the institution reflects this confluence - *Yatrisvisvambhavatyekanidam* (where the world becomes a single nest) (Mukherjee et al., 2016, p. 7). In allegiance to this vision, close to a 100 years later, classes are held under trees, and importance is placed on music, arts, and active engagement with nature (Kupfer, 2015).

Tagore’s overarching vision centered around a concentric educational vision. Jalan (1976, cited in Samuel, 2010), posits that the innermost circle of the concentric vision focuses on India, with programs to strengthen Indian education. The second circle focuses on Asian Studies, and the third circle explores international understanding and world issues. In concert, the curriculum meets individual, social, and universal needs (Samuel, 2010).

Renowned economist and Nobel laureate Amartya Sen, a former student at Visva-Bharati, was educated in history from all parts of the world, rather than just India or Imperial Britain. The school also had the first Institute of Chinese Studies in the country, and trained students in

arts, crafts, and music from other countries, including Indonesia. Pedagogical models trained students in “world readiness.” They undertook rural reconstruction projects and quasi-ethnographic studies, both to internalize the world within themselves, and find their place in the world (Kupfer, 2015).

While conceptualizing Visva-Bharati, Tagore was insistent that a national university shouldn’t fall prey to religious divisiveness, or represent only the majority religion, Hinduism (Tagore, 1919). Despite this noble vision and Visva-Bharati being a pillar of liberal education, cracks seem to be appearing in its current facade. It seems that the campus is becoming increasingly politically polarized and in recent years is no longer realizing the vision of Tagore. It has become yet another degree mill, one that eschews Socratic learning and exploration through the arts in favor of rote learning and performance on standardized national examinations.

Visva-Bharati typifies the decline of a storied liberal arts institution, one that has let neoliberal market demands guide its journey from uniqueness to mediocrity (see Phan, 2017). Despite Visva-Bharati’s decline, there is a burgeoning of liberal arts institutions in India, as illustrated by the case study of Krea University below. There were fewer than 20 such institutions in the country in 2005; the number rose to more than a 100 in 2013 (Shiv Nadar University, cited in Brara, 2013; Srinivasari, 2019). This signals the relevance of a liberal arts education to the development of capabilities that students need to develop to face the challenges of the 21st century world.

Krea University, India: A case study

Sadly, the regular arts and science colleges mushrooming all over India to absorb the majority of the second and third tier of qualifiers have identified themselves as a greedy racket churning out incompetent graduates. This has motivated senior educators and philanthropic sponsors to

upgrade this model by calling it liberal arts and about a dozen Indian colleges have sprung up over the past four years, offering ‘international’ standards of education. Krea University is one of the significant leaders in this Indian endeavor with a resolve to redefine the liberal arts label in a rigorous, innovative way (Krea University, 2020).

An important part of Krea’s vision is to make research a priority and to combine it with students focusing on multiple environmental concerns, not just the usual areas of forestry and pollution, but also newer challenges such as behavioral economics, migrant labor, climate change, and the traditional arts and crafts. Emphasis is placed on learning to learn, personalization of pedagogical systems, and designing knowledge structures collaboratively. As an example, the University is located close to the salt flats of Pulicat Lake (on the border of the Indian states of Andhra Pradesh and Tamil Nadu), a four hundred square kilometer patch of amazing natural diversity, a long history of trading and populated with an amazing array of Hindu, Muslim, and Christian seafarers and traders. Students and faculty interact with their neighbors in a proactive manner, not only to collect valuable data but also find joint solutions to remedy the various antagonistic forces that afflict the poor living in such coastal zones. At the faculty recruitment level, the university has assembled a quite young and highly qualified team with doctorates from across the world and with a strong commitment to interact with millennial at the eye-level. Almost all its students come from a rather rigid schooling system where rote memorization is given priority over comprehension so as to standardize assessment modes. Yet, these millennials have gone through sufficient amounts of immersion in a parallel social media where they do listen to alternate ways of deconstructing the world around them. In short, they are products of a highly complex counter cultural paradigm, capable of accommodating various registers but not resilient enough to

make their own judgments. So Krea has initiated what could be a unique pedagogical solution.

It is called the School of Interwoven Arts and Sciences (SIAS), which emphasizes interwoven learning defined as follows:

Interwoven Learning is a new paradigm ideal for the connected world. This weaves together the arts and sciences, creativity and action, eastern and western perspectives. It draws upon the profound learnings of the past and present, to ready students for the future (Krea University, 2020).

For a start, students join to embark on a journey of discovery rather than finding the route to a pre-selected destination. Majors and minors will only be mere milestones indicating intersections of knowledge acquisition processes. And in the methods of selecting faculty who shall drive this ambitious undertaking, care has been taken to select a wide range, from artists, renowned pianists, classical dance exponents, to mathematicians. And then there are two centers to inspire students' imagination and artistic spirits. One is the Center for Creative Writing and the other is a Media Lab. Both these centers work towards helping bridge the various subject domains by creating holistic perspectives to weave the variety of distinct information systems together, through appropriate words and images.

The primary role of the Lab is to provide the technical tools and aesthetic modes to visualize images, design sound, and transcreate new ideas. Students and faculty have access to state-of-the-art cameras, lighting gear, sound recording equipment, and editing suites with the capacity to work with 3D graphics. There are materials for the classroom, outreach promotions, and documentation of lectures by leading academicians and entrepreneurs who visit the campus. But the area in which the university excels in the world of immersive and interactive pedagogy is through the

creative use of virtual and augmented reality productions. The only way to navigate the complex minds of the millennial generation is to take academics to their doorstep. The digital domain that they deal with constantly via smart phones, social media, and the wide range of applications has already positioned them well to take up this way of learning. By leaving the tools of perusing the infinite world of information in their hands, the Krea classroom now becomes the space for robust enquiries, debates, and critical thinking to formulate the real knowledge which is going to help them become competent entrepreneurs or valuable employees in whichever sphere they choose. The only way forward is by getting ready to face and handle the unpredictable future.

The University of Central Asia (UCA)

It is certainly difficult to establish a brand new and modern higher education institution that would meet expectations of the students, and at the same time, meet the needs of a diverse mountainous remote region. Making this task even more challenging is the massification and the proliferation of higher education institutions in Central Asia after the fall of the Soviet Union in 1991. Just in the Kyrgyz Republic alone, since 1991, there has been a nearly seven-fold increase in the number of higher education institutions. With such rapid massification, there have been deep concerns about the quality of higher education in the region (ADB, 2015).

The University of Central Asia was founded in 2000 as a private, not-for-profit, secular university through an International Treaty signed by the Presidents of the three founding states and His Highness the Aga Khan. The treaty was ratified by the respective parliaments of Kazakhstan, Kyrgyzstan, Tajikistan, and registered with the United Nations. At the

Naryn Campus Inauguration Ceremony on October 19th of 2016, His Highness Aga Khan, highlighted that the treaty was a unique example to the entire world of how these three countries could join hands together across national boundaries and actually dream together about their common future.

The mission of the university is to promote the social and economic development of Central Asia, particularly its mountainous societies, by offering an internationally recognized standard of higher education and helping the different peoples of the region to preserve and draw upon their rich cultural traditions and heritages as assets for the future. Therefore, all three campuses in each of the countries are located away from the major cities in small mountainous towns.

The School of Arts and Sciences of UCA offers undergraduate programs in computer science, communication and media at the Naryn campus in the Kyrgyz Republic, and economics, earth, and environmental science at the Khorog campus in Tajikistan, and plans to offer in 2022 undergraduate programs in business administration, and engineering sciences at the Tekeli campus in Kazakhstan. Thus, there is a good blend of liberal education and professional studies.

As a next step, UCA developed partnerships with colleges and universities that have strong undergraduate liberal arts programs offered at UCA and signed agreements with the following institutions:

- Seneca College, Canada: Preparatory Program
- University of Technology Sydney, Australia: Communications and Media
- University of Toronto, Canada: Computer Science
- University of British Columbia, Canada: Earth and Environmental

Sciences

- Stockholm School of Economics/Riga, Latvia: Economics
- National Research University's Higher School of Economics, Moscow, Russia: Economics
- University of Victoria, Canada: Cooperative Education Program
- University of Alberta, Canada: Central Asian Faculty Development Program
- University of Cambridge, United Kingdom: Central Asian Faculty Development Program

All above mentioned undergraduate programs at UCA were developed together with the partner institutions and then shared with the local business and industry experts who provided their thoughtful and valuable input. Thus, we were able to develop strong academic programs that meet national and regional needs of the people who live in the Central Asia region.

In 2016 UCA opened its first campus for students in Naryn, Kyrgyzstan, and a year later, in 2017 the second campus was opened in Khorog, Tajikistan. UCA plans to open the third campus in Tekeli, Kazakhstan in 2022.

The students come mainly from the founding states, and also from the marginalized regions of northern Afghanistan and Pakistan. There are also students from urban areas. Admission is based purely on merit and UCA offers financial assistance, especially to students from rural mountain communities, to cover living expenses at its residential campuses. Unlike most other universities in the Central Asia region where students have to arrange for their own housing and meals, the university provides a unique residential experience for their undergraduate

students, central to quality liberal education and lateral learning. Its modern on-campus facilities include attractive accommodations, meals, a laptop, health insurance, and other facilities. The university provides financial aid to every student who earns high scores on the university admission tests. No qualified student was denied admission because of the family financial situations.

The Aga Khan Humanities Project is another valuable activity of UCA that provides civic education courses and has attracted support from over 70 colleges and universities throughout Central Asia. The Institute of Public Policy and Administration and Mountain Societies Research Institute are two research institutions of UCA and these institutions established strong relationships with the international partners and gained a good reputation and recognition in the Central Asia region and beyond. The Cultural Humanities and Cultural Heritage Unit of UCA was created to preserve the rich and diverse cultural heritage of the region through research, documenting, archiving and supporting the work of scholars from Central Asian nations.

With students coming from the five Central Asia nations and also several South Asian countries, and its active partnerships with nine universities across the globe, this institution has the international/intercultural character central to our new conception of liberal education. In terms of its engagement mission, we close this case with the following quotation:

What this University is all about is not only the power of education, but also the power of international cooperation. It is a power that can change peoples' lives.

His Highness Aga Khan's speech at the Inauguration Ceremony on October 19, 2016

Case study of Yale-NUS College in Singapore

As in the case of Krea University and UCA, Yale-NUS College was a completely new college established in Singapore. Singapore was once a turbulent society mired in political and economic problems, but under the brilliant leadership of Lee Kuan Yew achieved spectacular economic and educational success eventually emerging as the economic and financial powerhouse of Southeast Asia.

At the higher education level Singapore's success was largely in the area of technical/skills education as reflected by Nanyang Technological University (NTU) and the Singapore Management University (SMU). What Singapore was lacking was a robust rigorous liberal arts college like Oxford or Yale. Thus, the National Singapore University (SNU) invited Yale University (famous for its liberal arts tradition) (Kronman, 2019), to undertake a joint venture to establish a liberal arts college which was named Yale-NUS College, which opened its doors to its first class in 2014.

This college is highlighted in an influential book promoting liberal education (Zakaria, 2015: 67-71). Zakaria states that “this is the most interesting and ambitious effort to reform liberal education for the twenty-first century” (p. 67). In the classic liberal arts tradition, this is a small residential college of approximately 2,000 students. All students must live on campus for all four years, maximizing opportunities for lateral learning. About 60% of the students are from Singapore with most of the rest coming from China, India, and the U.S., with a sprinkling of students from Africa, Europe, and Latin America. Most of the faculty are from NUS or Yale, but there are also outstanding faculty from other institutions such as Smith College. The curriculum includes the humanities, social sciences, and natural sciences. The humanities curriculum emphasizes comparative

thinking and learning from the great minds of both the Eastern and Western worlds.

Though internships are not required, students are encouraged to use their summers creatively and to engage in co-curricular learning. A student we interviewed spent one summer studying bioethics at Yale, another summer interning with an important NGO in the San Francisco Bay Area, and one summer in Swaziland studying global health issues (Yang, 2020). Students are also encouraged to be engaged in activism related to major social and policy issues. All students are required to write a senior thesis, reflecting the college’s emphasis on making “articulate communication central to its intellectual experience” (Zakaria, 2015: 75).

Despite the college’s impressive reformed liberal education program, it has been controversial. Skeptics argue that genuine liberal education is not viable in an “authoritarian society” that limits freedom of expression (see Nidhi, 2009). While this indeed may limit the scope of some seminars and conferences, in general it has not been a serious problem for either faculty or students.

Since only two classes of students have graduated, it is too early to do rigorous tracer studies of the success of its graduates. Interestingly, Singapore was the first country to employ tracer studies to assess educational outcomes in a more rigorous long-term way (Pang, 1976; Pang and Chia, 1974). Long-term, it will be important to do rigorous tracer studies to examine what has happened to the graduates of Yale-NUS College as an important test of its genuine quality.

Discussion

Our meta-synthesis of key literature on liberal education confirms that a rigorous liberal education is far from “useless” as its critics allege, but instead the kind of education most appropriate in these turbulent disruptive times (Anders, 2017; Kronman, 2007, 2019; Stross, 2017; Zakaria,

2015). In a major survey of employers, 77% indicated that a liberal education was that most appropriate for the era of the 4.0 economy emphasizing an ability to analyze information and data. A highly specialized skills-based undergraduate education prepares one well for the first job, but liberal education prepares students for *any job*. And Anders (2017) presents data showing that long-term, even in narrow economic terms, liberal education graduates are the most successful. He also mentions how liberal arts majors end up ruling the world, running foundations, and hosting television shows. There are prominent Asian examples that support Anders' claim. For example, Dr. Surin Pitsuwan, the late former Secretary-General of ASEAN, studied political science at the liberal arts college, Claremont. And Abhisit Vejjajiva, former prime minister of Thailand did an interdisciplinary liberal arts degree in philosophy, politics, and economics at Oxford. Earlier there was mention of the Nobel laureate Amartya Sen, who studied at Visva-Bharati. Finally, with regard to “ruling the world” there is the example of Kofi Annan, Nobel laureate and for 10 years Secretary-General of the UN, who did a liberal arts degree in economics at Macalester College in Minnesota in the U.S.

Comparisons of the four cases, similarities and differences

These four diverse cases share much in common. Key similarities are the following: In all four institutions, there is a strong emphasis on the importance of cultivating interdisciplinary learning/thinking and going beyond narrow “academic silos” that characterize much of higher education (see Klein, 2015; Kline, 1995; Stehrand Weingart, 2018). In terms of epistemology and philosophy, all four institutions emphasize drawing on both Western and non-Western thinkers and approaches. Epistemologies of the South are recognized and included (Santos, 2016). Another commonality among the four institutions is the emphasis on comparative thinking emphasized by the late Czech-US scholar, Josef

Mestenhauser (2011). This is particularly prominent at UCA, where there are students from each of the five Central Asian nations. Also at all the institutions there is an emphasis on social community engagement through activities such as internships or applied research (Walker, 2016). Krea in Sanskrit actually means action-oriented. Related to this theme is promoting sustainable development and developing a commitment to treasuring and preserving the environment. Reflecting Bourdieu's conceptual framework, students at all four institutions have excellent opportunities to build social capital through intercultural networking. This is particularly true at Yale-NUS and UCA. Finally and most importantly, at all these institutions the ideal is for students to become critical thinkers who learn how to learn and become deeply committed to life-long learning, though currently this may not be so true anymore of Visva-Bharati.

In terms of differences, these are all new universities, except for Visva-Bharati which has a long history founded almost exactly a century ago, 1921. Also Yale-NUS and UCA, unlike the two Indian institutions, have access to substantial external funding (Yale University Endowment, Singapore as one of the world's richest nations, and the Aga Khan Foundation). Also in terms of geography only UCA is in a land-locked area emphasizing a mountainous environment and it is the only institution serving primarily Islamic students.

Links between conceptual frameworks and philosophy and pedagogy of liberal education

The model of liberal education presented here reflects the influence of the five conceptual frameworks presented earlier. Students experiencing this kind of genuine liberal education enhance their human, social, and cultural capital (Bourdieu, 1986). And their prior economic capital influences their opportunities to experience high quality liberal education. Reflecting Spence's signaling theory, this kind of education is a proxy suggesting high levels of communicative competence, creativity,

critical thinking, and commitment to life-long learning, skills that can't be done by robots (ISRANEWS AGENCY, 2018). These in turn, are important capabilities, useful for a lifetime, preparing individuals not for a specific job, but any job (Sen, 1999, 2000). Integral to this model of liberal education is active experiential education (Dewey) through social engagement (internships and applied research, for example). Finally, there is an emphasis on the development of consciousness (Freire, 1973) related to key global issues such as climate change, political/cultural conflicts, social injustices, and ultra nationalism, nativism.

Proposal for a new model of liberal education

Based on this research conducted for this study we would like to propose an even more relevant and robust form of liberal education suitable for the AEC and rapidly globalizing era. There are four key elements of a rigorous robust liberal education, namely, critical thinking skills, communicative skills, soft skills, and intercultural competence. The last two elements have been added to the traditional model to make liberal education even more relevant and robust.

Call for a new ASEAN Liberal Education College

To conclude this paper we would like to propose the creation of a new ASEAN Liberal Education College (Chao, 2014; Fry, 2014; Nair, 2016). This would be the “Harvard” of Southeast Asia but be even better by adding the soft skills and intercultural competence components that are missing in many of the world's leading liberal arts programs.

Students would come from the 10 ASEAN countries and Timor L'este (which will eventually become part of ASEAN). The faculty would be largely from Southeast Asia but outstanding faculty from East and South Asia, Europe, North and South America, and Africa would also be included to expose students to diverse global perspectives. Like the

innovative African Leadership University, there would be an emphasis on leadership and the development of related “soft skills”. As the corona virus crisis has so dramatically demonstrated, all responsible citizens need to be digital capable. Also courses of the new college would use the Web as a tool to bring into classrooms virtually leading intellectuals and thinkers from the ASEAN region.

A major issue in higher education across the globe is inequitable access (Dilaka, 2018). To address this issue, this new ASEAN College would be tuition free (like Rice University in the past) and each student would receive a scholarship to support living expenses. Also to enhance its inclusiveness, the College would also offer alternative degree and non-degree programs in-person and on-line to diverse groups of individuals (such as the elderly, those with disabilities, and those from marginalized ethnic communities). Given rapidly aging populations in countries such as Singapore and Thailand, the elderly are an increasingly important often ignored group (Rung, 2018). Thus, this new institution, unlike many famous institutions of liberal education, would offer much more equitable access to diverse students and would be much more inclusive.

All students would be required to study an ASEAN language of their choice and then do an internship (of three months to one year) in the country of their chosen language. Alan Walker, president of the Ford Foundation, has emphasized the value of such internships (2016). Several liberal arts institutions in the U.S. have developed quality programs of this type such as Stanford’s Volunteers in Asia (VIA), Princeton in Asia, and Yale in China. The intercultural internship program of the ASEAN College could provide a model for the later development of an ASEAN Cooperation Corps which was the vision of the dynamic late Secretary-General of ASEAN, Dr. Surin Pitsuwan.

Skeptics may question whether there is adequate funding to support the establishment of such an institution. If Central Asia, a much

poorer region than Southeast Asia can have a University of Central Asia, then why can't Southeast Asia have a similar regional institution serving students from the entire region? An existing attractive campus facility could be utilized. With funding from each of the region's ten countries (including wealthy Singapore and Brunei) plus philanthropy from Thailand's royal family and other donors and international agencies, finance need not be an issue. The highly successful Asian Institute of Technology (AIT) provides an appropriate model for funding (AIT, 2018).

Final thoughts and reflections

Students receiving a rigorous liberal education are particularly well prepared for the new economy (Roth, 2017). They have what Stross calls "protean mental ability" (Stross, 2017, p. 122). This provides them impressive intellectual versatility and adaptability and great potential for learning specific skills on the job as needed. And related to their long-term success and well-being, they learn how to learn and develop a passion for continual life-long learning.

References

- ADB (2015). **Assessment of Higher Education: Kyrgyz Republic**. Manila: Asian Development Bank.
- AIT. (2018, 22 July). **AIT Annual Report 2018**. Bangkok: AIT.
- Anders, G. (2017). **You Can Do Anything: The Surprising Power of a "Useless" Liberal Arts Education**. New York: Little, Brown and Company.
- Arum, Richard, Roska, Josipa, and Cook, Amanda. (2016). **Improving quality in American higher education: Learning outcomes and assessments for the 21st century**. Hoboken, NJ: Wiley.

- Bartlett, Leslie, and Vavrus, Frances. K. (2017). **Rethinking Case Study Research: A Comparative Approach**. New York: Routledge.
- Bartlett, Leslie, and Vavrus, Frances K. (2018, 11 January). What's Wrong with Case Studies? Pitfalls and Promises. **Teachers College Record**.
- Bourdieu, Pierre. (1986). "The Forms of Capital." In J. Richardson, editor. **Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education (p. 241-258)**. New York: Greenwood.
- Brara, Noor. (2013, 24 January). In India, a Rise of Private Universities and Liberal Arts Colleges. **New York Times**. Retrieved March 16, 2020 from <https://india.blogs.nytimes.com/author/noor-brara/>
- Burke, Richard J. (1980). Two Concepts of Liberal Education. **Academe**, 66,6, 354-356.
- Chao Jr., Roger Y. (2014, 18 July). Need for an ASEAN University. **University World News**. Retrieved July 14, 2020 from <https://www.universityworldnews.com/post.php?story=20140718083148835>
- Côté, James E., and Allahar, Anton. (2007). **Ivory Tower Blues: A University System in Crisis**. Toronto: University of Toronto Press.
- Côté, James E., and Allahar, Anton L. (2011). **Lowering Higher Education: The Rise of Corporate Universities and the Fall of Liberal Education**. Toronto, Ontario: University of Toronto Press.
- Crosby, Barbara C. and Bryson, John M. (2005). **Leadership for the Common Good: Tackling Public Problems in a Shared-Power World**. San Francisco: Jossey-Bass.
- Das Gupta, Uma. (2010). Using a Poet's Archive to Write the History of a university: Rabindranath Tagore and Visva-Bharati. **Asian and African Studies**, XM(1), 9-16.

- Did you know (2020). Retrieved September 9, 2020 from <https://www.youtube.com/watch?v=u06BXgWbGvA>
- Eoseewong, Nidhi. (2009. 3 April). Liberal Arts that Is not Liberal. **Matichon Sabadawichan**, 29, 1494. [in Thai].
- Fraser,Bashabi. (2015). Rabindranath Tagore’s Global Vision. **Literature Compass**, 161-172.
- Freire, Paulo. (1973). **Education for Critical Consciousness**. New York: Seabury Press.
- Friedman, Thomas. L. (2016). **Thank You for Being Late: An Optimist's Guide to Thriving in the Age of Accelerations**. New York: Farrar, Straus and Giroux.
- Friedman, Thomas. L. (2005). **The World Is Flat: A Brief History of the Twenty-First Century**. New York: Farrar, Straus and Giroux.
- Fry, Gerald. W. (2008). **Association of Southeast Asian Nations**. New York: Chelsea House Publications. Series on Global Organizations.
- Fry, Gerald W. (2014, 17 November). Call for an ASEAN University: The Time to Think about This Is Now. **The Nation**.
- ISRANEWS AGENCY. (2018, 3 February). Liberal Education Helps to Practice Thinking, Creativity, Global Skills that Robots Can’t Do. **Issara News**. [in Thai]. Retrieved November 10, 2020 from [<https://www.isranews.org/isranews-scoop/63206-future-education.html>]
- Kaewdaeng, Rung. (2018). **Support of the learning of the elderly in Thailand**. [in Thai]. Bangkok: Office of the Education Council (OEC), Ministry of Education.
- Keyes, Charles. F. (2014). **Finding their Voice: Northeastern Villagers and the Thai State**. Chiang Mai, Thailand: Silkworm Books.
- Klein, Julie. T. (2015). **Interdisciplining Digital Humanities: Boundary Work in an Emerging field**. Ann Arbor: University of Michigan Press.

- Kline, Steven J. (1995). **Conceptual foundations for multidisciplinary thinking**. Stanford, Calif: Stanford University Press.
- Krea University (2020). Retrieved March 3, 2020 from <https://www.krea.edu.in/>
- Kronman, Anthony. T. (2019). **The Assault on American Excellence**. New York: Free Press.
- Kronman, Anthony. T. (2007). **Education's End: Why our Colleges and Universities have given up on the Meaning of Life**. New Haven: Yale University Press.
- Kupfer, Christine. (2015). Inside Out, Outside In: Thinking a Tagorean Future of Education. **Literature Compass**, 12(5), 206-218.
- Lathipipat, Dilaka. (2018). "Inequalities in Educational Attainment." In Gerald W. Fry, editor. **Education in Thailand: An Old Elephant in Search of a New Mahout (p. 345-372)**. Singapore: Springer
- Mestenhauser, Josef. (2011). **Reflections on the Past, Present, and Future of Internationalizing Higher Education: Discovering Opportunities to Meet the Challenges**. Minneapolis: Global Programs and Strategy Alliance at the University of Minnesota. Ministry of Education, Bishkek, Kyrgyz Republic.
- Morris, Charles W. (1973). **Paths of Life: Preface to a World Religion**. Chicago: University of Chicago Press.
- Mukherjee, Sanjoy, and Pyne, Summauli. (2016). Cultural Diversity and Management Learning: A Study on Tagorean Leadership in Philosophy and Action. **Philosophy of Management**, 15, 51-64.
- Nair, Chandran. (2016, 30 May). **Asia Needs a World-Class University: Here's What It Would Like**. World Economic Forum. Retrieved June 15, 2020 from <https://www.weforum.org/agenda/2016/05/what-an-asian-harvard-would-look-like/>

- Nussbaum, Martha C. (2010). **Not for Profit: Why Democracy Needs the Humanities**. Princeton, N.J: Princeton University Press.
- Nussbaum, Martha. C. (2011). **Creating Capabilities: The Human Development Approach. (Rights, Action, and Social Responsibilities)**. Cambridge: The Belknap Press of Harvard University Press.
- Östling, Johan. (2018). **Humboldt and the Modern German University: An Intellectual History**. Lund: Lund University Press.
- Pang, Eng Fong. (1976). **Education, Earnings and Occupational Mobility in Singapore**. Geneva: ILO.
- Pang, Eng Fong, and Chia, Choo Hia. (1974). **A report on the 1974 Singapore Polytechnic Grad Employment Survey**. Singapore: Economic Research Centre, University of Singapore.
- Park, Sunyoung, Jeong, Shinhee, Jang, Soebin, and Yoon, Seung Wan (2018). Critical Review of Global Leadership Literature: Toward an Integrative Global Leadership Framework. **Human Resource Development Review**, 17(1), 95-120.
- Phan, Le Ha. (2017). **Transnational Education Crossing 'Asia' and 'the West': Adjusted Desire, Transformative Mediocrity, Neo-Colonial disguise**. London: Routledge.
- Roth, Michael S. (2017, 6 September). On Liberal Education and the New Economy. **Wall Street Journal**.
- Samuel, Francis A. (2010). Tagore's vision of international education: Relevance and implications for today. **Educational Forum**, 74(4), 347-356.
- Santos, Boaventura de Sousa. (2016). **Epistemologies of the South and the Future**. From the European South¹, 17-29.
Retrieved August 7 from <http://europeansouth.postcolonialitalia.it>
- Sen, Amartya. (1999). **Commodities and Capabilities**. Delhi: Oxford University Press.

- Sen, Amartya. (2000). **Development as Freedom**. New York. New York : Anchor Books.
- Sirindhom, HRH Princess Maha Chakri. (2018). “History and Development of Thai Education.” In Gerald W. Fry, op. cit., p. 3-32.
- Snow, C. P. (1993). **The Two Cultures**. London: Cambridge University Press.
- Spence, Michael. (1974). **Market Signaling: Informational Transfer in Hiring and Related Screening Processes**. Cambridge: Harvard University Press.
- Srinivasari, Shashikala. (2019). **Liberal education and its discontents: The crisis in the Indian university**. London: Routledge.
- Stehr, Nico, and Weingart, Peter, editors. (2018). **Practising Interdisciplinarity**. Toronto: Toronto University Press.
- Stross, Randall E. (2017). **A Practical Education: Why Liberal Arts Majors Make Great Employees**. Stanford: Stanford University Press.
- Tagore, Rabindranath. (1919). **The Centre of Culture**. Santiniketan, West Bengal: Visva-Bharati Bookshop.
- Taylor, Anne. (2020). **SOFT SKILLS HARD RESULTS: A Practical Guide to People Skills for Analytical Leaders**. S.L.: Practical Inspiration Pub.
- Tian, Lin., and Liu, NianCai. (2019). Rethinking Higher Education in China as a Common Good. **Higher Education**, 77, 623-640.
- Tomita, Terushi, Srivatananuklit, Seksin, and Fry, Gerald W.(2000). **International Cooperative Learning: An Innovative Approach to Intercultural Service**. Toyota: Tokai Institute of Social Development for Asia and the Pacific.
- Tu, Weiming. (1996). **Confucian Traditions in East Asian Modernity: Moral Education and Economic Culture in Japan and the Four Mini-Dragons**. Cambridge, Mass: Harvard University Press.

- UNESCO, Director General (2015). **Rethinking Education: Towards a Global Common Good**. Paris: UNESCO.
- Visva-Bharati. (2020). Retrieved February 10, 2020 from <http://visvabharati.ac.in/index.html>
- Walker, Darren. (2016, 5 July). Internships Are not a Privilege. **New York Times**.
- Wang, Jessica Ching-Sze. (2007). **John Dewey in China: To Teach and to Learn**. Albany: State University of New York Press.
- Yang, Daryl. (2017, 27 April). Yale-NUS Is not a Failed School: How Liberal Arts Thrives in “Conservative” Singapore. **Popsoken**.
- Yang, Daryl. (2020, 26 March). Personal interview.
- Yin, Robert. K., and Campbell, Donald. T. (2018). **Case Study Research and applications: Design and methods**. Thousand Oaks, Ca.: SAGE Publications, 6th ed.
- Zakaria, Fareed. (2015). **In Defense of a Liberal Education**. New York: W. W. Norton.

An Analysis of Thai EFL Students' Learning Behaviors Based on Joan Rubin's Good Language Learner Model

การวิเคราะห์พฤติกรรมการเรียนของนักศึกษาไทยที่เรียนภาษาอังกฤษเป็นภาษาต่างประเทศ ตามแนวคิดผู้เรียนที่ดีของโจน รูบิน

สมฤดี พิมพิโคตร¹

Somruedee Pimkote

Received: May 7, 2020/ Revised: June 15, 2020/ Accepted: July 2, 2020

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจลักษณะของผู้เรียนที่ดีในห้องเรียน และเปรียบเทียบกับความคิดเห็นของครูผู้สอนตามแนวคิดผู้เรียนภาษาที่ดีของ รูบิน กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วยนักศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาภาษาอังกฤษและการสื่อสาร คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี จำนวน 6 คน โดยใช้การเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง งานวิจัยเก็บข้อมูลโดยการสังเกตการณ์ในชั้นเรียนและการสัมภาษณ์ครูผู้สอน ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนทุกคนแสดงออกถึงลักษณะดังต่อไปนี้ มีแรงผลักดันในการสื่อสาร สนใจความหมายของการใช้ภาษา และแสวงหาโอกาสในการใช้ภาษา อย่างไรก็ตาม ลักษณะบางประการที่ได้จากผลการสังเกตก็ไม่ตรงกันกับผลการสัมภาษณ์ครูผู้สอน

คำสำคัญ: พฤติกรรมการเรียนรู้ ลักษณะของผู้เรียนภาษา แนวคิดผู้เรียนภาษาที่ดีของ รูบิน

¹ นักศึกษาคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี somruedee2552@gmail.com)

Abstract

The aims of this article were to investigate good language learner characteristics in the classroom and compare the observational findings with the teachers' reflections on the students behaviors based on Rubin's good language learner model (1975). The participants recruited by purposive sampling, six undergraduate students majoring in English and Communication at the Faculty of Liberal Arts, Ubon Ratchathani University, Thailand. The data was collected through classroom observations and teacher interviews. The observational findings show that Rubin's *having a strong drive to communicate, attending to meaning and seeking opportunity to use and practice language* characteristics were common characteristics that the participants showed in the classroom. However, some characteristics have a mismatch in observational findings and teacher interview findings.

Key words: Learning behaviors, Language learner characteristics, Rubin's good language learner model

Introduction

According to the Basic Education Core Curriculum (2008), "Thai students learn the English language in order to communicate in various situations, seek knowledge, engage in a livelihood and pursue further education at higher levels" (p. 252). This is an ambitious goal, as it is not easy for a lot of students in Thailand to master English. Many studies investigated problems that influenced Thai students' English proficiency (Adamson, 2004; Noom-ura, 2013; Panthumasen, 2007, Wiriyachitra, 2001). Noom-ura (2013) surveyed problems that influence English language teaching and learning in high school. The results show that the teachers thought many problems came from the students. Some of the problems were as

follows. The students did not practice English on their own. They lacked opportunities for English exposure outside the classroom. They had insufficient knowledge and skills in English. In addition, they also lacked self-confidence in speaking English. Adamson (2004) found that some Thai students had problems when they learned English. The students were not active in the class, they learned in the passive way and had plagiarism on their work because they did not do it by themselves. However, the problems do not come from only the students. Teacher are one of the factors that influences Thai student English proficiency. Panthumasen (2007) states that the quality of teachers who teach English language as well as the instructions are the factors that influence student's English proficiency. Wiriyachitra (2001) found that both students and teacher are the factors that affect Thai student English proficiency. For teachers, there are many obstacles in teaching English, such as heavy teaching loads, too many students in a class, and insufficient English language skills. For students, the mains problems are lacking of opportunity to use English in their daily lives, being passive learners and being too shy to speak English with classmates.

Based on one of the authors' teaching experience, it was found that many students struggled in learning English. In contrast, some students can speak English very fluently; they have some characteristics that students with limited English proficiency do not have. For example, they pay attention in class. They seek opportunities to use English both inside and outside the classroom. That is, it is believed that a good language learner possesses certain traits or characteristics that help her or him become successful (Cohen, 1977; Rubin, 1975; Stern, 1975).

Rubin's model is one of very well-known models attempting to describe characteristics of a good language learner. It has been cited in many research studies (Hao, 2016; Kazemi & Kiamarsi, 2017; Lee & Heinz, 2016;

Salikin, Bin-Tahirb & Emelia, 2017; Tang & Tian, 2015). A simple search on Google Scholar shows that the model has been cited over three thousand times. But to the best of my knowledge, there is no empirical study that has verified the model's claims. So, this raised my curiosity as to why there is no empirical study examining this model. For this reason, this study aimed to test out the model in investigating good language learner characteristics in an English classroom and compared the findings with teachers' reflection on the students' behaviors based on Rubin's good language learner model. The research question guiding this study was to what extent do the individual students' characteristics that occur in the classroom correspond to their verbal performance evaluated by the teacher?

Literature Review

Rubin's Good Language Learner Model and second language acquisition

Interest in the concept of the good language learner (GLL) began in the mid-1970s. Good language learner (GLL) is a model created by Rubin (1975). This model was used to describe learner characteristics. The model describes seven characteristics, which the authors concluded details of each characteristic in the table below. Rubin (1975) only explains each characteristic but she does not give the title for each characteristic. So, one of the author gives the title for each characteristic in order to be easy to understand when mentions to each characteristic. The title for each characteristic, the author names them from Rubin's explanations.

Table 1 Rubin's GLL Model (1975)

GLL Characteristics	Descriptions	SLA theory	Relevant Studies
Willing and accurate guesser	The learner stores information and uses all clues to guess the intent of communication. The learner tries out to guess the answer from what she or he knows from context and the answer is correct.	Comprehensible input	Gu & Johnson, 1996; Huang & Eslami, 2013; Mokhtar, et al., 2017; Park, 2010; Teng, 2014
Having a strong drive to communicate	The learner is willing to do many things to get his message across. The learner uses gestures or spells a word when his pronunciation is not clear or paraphrases to explain instead the word that he does not know.	Motivation	Hong & Ganapathy, 2017; Zhang, Su, & Liu, 2013; Zhao, 2012
Willing to appear foolish	The learner is willing to make mistakes in order to learn and communicate. The learner is driven by the urge to communicate despite the risk. Moreover, the learner initiates the conversation from their curiosity.	Risk taking concepts	Bouhenika, 2015; Hobbs, 2013; Kusumaningputri, 2012; Rueckert, 2013; Sharma, 2015

GLL characteristics	Descriptions	SLA theory	Relevant Studies
Attending to form	The learner is constantly looking for patterns in the language. He attends to the form in a particular way, constantly analyzing, categorizing, and synthesizing.	Noticing hypothesis	Bouffard & Sarkar, 2008; Lyster, 2004
Seeking opportunity to use and practice language	The learner seeks out opportunities to use the language by looking for native speakers. He initiates conversations with the teacher or other students in the target language.	Interaction hypothesis	Ellis, Tanaka & Yamazaki, 1994; Gass & Varonis, 1994; Loschky, 1994.
Monitoring his own and other speakers' speech	The learner is constantly attending to how well his speech is being received and whether his performance meets the standards he has learned. He can learn from his own mistakes	Noticing hypothesis	Mackey & Philip, 1998; McDonough, 2005; Oliver & Mackey, 2003
Attending to meaning	The learner knows that in order to understand the message, it is not sufficient to pay attention to the surface form of speech. He attends to the context of the speech act, the relationship of the participants, and the rules of speaking.	Pragmatics	House, 1996; Takahashi, 2001

Research Methods

1) Participants

The participants were six male and female fourth-year students majoring in English and Communication at Ubon Ratchathani University, Thailand. Of these, two were male and four were female. The judgment was made by one of the authors and the teacher for each course by focusing on their verbal performance in the classroom. Student A, B, and C were selected from the *Short Stories in English* course and Student D, E, and F were selected from the *Advanced Intercultural Communication* course. Student A, C, D, and F were female. Student B and E were male. The reason that the author chose these students was because it would be almost impossible to observe all the students simultaneously. Therefore the author chose only the students that actively participated in the classroom. By focusing on a small number of selected students, the author hoped to pay attention to nuances and details in their behavior which could escape attention should the author had opted to observe the entire class.

2) Data Collection

In the second semester of Academic Year 2019, one of the authors collected the data by observing the participants' behaviors in the classroom and interviewing the teachers. Here are the details of the data collection procedures.

Observations

The author began to observe the students' behaviors in the classrooms from January to February 2020. The author used non-participant observations. The author only sat and took notes. The author did not participate in the classroom, because she did not want to interrupt the students when they thought. The author took notes on everything that she

found to record the target participants' learning behaviors and other learners' when their behavior was crucial to the understanding of the target participants' learning behavior. She did not try to identify the behaviors while she observed the participants' characteristics because it could have distracted or confused her. The author observed as many learning behaviors as possible in order to obtain a rich and detailed corpus. Every time that the author observed the participants' behavior she used an audio recorder to record the conversations that she may have missed while taking notes on other behaviors. Classroom observations allowed the author to observe actual students' behaviors during interactions between students and students as well as students and teachers. The author was hoping to observe three consecutive class meetings (3 hours per week for each class). But some classes were canceled because of annual holidays and exams. The author observed the participants' behaviors over a period of a month (4 class meetings from the *Short Stories in English* course and 3 class meetings from the *Advanced Intercultural Communication* course) or 21 hours. In the *Advanced Intercultural Communication* course, the students' seats were arranged as a circle and the author sat out of the circle. In the *Short Stories in English* course, the students sat facing the board in front of the classroom and the author sat at the back of the classroom. From the author's seat was quite far from the participants' seats. So the sound in the audio recorder was unclear and the noise was so loud at that times it interfered with the participants' sounds.

Teacher Interviews

The author interviewed two teachers from each course for their reflections on the students' classroom behavior as well as their evaluation of the participants' linguistic and communicative abilities. The interviews were semi-structured and in-depth, and carried out after the observation. The teacher interviews were face-to-face and took about 25

minutes. Before the interview sessions, the author told the teachers briefly about the goal of the study and the nature of the interview questions. After that, the author asked permission from the teachers to audio-record the interviews. The questions were of two types. The first type of question was to elicit the teacher's assessment of the target participants' verbal abilities. The author asked them about each participant and how they rated the student in terms of grammatical competence and their ability to communicate verbally in different contexts given the tasks required in their respective subjects. The second type of question had to do with Rubin's GLL characteristics. The author asked each teacher their own definition of a good language learner and the kinds of characteristics the learner should have. The author later shared with them Rubin's GLL characteristics and asked whether they had noticed any of them in any of the participants. In addition to this, the author asked the teachers what he and she observed in the participants' classroom behavior in terms of how they participated, interacted with their classmates and the teachers themselves, how well they performed on tasks and assessments, and how they got along with their classmates. As mentioned before, interview responses from the teachers helped to answer the research question and validate the observation data. For ease of reporting, the author refers to the *Short Stories in English* course Teacher as Teacher A and the *Advanced Intercultural Communication* course teacher as Teacher B.

3) Data Analysis

Observations

The observational data came from two parts: what one of the authors saw (the field notes) and what the author heard (the recordings). So, to analyze them, first the author examined the field

notes and identified behaviors consistent with any of Rubin’s GLL characteristics and whether the identified characteristics were consistent with the SLA theories. The reason was to link the model, the observed characteristics, and SLA theories in order to put the findings in language learning perspectives. As for the recordings, the author transcribed the contents, compared them to the field notes and repeated the analytical procedure and compared the findings. This helped to cross-check the categorization. It should be noted that some behaviors possessed more than one GLL characteristic. The principle the author used was: to identify all applicable characteristics of a behavior. So, for example, when a student raised her hand acting very enthusiastic and visibly showing no reservation about being afraid of making any mistakes, the author considered the student to be both “having a strong drive to communicate” and “Willing to appear foolish”--two of Rubin’s seven characteristics.

Teacher Interviews

To answer the research question, the teacher interview data was analyzed for the teachers’ overall evaluation of the participants’ both grammatical and communicative competences based on their verbal language. The data from the two teachers were analyzed based on the Rubin’s GLL model. Then, the author looked for similarities and differences in the teachers’ beliefs about competent language learners and how they perceived the participants as far as language learning is concerned.

Findings and Discussions

The research findings and discussions are organized into three sections: the good language learner characteristics based on observations, **Teachers’ reflections on characteristics of good language learners**, and similarities and differences between observation findings and teacher interview findings.

1) The Good Language Learner Characteristics Based on Observations

The following table reports on the observational findings of the presence and absence of the GLL characteristics in the learners.

Table 2 Observation of GLL characteristics in participants' classroom behavior

Course	Short Stories in English			Advanced intercultural communication		
	A	B	C	D	E	F
Students						
----- GLL Characteristics						
Willing and accurate guesser	/	X	/	/	/	/
Having a strong drive to communicate	/	/	/	/	/	/
Willing to appear foolish	X	/	/	X	X	X
Attending to form	X	/	/	X	/	X
Seeking opportunity to use and	/	/	/	/	/	/

practice language						
-------------------	--	--	--	--	--	--

Course	Short Stories in English			Advanced Intercultural Communication		
	A	B	C	D	E	F
Students						
GLL Characteristics						
Monitoring his own and other speakers' speech	/	/	/	X	/	X
Attending to meaning	/	/	/	/	/	/

From table 1, the findings show that the student C had all characteristics of Rubin’s GLL model while other students missed some characteristics. In the next sections, the authors reported the behaviors of the students that represented each characteristic.

Willing and Accurate Guesser

Five out of six participants showed this characteristic, only Student B did not show this characteristic. The following excerpt is an example of *willing and accurate guesser*, which comes from the *Short Stories in English* class. Student C showed this characteristic by using the word “I think” to show that she was not sure about her answer but she was able to show evidence to support it.

Presenter: What is the point of view in the story?

- Student: I think *omniscient* because the narrator knows everything of the character: being and action.
- Teacher: Ok. Can you show me at least two passages where the narrator gets inside the mind of two characters?
- Students: *Limited.*
- Teacher: Let's debate with evidence. Is it *omniscient or limited*?
- Student C: I think it is *omniscient*. The evidence is in the middle of Page 685 that shows clearly what is in the mind of two white men.
- Teacher: Ok. It is very clear. So, can you conclude that is it *omniscient or limited*?
- Students: *Omniscient.*

Willing to guess covers both content and language. Another example was taken from the same class, the class was discussing colonialism in *An Outpost of Progress* story. The teacher asked for the meaning of the word 'savage' and some students answered the teacher's question as shown below.

- Teacher: What does the word "savage" mean?
- Student B: Violent
- Teacher: Ok. Violent or wild.
- Student A: Bloodthirsty (speaking softly)
- Teacher: Bloodthirsty, right? Ok.

Student A was saying the word "Bloodthirsty" quietly as if to whisper to herself. This suggested that she was not confident about the

answer and was probably guessing. But fortunately, as the teacher's response has shown, her guess was correct.

Guessing was not just individual students' strategies, the teacher also encouraged the students to guess words that they did not know before by using their knowledge and all clues in the context to answer the question. This was not surprising as the *Short Stories in English* class relied heavily on reading. But encouraging students to guess was a shortcut in their learning of new vocabulary words in reading texts, which tended to be long and full of literary styles of writing. Some studies found that guessing was helpful in the teaching of reading (Lafford, 1987; Rahmalia, Gani, & Daud, 2019).

Having a Strong Drive to Communicate

All participants showed this characteristic in every class meeting. They showed this characteristic by answering the teacher questions or sometimes they raised their hands before answering questions. This excerpt comes from the *Short Stories in English* class where the teacher, the student A and the student B discussed questions in the *Handsomest Drowned Man in the World* short story. The major themes of this story were beauty and transformation.

- Teacher : What could the dead man symbolize?
- Student A : Progressiveness.
- Teacher : Ok. Progressiveness or progression.
- Student B : [raise a hand] I think the dead man symbolizes Dead ideas or dead ideology.
- Teacher : Dead ideology?
- Student B : For example, the dead ideology leads to the development of the country.
- Teacher : Yes. That's a very good point. What do the flowers at the end of the story symbolize?

Student A : Idealistic man pressure to the door keeper because he knows that something can affect the law.

As seen in the above excerpt, Students A and B did not just contribute to one turn. They rejoined the conversation later. While Student A joined at a word level, Student B was seriously more engaged at the phrase and sentence levels with longer and more complex stretches of text. What this shows is Student B's desire to engage in the conversation with the teacher in a meaningful way. Given the short contribution (at a word level) Student A could be less competent or less confident to speak than Student B, but what we can see, which is as equally important, is the student's drive to communicate as well.

The strong drive to communicate was observed on different occasions. Sometimes the characteristic occurred in the same context of communication based on one question, but some did not. But research has shown that when students engage in class activities (showing a strong drive to communicate is one way of engaging), they may be motivated by reasons other than the learning of the language. They may want good grades or praises by the teacher (Saeed & Zyngier, 2012).

Willing to Appear Foolish

This characteristic was rare when the author was observing the classes. It was also difficult to identify behaviors associated with willingness to appear foolish in the first place. The best the author could do was taking notes of some students' behaviors that seemed to be likely to show this characteristic. For example, some participants answered the teacher's questions, and the answers were wrong. But they kept asking the questions. The author found that only Student B and Student

C showed this characteristic by answering the teacher's questions, and the answers were wrong. But they kept answering the questions. The following excerpt was taken from the *Short Stories in English* class. The class was discussing Shakespeare's passage in the *Short Happy Life of Francis* story.

Teacher: "By my troth, I care not; a man can die but once; we owe God a death and let it go which way it will he that dies this year is quit for the next" What does it mean?

Students: (Silence)

Teacher: What does it mean? Troth means face right? By my face, I care not; a man can die but once. OK. Let unpack sentence by sentence. I care not, I don't care right? A man can die but once meaning?

Student B: Can die once.

Teacher: No, How many time can we die?

Students: One

Teacher: OK. One time. A man can die but once; we owe God a death, meaning?

Student B: We all die eventually.

Teacher: What about God?

Student B: Can I say that our life belongs to God.

Teacher: OK. Our life belongs to God after I died and I will go to God. So, God is a kind of the one who takes my life back.

In the excerpt above, it showed that Student B answered the question several times. At first his answer was not exactly what the teacher was trying to get at. But he kept the dialogue with the teacher

until his final response was well accepted by the teacher. This showed that he did not mind that his answers would be wrong and he was not afraid of making mistakes. This characteristic could be characterized as risk-taking (Dehbozorgi, 2012). However, it should be noted that his lack of fear was not about language itself, it was about communication of his thoughts. Student B was confident in his English abilities. Such confidence showed in his interaction with the teacher as part of the learning of the content. Therefore, the notion of *willing to appear foolish* can actually be applied to learning in general, not necessarily just to language learning.

Attending to Form

The author found that only Student B, Student C, and Student E showed this characteristic in the classroom. The author found this characteristic when the students spoke some words incorrectly and the teachers gave the feedback to them then after they noticed they immediately corrected their own mistake.

In the *Advanced Intercultural Communication* class, the class was discussing cultural identity. Student E was expressing his thought about his age.

Student E: You know based on my experience, most people around me, they treat me like I am older.

Teacher: But, do you really believe that you act like forty?

Student E: Yes. I still believe that because people around me respect me even though the people who are older than me still respect me. I don't know why, but OK, it's OK. And when

people look at me like I am younger, I feel
insecure.

Teacher: *Insecure* (Recast)

Student E: *Insecure*, I feel uncomfortable.

In this excerpt, Student E paid his attention to the teacher's recast when he used the prefix incorrectly. He changed immediately when he received the corrective feedback. Student E's behavior was evidence supporting the noticing hypothesis (Schmidt, 1995) because he noticed corrective feedback from the teachers before he quickly corrected them. Besides, the corrective feedback also played an important role in focus on form. Note that recast was the common corrective feedback that the teachers used (Fu & Nassaji, 2016; Loewen & Philp, 2006; Panova & Lyster, 2002; Sheen, 1994).

Seeking Opportunity to Use and Practice Language

All six participants showed this characteristic. They showed this characteristic by asking the questions to the teacher in several class meetings, and they often initiated the conversation. Sometimes, they initiated the conversation with something that they were curious about or the topics that they were interested in. The following excerpt was the question that was asked by Student C in the *Short Stories in English* class. The class was discussing the cruelty of colonialism in the story entitled *An Outpost of Progress*. She asked the question to the class presenter in order to clarify the question.

Presenter : Do you feel sympathetic with the white
man or Makola?

Student C: You mean that we have to choose, right?

Presenter : Yes, you can choose one or both of them.

Given the fact that the presenter of the story was addressing the entire class, it was not necessary for Student C to respond with that clarification question. Therefore, it was likely that she was interested in the presenter's question and would like to answer it but because she found the question to be unclear, she asked the presenter back. This shows that she was interested in communicating in English. This is crucial because on many occasions students did not necessarily respond to questions in English strictly in English. For clarification checks, in particular, students tended to opt for Thai, but Student C continued the dialogue in English. This shows that she was interested in using the target language.

Student F and Student E displayed this characteristic in the *Advanced Intercultural Communication* class when the class was discussing American culture. Note that in this particular class meeting, a guest speaker who was an American gave a lecture and then a QA session afterwards. Many students participated in the class discussions. They attentively asked and answered questions. When discussing tipping for services, Student F raised his hand and initiated the conversation with the question, "Teacher! How do they tip, separate to individual or sharing?" Student E also initiated the conversation by asking the question, "I'm curious about why we have to pay a tip in the US?" Lively conversations took place that involved the teacher and other students as a result of these questions. Note that the questions were best characterized as genuine or referential questions, which came out of the students' real interest in knowing the answers. Again, this can be taken as evidence for their attempt to find opportunities to use the target language. They did not just sit still and listened to the lecture. Instead, they asked questions that were related to the topic of the lecture but not yet discussed. Their seeking out an opportunity to

use the language results in their ability to practice it and use it to learn new things. In this case, it was the tipping practice in the US.

It is worth noting that the most common form reflecting their search for opportunities to use the language was asking questions. Asking questions created interaction in the classroom, interaction brings about an opportunity for language learning (Namaziandost, Nasri, & Esfahani, 2019; Pica, Young, & Doughty, 1987).

Monitoring His Own and Other Speakers' Speech

Four out of six participants showed this characteristic in the classroom. This characteristic looked like *Attend to form* characteristic that the students paid attention when they made a mistake while they talked. The following example came from the *Short Stories in English* class, when Student C answered the teacher's question and she used pronoun incorrectly. Then she immediately corrected herself by switching to use another form of pronoun.

Student C: Why does Magaret kill her husband?

Student B: [said something quietly]

Teacher: What is Student B point?
Can you repeat?

Student C: He (change immediately) *She* was afraid that she lost control of her husband.

In the above excerpt, it appeared that Student C was monitoring her own speech. When she made mistake she changed suddenly. She did not ignore their mistake and she did not wait for other people to tell her.

Another example was taken from when Student B gave the corrective feedback to the presenter as she was presenting Ernest

Hemingway's biography. The presenter read the year in English incorrectly. Student B provided a more appropriate way to read the year.

Presenter: In 1918 [one-nine-one-eight], Hemingway went overseas.

Student B: 1918 [nineteen eighteen] (recast)

Presenter: 1918 [nineteen-eighteen], Hemingway went overseas.

From the observations, the findings show that the participants monitored themselves and their peers. They noticed their own mistakes and their peers' mistakes. Sometimes the students got the corrective feedback from the teachers or their friends. After that they noticed and fixed the mistakes, and the same mistakes often did not occur again. This means that they had an uptake on the feedback they had received from their teacher or their own search.

Attend to Meaning

All six participants showed this characteristic in every class meeting. They showed this characteristic by using language appropriately to the social context.

The excerpt below is the conversation between the guest speaker and Student F. The class was discussing American culture.

Guest speaker: Ok. If you do tip, how much what percent do you tip for average of Thai?

Student E: Twenty. Twenty baht.

Students: [laughing]

Guest speaker: Twenty baht?

Student E: Yes, for me twenty baht. It is the maximum not more than that.

Guest speaker: Oh! Wow. In the US, twenty percent f

or tipping. Twenty baht, don't go back.

Students: [laughing]

In this except, they talked about tipping in American and Thai cultures. Their language uses were informal because the overall atmosphere of the classroom were relaxed and comfortable. It did not require formal context. There was no a technical term. They showed their enjoyment by laughing. The guest speaker tended to use informal language with the students in order to let them talk or discuss something and reduce students' anxiety. The guest speaker did not mind when the students answered in short answers and he seemed to be happy when the students asked questions. Hashemi (2011) suggests that coping with stress and anxiety in language classes is one of the important strategies for language teaching. The author also states that making the language classroom environment less formal and friendlier can reduce the student's anxiety.

2) Teachers' reflections on characteristics of good language learners

The following table reports on the teachers' assessment of the presence and absence of the GLL characteristics in the learners.

Table 3 Teachers' assessment of the GLL characteristics in Individual participants

Course	Short Stories in English			Advanced Intercultural Communication		
	A	B	C	D	E	F
Students						
GLL characteristics						

Willing and accurate guesser	/	X	/	/	/	/
Having a strong drive to communicate	/	/	/	/	/	/
Willing to appear foolish	/	X	/	X	/	X
Attending to form	/	/	/	X	/	X
Seeking opportunity to use and practice language	/	/	/	/	/	/

Course	Short Stories in English			Advanced intercultural communication		
	A	B	C	D	E	F
Students						
GLL characteristics						
Monitoring his own and other speakers' speech	/	/	/	/	X	X
Attending to meaning	/	/	/	/	/	/

The findings show that both teachers thought the all six participants possessed the characteristics of *having a strong drive to communicate*, *seeking opportunity to use and practice language* and *attending to meaning* characteristics in the classroom.

Based on teacher interviews, Teacher A reflected Student A, Student B, and Student C that Student B did not have *willing and accurate guesser* because he had his own ideas. He did not guess when

he answered. He always answered from his knowledge and idea. If he did not have any ideas, he did not answer questions. For *willing to appear foolish* characteristic, it looked like student b did not have the first characteristic because he spoke English very well and he knew a lot of vocabulary. So, he was very confident when he talked. For *attending to form* characteristic, all three students had this characteristic when they spoke, their answered were organized and logical and they had the evidences to support their answers. For *attending to meaning* characteristic, all three students had this characteristic because it was the nature of the *Short Stories in English* course that let the students investigate the issues in each story and discussed the issues that each story provided.

For Teacher B, she reflected the behaviors of Student D, E, and F. All three students had *willing and accurate guesser*, but Student E showed a lower degree of accuracy than the other two students. For *having a strong drive to communicate* characteristic, all three students also had this characteristic. For student A, her English proficiency was very high, so she could get a message across better than two students. For student F, when she could not express her idea in English, she switched to Thai. For *willing to appear foolish* characteristic, only Student F had this characteristic because when she was not sure in something, she asked the teacher without hesitation or concern that she could be judged by her classmates. For *attending to form*, the student E had this characteristic. When he spoke incorrectly, he repeated the mistake in the correct form. For *monitoring his own and other speakers' speech*, I found that the student D gave the feedback to her friends when they pronounced incorrectly.

3) Similarities and Differences between Observation Findings and the Teacher Interview Findings

From the findings above, it shows that *willing and accurate guesser, having a strong drive to communicate, seeking opportunity to use and practice language, and attending to meaning* characteristics have the similar findings in both observations and teacher interviews but for *willing to appear foolish, attending to form, and monitoring his own and other speakers' speech* characteristics, there are differences in observation findings and teacher interview findings. There are two explanations. First, the length of observation is shorter than the length of all class meetings. So, some students' behaviors are missing from the observation session. The second explanation is the teachers may not have seen some students' behaviors because the teachers had to pay attention to and monitor all the students in the classroom which are the large numbers; moreover, the teachers had to control the classroom and manage the contents for the class, so some student's behaviors were missing from their observations.

To sum up, many characteristics are similar in observations and teacher interviews. Nevertheless, there are some characteristics that display differences in observations and teacher interviews. However, the observations and teacher interviews do not guarantee that if the students do not show some characteristic in the classroom.

Conclusion

The study attempted to examine Rubin's (1975) GLL model by exploring signs of good language learners of English major students through their classroom behavior. The data was collected from observations, teacher interviews and student interviews. In general, the findings obtained from the observation findings showed that *having a strong drive to communicate* was the most commonly occurring characteristic in every class meeting and all participants showed this characteristic. The participants showed

this characteristic by engaging in conversations started by the teacher's or their own. The observation findings were also supported by the teacher interview findings. However, there are some inconsistencies that raise methodological concerns.

Suggestions for Further Research

Given the findings in this study, if any research would like to use Rubin's model, she or he should each characteristic in detail. But it would be more feasible to focus on particular characteristics in order to get a corpus rich in details. Further study might benefit from employing observations over a long period of time, preferably in a longitudinal design over a semester or so. In addition, employing more than one observer will definitely be helpful in collecting a rich corpus.

References

- Adamson, John. (2004). Investigating College Student Attitudes towards Learning English their Learning Strategies: Insights from Interviews in Thailand. **The Journal of Asia TEFL**, 1 (2), 47-70.
- Bouffard, Laura and Sarkar, Mela. (2008). Training 8-Year-Old French Immersion Students in Metalinguistic Analysis: An Innovation in Form-focused Pedagogy. **Language Awareness**, 17 (1), 3-24.
- Bouhenika, Meriem. (2015). **The Effects of Personality Variables; Extroversion, Anxiety, and Risk Taking on the Learning of Spoken English at University**. PhD Dissertation, University of Mentouri Brothers Constantine.
- Cohen, Andrew. (1977). Successful second-language speakers: a review of research literature. **Balshanut Shimushit**, 1 (1), 3-23.
- Dehbozorgi, Elham. (2012). Effect of attitude towards language learning and risk-taking on EFL students' proficiency. **International Journal of English Linguistics**, 2, 41-48.

- Ellis, Rod, Tanaka, Yoshihiro and Yamazaki, Asako. (1994). Classroom interaction, comprehension, and the acquisition of L2 word meanings. **Language Learning**, **44**, 449-491.
- Fu, Tingfeng and Nassaji, Hossein. (2016). Corrective feedback, learner uptake, and feedback perception in a Chinese as a foreign language classroom. **Studies in Second Language Learning and Teaching**, **6** (1), 159-181.
- Gass, Susan and Varonis, Evangeline. (1994). **Input, interaction and second language production**. Cambridge: Cambridge University Press.
- Gu, Yongqi and Johnson Robert K. (1996). Vocabulary Learning Strategies and Language Learning Outcomes. **Language Learning**, **46** (4), 643-679.
- Hao, Yungwei. (2016). Middle school students' flipped learning readiness in foreign language classrooms: Exploring its relationship with personal characteristics and individual circumstances. **Computer in Human Behavior**, **59**, 295-303.
- Hashemi, Masoud. (2001). Language Stress And Anxiety Among The English Language Learners. **Procedia - Social and Behavioral Sciences**, **30**, 1811-1816.
- Hobbs, Renee. (2013). Improvization and strategic risk-taking in informal learning with digital media literacy. **Learning Media and Technology**, **32** (2), 182-197.
- Hong, Yee and Ganapathy, Malini. (2017). To investigate ESL students' instrumental and integrative motivation towards English language learning in a Chinese school in Penang: Case study. **English language teaching journal**, **10** (9), 17-35.
- House, Robert. (1996). Path-Goal Theory of Leadership: Lessons, Legacy, and a Reformulated Theory. **Leadership Quarterly**, **7**, 323-352.

- Huang, Shufen and Eslami, Zohreh. (2013). The Use of Dictionary and Contextual Guessing Strategies for Vocabulary Learning by Advanced English-Language Learners. **English Language and Literature Studies**, 3 (3), 1-7.
- Kazemi, Ali and Kiamarsi, Soraya. (2017). An Investigation into Listening Comprehension Strategies and the Relationship between Listening Comprehension Strategies and Overall Proficiency Level of Intermediate and Advanced Learners. **Journal of Language Teaching and Research**, 8 (1), 149-156.
- Kusumaningputri, Reni. (2012). Risk-Taking in Foreign Language Acquisition and Learning: Confessions from EFL Learners. **Pengembangan Pendidikan**, 9 (2), 401-410.
- Lafford, Barbara. (1987). Providing comprehensible input for advanced conversation classes in university setting. **Italica**, 64 (2), 278-297.
- Lee, Juyeon and Heinz, Michael. (2016). English Language Learning Strategies Reported By Advanced Language Learners. **Journal of International Education Research**, 12 (2), 67-76.
- Loewen, Shawn and Philip, Jenefer. (2006). Recasts in the adult English L2 classroom: Characteristics, explicitness, and effectiveness. **Modern Language Journal**, 90, 536-556.
- Loschky, Lester. (1994). Comprehensible input and second language acquisition: What is the relationship? **Studies in Second Language Acquisition**, 16, 303-325.
- Lyster, Roy. (2004). Differential effects of prompts and recasts in form-focused instruction. **Studies in Second Language Acquisition**, 26, 399-432.
- Mackey, Alison and Philip, Jenefer. (1998). Conversational Interaction and Second Language Development: Recasts, Responses, and Red Herrings? **The Modern Language Journal**, 82 (3), 338-356.

- McDonough, Kim. (2005). Identifying the Impact of Negative Feedback and Learners' Responses on ESL Question Development. **Studies in Second Language Acquisition**, 27 (1), 79-103.
- Ministry of Education. (2008) "The Basic Education Core Curriculum", **The Basic Education Core Curriculum**.
<http://academic.obec.go.th/result>. March 15, 2020.
- Mokhtar, A and et al. (2017). Vocabulary Learning Strategies of Adult ESL Learners. **The English Teacher**, 38, 133-145.
- Namaziandost, Ehsan, Nasri, Mehdi and Esfahani, Fariba (2019). Pedagogical Efficacy of Experience-Based Learning (EBL) Strategies for Improving the Speaking Fluency of Upper-intermediate Male and Female Iranian EFL Students. **International Journal of Research in English Education**, 4 (2), 29-41.
- Noom-ura, Sripatum. (2013). English-teaching problems in Thailand and Thai Teachers' Professional Development Needs. **English Language Teaching**, 6 (11), 139-147.
- Oliver, Rhonda and Mackey, Alison. (2003). Interactional Context and Feedback in Child ESL Classrooms. **The Modern Language Journal**, 87 (4), 519-533.
- Panova, Iliana and Lyster, Roy. (2002). Patterns of corrective feedback and uptake in an adult ESL classroom. **TESOL Quarterly**, 36, 573-595.
- Panthumasan, Pattanida. (2007). **International program for teacher education: An approach to tackling problems of English education in Thailand**. Paper presented at 11th UNESCO- APEID International Conference. (p.1-14). 12-14 December 2007, Bangkok, Thailand. Bangkok: UNESCO Bangkok.

- Park, Gi-Pyo. (2010). Investigation into Learning Strategies Used by Effective and Less Effective EFL Learners in Korea. **Asian Social Science**, 6 (8), 3-13.
- Pica, Teresa, Young, Richard and Doughty, Catherine. The impact of interaction on comprehension. **TESOL Quarterly**, 21, 737-758.
- Rahmalia, Tgk, Gani, Sofyan and Daud, Bukhari. (2019). The Implementation of Guessing Word Meaning From the Context in Teaching Reading. **English Education Journal**, 10 (4), 373-391.
- Rubin, Joan. (1975). What the "good language learner" can teach us. **TESOL Quarterly**, 9, 41-51.
- Rueckert, Daniel. (2013). Fostering Confidence and Risk Taking in MA in TESOL Students via Community English Teaching. **TESOL Journal**, 4 (3), 514-533.
- Saeed, Sitwat and Zyngier, David. (2012). How Motivation Influences Student Engagement: A Qualitative Case Study. **Journal of Education and Learning**, 1 (2), 252-267.
- Salikin, H., Bin-Tahir, S. Z., and Emelia, C. (2017). The Higher Achiever Students' Strategies in English Learning. **Modern Journal of Language Teaching Methods**, 7 (11), 1-15.
- Sharma, Sashi. (2015). Promoting Risk Taking in Mathematics Classrooms: e importance of Creating a Safe Learning Environment. **The Mathematics Enthusiast**, 12 (1), 289-306.
- Sheen, Ron. (1994). A critical analysis of the advocacy of the task-based syllabus. **TESOL Quarterly**, 28, 127-57.
- Stern, H. H. (1975). What can we learn from the good language learner? **Canadian Modern Language Review**, 31, 304-318.
- Tang, Mailing and Tian, Jianrong. (2015). Associations between Chinese EFL graduate students' beliefs and language learning strategies. **International Journal of Bilingual Education and Bilingualism**, 18 (2): 131-152.

- Takahashi, Satomi. **The role of input enhancement in developing pragmatic competence**. Cambridge, England: Cambridge University Press, 1998.
Cited Rose and Kasper. **Pragmatics in language teaching**. Cambridge, England: Cambridge University Press, 2001.
- Teng, Feng. (2014). Strategies for teaching and learning vocabulary. **Beyond Words, 2** (2), 40-53.
- Wiriyachitra, Arunee. (2001). A Thai University English Scenario in the Coming Decade. **ThaiTESOLNewsleter, 14** (1), 4-7.
- Zhang, Wenxia, Su, Danli and Liu, Melhua. (2013). Personality traits, motivation and foreign language attainment. **Journal of Language Teaching and Research, 4** (1), 58-66.
- Zhao, Lei. (2012). Investigation into motivation types and influences on motivation: The case of Chinese non-English majors. **English Language Teaching, 5** (3), 100-122.

การใช้ประโยชน์ ผลกระทบ และการฟื้นฟูแหล่งอาหารของ
ชุมชน: กรณีศึกษาบ้านศรีสมบุรณ์ ตำบลชานุมาน
อำเภอชานุมาน จังหวัดอำนาจเจริญ¹

Utilization, Impacts, and Community's Food Sources
Restoration: Cases Studies of Sri Sombun
Community, Chanuman District,
Amnat Charoen Province

อ้อมบุญ ทิพย์สุนา²

Ormbun Thipsuna

Received: Sep 21, 2020/ Revised: November 5, 2020/ Accepted: December 2, 2020

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้ต้องการสะท้อนให้เห็นความสำคัญของระบบนิเวศแม่น้ำโขง ต่อวิถีการดำรงชีพของชุมชนที่ตั้งอยู่ริมแม่น้ำโขง วิเคราะห์ผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงของแม่น้ำโขงต่อชุมชนที่ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงอาหารของชุมชนและความสามารถของคนในชุมชนในการปรับตัวเพื่อฟื้นฟูระบบนิเวศสำหรับการรักษาแหล่งความมั่นคงของอาหาร บทความนี้ดำเนินการเก็บและสรุปข้อมูลผ่านกระบวนการ วิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม วิเคราะห์ข้อมูลภาคสนามด้วยแนวคิดวิถีการดำรงชีพและความมั่นคงอาหาร ประเด็นค้นพบที่สำคัญสำคัญวิถีชีวิตของชาวบ้านพึ่งพาทรัพยากรแม่น้ำโขงเป็นหลักในฐานะแหล่งอาหาร แหล่งสร้างรายได้ และแม่น้ำโขงคือพื้นที่ทางวัฒนธรรมสำคัญมากเห็นได้พิธีกรรมแข่งเรือ และ ตำนานความเชื่อร่วมเรื่องยักษ์ที่สัมพันธ์กับแม่น้ำโขง อย่างไรก็ตาม การสร้างเขื่อนในลำน้ำโขงทำให้เกิดการสูญหายไปของอาหารและรายได้ของชาวบ้านที่หาได้จากแม่น้ำโขง

¹ นายกสมาคม เครือข่ายสภาองค์กรชุมชนลุ่มน้ำโขง ๗ จังหวัดภาคอีสาน

² ผู้เขียนขอขอบคุณชาวบ้านนักวิจัยบ้านศรีสมบุรณ์ ตำบลชานุมาน อำเภอชานุมาน จังหวัดอำนาจเจริญในการร่วมกันรวบรวมข้อมูลและเป็นส่วนหนึ่งในโครงการวิจัย ขอขอบคุณสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ที่สนับสนุนงบประมาณการวิจัยในครั้งนี้ และขอขอบคุณคุณมนตรี จันทวงศ์ นักพัฒนาอาวุโสที่ให้คำปรึกษาโครงการวิจัย

โดยเฉพาะการสูญหายไปของปลาและพื้นที่เกษตรริมแม่น้ำโขง กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมจึงถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือระดมข้อสรุปจากงานวิจัยเพื่อแก้ปัญหาการสูญหายของทรัพยากรปลาและสัตว์น้ำจากแม่น้ำโขง ชาวบ้านจึงได้ร่วมมือกันริเริ่มทำ “เขตอนุรักษ์พันธุ์ปลาแม่น้ำโขง” เพื่อฟื้นฟูระบบนิเวศแม่น้ำโขงและความมั่นคงอาหาร

คำสำคัญ: การใช้ประโยชน์ ผลกระทบ วิธีการดำรงชีพ ความมั่นคงอาหาร

Abstract

This research paper reflects and stresses the importance of Mekong resources on the ways of living of the communities located along the Mekong River. Hence, it explains impacts of changes in various forms in the Mekong River on the communities' food security and capability of local people in adapting themselves to the changes through rehabilitating the Mekong's ecology for securing food sources. Participatory Action Research (PAR) techniques were utilized to gather and summarize field data. Livelihoods and food security are concepts applied to the data analysis.

The research revealed that villagers have predominantly relied on Mekong resources and regarded them as food and income sources. The Mekong River is a cultural space as can be seen from boat racing and the Yakhu festival, the Legendary of Giants related to the originality of the Mekong, to name a few. However, the construction of hydropower dams on the Mekong has led to the loss of food and incomes generated from the Mekong resources, for example, the loss and lack of certain fishes and riverbank due to unnatural erosion. PAR was employed as a research tool to resolve such negative impacts from the loss of fish resources. Villagers have collectively initiated the “Mekong Fish Conservation Zone” as a key collective activity to achieve better food security and to restore the ecology.

Key Words: Utilization, Impacts, Food security, Mekong communities

บทนำ

แม่น้ำโขงเป็นแม่น้ำนานาชาติที่มีความสำคัญต่อคนในภูมิภาคแม่น้ำโขง 4 ประเทศเป็นอย่างมาก สำหรับชุมชนริมโขงในภาคอีสานพบว่าพึ่งพาทรัพยากรแม่น้ำโขงเป็นหลักและมีวิถีการดำรงชีพที่มั่นคงจากการใช้ทรัพยากรแม่น้ำโขงจนสามารถสร้างตำนานและประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชนที่เชื่อมร้อยกับแม่น้ำโขง (เครือข่ายประชาชนไทย 8 จังหวัด แม่น้ำโขง, 2562) เช่น จากข้อมูลภาคสนามพบว่าความเป็นมาของการตั้งถิ่นฐาน มีตำนานที่แนบแน่นกับลักษณะภูมิประเทศ ความอุดมสมบูรณ์ระบบนิเวศย่อยแม่น้ำโขงบริเวณนี้ที่น่าสนใจ คือ ครั่งพุทธกาล องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงสั่งสอนให้ยักษ์เข้าใจในพระธรรม เพื่อลดทิฐิมานะและมอบหมายภาระหน้าที่ให้ยักษ์เข้าใจ และทำหน้าที่ปกป้องคุ้มครองสถูปสถานอาคารศักดิ์สิทธิ์และป้องกันภูตผีปีศาจเข้ามาทำลายสิ่งศักดิ์สิทธิ์ตามวัดวาอารามต่างๆ และคำขูพระพุทธรูปและยักษ์และภูตผีปีศาจทั้งปวง จึงมีบัญชาให้ยักษ์ธรรมคูปต์ รับภารกิจนี้ ยักษ์ธรรมคูปต์ ผู้มีคุณธรรมทำหน้าที่ลาดตระเวนดูแลพฤติกรรมยักษ์ในเขตดินแดนเลียบบึงมหานทียาวไกล ซึ่งเรียกว่า “แม่น้ำโขง” ยักษ์ธรรมคูปต์เหาะเหินไปตามริมอ่างน้ำที่เป็นเหมือนทะเลสาบและไหลเป็นลำห้วยยาว เห็นฝูงปลามากมาย แหวกว่ายน้ำที่ใสสะอาด (ผู้คนเรียกว่าลำห้วย แก้วแมง ไหลผ่านตำบลขานูมาน) ยักษ์ธรรมคูปต์พบเกาะแก่งเป็นลานหินและร่องหินสลับกัน ร่องหินมีลักษณะเหมือนพานหรือขันอันเกิดจากการกัดเซาะของกระแสน้ำเป็นเวลาหลายพันปี พญานาคราชตนหนึ่งแปลงร่างเป็นมนุษย์ขึ้นมานั่งรอต้อนรับยักษ์ธรรมคูปต์ เมื่อพูดคุยกันแล้วจึงทราบที่ว่าวานาคราชได้อาศัยอยู่ในถ้ำใต้แก่งหินนี้ และเป็นผู้ได้รับมอบหมายภาระหน้าที่จากองค์สมเด็จพระเจ้าให้ดูแลความสงบสุขแก่มนุษย์ในแถบลุ่มแม่น้ำโขงละแวกนี้ อีกทั้งทำหน้าที่กวาดต้อนปลานานาชนิดมารวมกัน ณ อ่างน้ำลึก รอบบริเวณแก่งแห่งนี้อีกด้วย เพื่อให้คนได้จับปลาเป็นอาหารตลอดฤดูกาล (ผู้คนเรียกว่าแก่งตั้งอยู่ ณ บ้านหินขัน ต.โคกสาร แห่งนี้ว่า แก่งหินขันหรือแก่งส่องใหญ่ อ่างน้ำลึกรอบบริเวณแก่งจึงมีปลาจำนวนมาก

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรือในภาษาท้องถิ่น เรียกว่า “ภาคอีสาน”³ เป็นส่วนหนึ่งของลุ่มแม่น้ำโขง มีพื้นที่มากถึงหนึ่งในสามของพื้นที่ทั้งประเทศ และมีประชากรมากที่สุดในประเทศ อีสานตั้งอยู่ในแอ่งโคราชและแอ่งสกลนคร สำหรับแอ่งโคราชซึ่งมีขอบแอ่งลักษณะเป็นรูปก้นกระทะนั้นครอบคลุมพื้นที่ลุ่มน้ำชีและแม่น้ำมูลซึ่งกินบริเวณสามในสี่ของภาคอีสานทั้งหมด มีทุ่งกุลาร้องไห้เป็นจุดศูนย์กลาง ภายในแอ่งนี้มีแม่น้ำมูลซึ่งเป็นแม่น้ำสายสำคัญและช่วงปลายของแม่น้ำประกอบด้วยแก่งหิน เกาะน้อยใหญ่ตั้งแต่อุบลราชธานีไปจนสุดปากแม่น้ำมูลที่บรรจบกับแม่น้ำโขงที่อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี ส่วนแอ่งสกลนครนั้นอยู่บริเวณตอนเหนือของเทือกเขาภูพาน และบริเวณที่ราบลุ่มน้ำโขง มีทิวเขาภูพานกั้นแบ่งโดยหนองหารเป็นจุดต่ำสุดของแอ่งแม่น้ำสายสำคัญๆ ไหลผ่าน คือแม่น้ำสงครามและแม่น้ำพุงซึ่งไหลลงสู่แม่น้ำโขง (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2533)

สภาพภูมิศาสตร์ลุ่มแม่น้ำโขงนั้นมีลักษณะพื้นที่ ที่เรียกโดยภาษาชาวบ้านว่า “บึงทาม” (Flood Plains/ Wetlands) หรือภาษาราชการเรียกว่า “พื้นที่ชุ่มน้ำ” ซึ่งมีลักษณะภูมิฐานแบบพื้นที่ราบลุ่มน้ำท่วมถึงในฤดูฝนที่เกิดช่วงน้ำหลากไหลล้นท่วมทันฝั่งแม่น้ำ แล้วน้ำจะไหลบ่าท่วมที่ลุ่มริมฝั่งน้ำแผ่ออกเป็นบริเวณกว้าง ศรีศักร วัลลิโภดม (2541) กล่าวว่า ลุ่มน้ำโขงมีพื้นที่ชุ่มน้ำกว้างขวางมากตามลำน้ำสงครามและลำน้ำพุงซึ่งเป็นแหล่งปลาชุกชุมจนได้ฉายาว่าเป็น “แหล่งของอารธรรมปลาแดก (ปลาร้า)” ของคนอีสาน ซึ่งในอดีตชาวบ้านทำปลาร้าไว้กินแทบทุกครัวเรือน โดยการเก็บไว้ในไหที่ทำจากดินเผา ซึ่งการทำปลาแดกต้องอาศัยเกลือซึ่งมีมากในอีสาน ส่วนลุ่มน้ำชีมีสภาพภูมิประเทศหลากหลายทั้งแบบเทือกเขาสูง ในอดีตที่กลุ่มคนเคยอาศัยในบริเวณลุ่มน้ำชีคือ กลุ่มคนที่เรียกว่า ‘คนกุลา’ และกลุ่มคนอื่นๆ คนเหล่านี้มีความสามารถในการปรับตัวต่อความแล้งและผลิตข้าวหอมมะลิที่มีคุณภาพและรสชาติดี ศรีศักร วัลลิโภดม (2546) ภายใต้เศรษฐกิจแบบตลาดและอิทธิพลของเงินและความต้องการพัฒนาทำให้แม่น้ำโขงถูกใช้เพื่อการพัฒนาพลังงานไฟฟ้าด้วยการ

³ ประกอบด้วย 20 จังหวัด ได้แก่ กาฬสินธุ์ ขอนแก่น ชัยภูมิ นครพนม นครราชสีมา บุรีรัมย์ มหาสารคาม มุกดาหาร ยโสธรร้อยเอ็ด เลย ศรีสะเกษ สกลนคร สุรินทร์ หนองคาย หนองบัวลำภู อำนาจเจริญ บึงกาฬ อุตรดิตถ์ และ อุบลราชธานี ประชากรทั้งประเทศจำนวน 63,891,000 (ปี 2554) อ้างใน <http://www.iprs.mahidol.ac.th/iprs-th/PublicationGazette.html>

สร้างเขื่อนในลำน้ำโขงตอนบนและประเทศลาวที่ต้องการหลุดพ้นจากความยากจนก็ได้มีแผนสร้างเขื่อนในแม่น้ำโขงในส่วนที่ไหลผ่านประเทศลาว

แผนที่ 1 แสดงเขื่อนตามลำน้ำโขงสายหลัก
แผนที่แสดงเขื่อนในลำน้ำโขง (เครือข่ายประชาชนไทย 8 จังหวัดแม่น้ำโขง, 2562)

ชุมชนริมแม่น้ำโขงในภาคอีสานได้รับผลกระทบแม่น้ำโขงจากการสร้างเขื่อนเพราะ จากรายงานผลกระทบโครงการไฟฟ้าพลังน้ำบนแม่น้ำโขงของคณะกรรมการกลุ่มน้ำโขง ที่ระบุว่าภายในอีก 20 ปีข้างหน้าหากมีการสร้างเขื่อนครบทั้งหมดจะมีตะกอนดินในปากแม่น้ำโขงที่ประเทศเวียดนามเหลือเพียง 3 เปอร์เซ็นต์ ถือเป็นการทำลายระบบนิเวศที่สำคัญ ปริมาณสัตว์น้ำจะลดลงมากกว่า 50% (เครือข่ายประชาชนไทย 8 จังหวัดแม่น้ำโขง, 2562) การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวจึงคาดว่าจะส่งผลกระทบต่อวิถีการดำรงชีพและความมั่นคงอาหารของชุมชนริมโขง เพราะปัจจุบันชุมชนก็ได้รับผลกระทบจากการเปิดใช้งานเขื่อนไซยะบุรีไปแล้ว

กล่าวคือ “โครงการ ไชยะบุรีเป็นเขื่อนแห่งแรกในกลุ่มน้ำโขงตอนล่างและเป็นเขื่อนแรกที่ผ่านกระบวนการปรึกษาหารือล่วงหน้า (Prior Consultation Process) ของคณะกรรมการแม่น้ำโขง โครงการดังกล่าวถูกตั้งคำถามและคัดค้านตลอดมาในหลากหลายระดับในช่วงก่อสร้าง เสียงคัดค้านและข้อกังวลเหล่านี้ล้วนเสนอในทิศทางเดียวกันว่า การสร้างเขื่อนไชยะบุรีมีแนวโน้มจะก่อ “หายนะทางระบบนิเวศ” ครั้งใหญ่ งานวิจัยอิสระชิ้นแล้วชิ้นเล่าชี้ว่าไชยะบุรีจะก่อให้เกิดปัญหาข้ามพรมแดนที่เยียวยากยิ่ง จากการเปลี่ยนแปลงของระดับน้ำในแม่น้ำ กีดกันการไหลของตะกอน และกีดขวางเส้นทางอพยพของปลา ส่งผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชากรกว่า 60 ล้านคนที่พึ่งพาแม่น้ำโขงทั้งทางตรงและทางอ้อม เฉพาะประเด็นเส้นทางอพยพของปลา นักวิทยาศาสตร์หลายคนวิจารณ์ตลอดมาว่าเทคโนโลยีทางปลาผ่านในโครงการนี้ เป็นเทคโนโลยีของอเมริกาและยุโรป ใช้ได้กับปลาเพียง 5-8 ชนิด เช่น ปลาแซลมอน และปลาเทราท์ ไม่เหมาะสมกับแม่น้ำโขงซึ่งมีปลาสำคัญทางเศรษฐกิจมากกว่า 50 ชนิดที่อพยพตามลำน้ำ” (สำนักข่าวชายขอบ, 2562)

วัฏจักรของระบบนิเวศแม่น้ำโขงเช่นนี้ ได้เกื้อกูลวิถีการดำรงชีพของชุมชนที่ตั้งริมน้ำโขงหรือใกล้เคียงมาช้านาน ทั้งในด้านการประมง, การปลูกพืชผักบนตลิ่งเมื่อแม่น้ำโขงลดระดับการร่อนทอง การทำนา แหล่งอาหารธรรมชาติ เช่นเดียวกับทรัพยากรธรรมชาติอื่น ๆ ในกลุ่มน้ำโขง โดยเฉพาะป่าไม้และผืนดินเพื่อการเกษตรกรรม ก็มีส่วนสำคัญในการเกื้อกูลวิถีชีวิตชุมชนลุ่มน้ำโขงมิได้ยิ่งหย่อนไปกว่ากันและยังเป็นแหล่งกำเนิดประเพณีวัฒนธรรมที่มีลักษณะเฉพาะไปตามแต่ละท้องถิ่น ผลผลิตสำคัญคือ ผลผลิตด้านการประมง ซึ่งเป็นแหล่งอาหารโปรตีนที่สำคัญของชุมชนริมน้ำโขง โดยสำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการแม่น้ำโขง ได้เผยแพร่การประเมินผลกระทบทางด้านสิ่งแวดล้อมระดับยุทธศาสตร์เกี่ยวกับเขื่อนไฟฟ้าพลังน้ำในแม่น้ำโขงสายหลัก (ตุลาคม 2553) ระบุว่าลุ่มน้ำโขงให้ผลผลิตปลารวมทั้งหมดประมาณ 2.8 – 3.1 ล้านตัน/ปี (คิดเป็นประมาณ 22 % ของปลา น้ำจืดทั้งหมดทั่วโลก) และมีชนิดพันธุ์ปลามากถึง 35 - 70% เป็นชนิดพันธุ์ปลาอพยพระยะไกล (กลุ่มปลาขาว) โดยเฉพาะในส่วนของ แม่น้ำโขงที่เป็นพรมแดนไทยกับสปป.ลาวนั้น รายงานดังกล่าวระบุว่า มีความอุดมสมบูรณ์ของชนิดพันธุ์ปลาถึง 386 สายพันธุ์ ในจำนวนนี้เป็นพันธุ์เฉพาะท้องถิ่นถึง 29 % และมีผลผลิตปลาประมาณ 0.9 – 1 ล้านตันต่อปี (Mekong River Commission, 2010)

การศึกษาโดยมูลนิธิฟื้นฟูชีวิตและธรรมชาติ (2557) ชี้ว่าในช่วงปี 2554-2557 จากชาวบ้านจำนวน 655 ราย ใน 16 ตำบลที่ตั้งอยู่ติดแม่น้ำโขงใน 7 จังหวัดภาคอีสานนั้น พบว่า มีรายได้จากการขายปลาสดที่จับได้จากแม่น้ำโขงเฉลี่ย 20,658 บาทต่อครอบครัวต่อปี และในจำนวน 516 รายมีรายได้จากการขายปลาแห้งและปลาร้าเฉลี่ย 4,556 บาทต่อครอบครัวต่อปี นอกจากนี้ผลการศึกษาเฉพาะ 5 หมู่บ้านในจังหวัดอุบลราชธานีในปี 2554 นั้น โดยการใช้แบบบันทึกการจับปลารายวันพบว่า ปลาที่จับได้จากแม่น้ำโขงนอกจากจะนำไปขายแล้ว ส่วนหนึ่งยังได้นำมาเป็นอาหารในครอบครัว คิดเป็นมูลค่าทางเศรษฐกิจเฉลี่ยปีละ 7,656 บาท ปลาเหล่านี้ถึงแม้จะมีขนาดเล็ก แต่นับเป็นแหล่งโปรตีนสำคัญของครอบครัวที่ทำการประมง และมูลค่าทางเศรษฐกิจจากการบริโภคปลาเมื่อเทียบกับการขาย มีสัดส่วนสูงถึง 37 เปอร์เซ็นต์ ขณะที่ผลการศึกษามูลค่าทางเศรษฐกิจจากการปลูกพืชริมตลิ่งแม่น้ำโขงในฤดูแล้ง ในปี 2554 และ 2556 จากจำนวน 719 ครัวเรือน พบว่ามีรายได้เฉลี่ย 39,541 ต่อครอบครัวต่อปี การปลูกพืชริมตลิ่งของชุมชนนั้นมิได้ปลูกเพื่อขายเพียงอย่างเดียวจะมีการแบ่งสัดส่วนพื้นที่สำหรับการปลูกเพื่อบริโภคและการเก็บรักษาไว้ใช้ตลอดทั้งปี พืชผักที่ปลูก อาทิเช่น หอมแดง, กระเทียม, พริก, พักทอง, ข้าวโพด, มันแกว, มันเทศ, มะเขือเทศ และผักอีก หลายชนิด เพื่อเป็นหลักประกันของความมั่นคงทางอาหารของครอบครัวไปตลอดทั้งปี

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อเพื่อศึกษาการใช้ประโยชน์จากระบบนิเวศน์ย่อยแม่น้ำโขงและผลกระทบที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงแม่น้ำโขงต่อวิถีชีวิตของชุมชน
2. เพื่อศึกษาแนวทางการฟื้นฟูปกป้องแม่น้ำโขงอันเป็นแหล่งอาหารที่สำคัญให้ปลอดภัยจากขยะและสารเคมี และศึกษาการสร้างแหล่งอาหารสำรองของชุมชนโดยชุมชนมีส่วนร่วม

กรอบแนวคิดในการวิเคราะห์ข้อมูล

วิธีการดำรงชีพ

ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี (2554: 14-15) อธิบาย มโนทัศน์การดำรงชีพ โดยเสนอว่า ปัญหาในการดำรงชีพนั้น แท้ที่จริงแล้ว มาจากความสามารถ หรือไม่สมารถที่จะเข้าถึง (Access) ทุนทรัพยากร (Asset) ตลอดจนการมีสิทธิ์ หรือไม่มีสิทธิ์ในการ

เป็นเจ้าของ และการจัดการทรัพยากรของครัวเรือน ความสามารถหรือไม่สามารถเปลี่ยนแปลงสถานภาพของทรัพยากร (Asset status) เพื่อการดำรงชีพต่างหากที่เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตกอยู่ในภาวะ ความยากจนของชาวชนบท/ในขณะเดียวกันการปรับตัวของครัวเรือนชาวนา ก็ไม่ได้จำกัดอยู่ในแนวทางการสร้างรายได้ในรูปตัวเงินเพียงอย่างเดียว หากแต่เน้นการสร้างความหลากหลายในการดำรงชีพ (Livelihood diversification) เพื่อรักษาความอยู่ดีกินดีของครัวเรือนที่อาจผสมผสานยุทธวิธีต่าง ๆ ทั้งในและนอกภาคเกษตร เข้าด้วยกัน ซึ่งอาจเป็นกิจกรรมในการดำรงชีพและความสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยนกับครัวเรือนอื่นๆ เป็นต้น

หัวใจของแนวคิดการดำรงชีพนั้นอยู่ที่คน ดังนั้น การเข้าใจความเข้มแข็งของคน (ซึ่งถูกเรียกว่า ทุนทรัพยากร Assets ในแนวคิดการดำรงชีพ) จึงเป็นสิ่งที่สำคัญในการวิเคราะห์แนวทางที่คนจนแปรทรัพยากรให้เป็นผลลัพธ์ เชิงบวกในการดำรงชีพ Bebbington (1999) ในการบรรลุเป้าประสงค์ดังกล่าว จำเป็นต้องใช้ทรัพยากรในหลากหลายรูปแบบ ซึ่งทรัพยากรต่างๆ ไม่จำเป็นที่จะต้องอยู่ในระบบกรรมสิทธิ์แบบปัจเจกบุคคล แต่รวมถึงทรัพยากรที่อยู่ในรูปของทรัพย์สินส่วนร่วมด้วย (de Haan and Zoomers, 2006) ประเด็นที่สำคัญอยู่ที่การเข้าถึงทรัพยากรเมื่อมีความจำเป็นต้องใช้ ในแง่นี้ Chamber and Conway (1992 อ้างถึงใน ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี 2554) จึงได้จำแนกทุนทรัพยากรประเภทที่เห็นได้ชัดเจน (Tangible เช่น ปศุสัตว์ อุปกรณ์ ที่ดิน) ออกจากประเภทที่เห็นได้ไม่ชัดเจน (Non-tangible) ซึ่งหมายถึงการอ้างสิทธิ์ (Claim) และการเข้าถึง (Access) โดยนิยามการอ้างสิทธิ์ว่าหมายถึงการที่คนสามารถเรียกร้องให้มีการช่วยเหลือตามหลักศีลธรรมได้ ในขณะที่การเข้าถึง คือ การมีโอกาสในการเข้าใช้ทรัพยากร ทุนทรัพยากร ไม่เพียงแต่เป็นแหล่งที่มาของการยังชีพ ของความหมายของวิถีชีวิตเท่านั้น แต่ยังเป็นแหล่งที่มาของอำนาจอีกด้วย (Bebbington, 1999)

นอกจากนี้กรอบคิดการดำรงชีพอย่างยั่งยืนยังให้ความสนใจต่อบริบทแวดล้อมครัวเรือนชาวนาในแง่ของการเป็นสิ่งที่มีความเปราะบาง (Vulnerability Context) ได้แก่ 1) ภาวะวิกฤตที่ไม่สามารถควบคุมได้ (Shocks) เช่น ภัยธรรมชาติ การเจ็บป่วย ความขัดแย้ง โรคระบาด 2) แนวโน้มต่าง ๆ ที่ชาวนาต้องเผชิญ (Trends) เช่น ราคาผลผลิต นโยบายของรัฐ แนวโน้มเศรษฐกิจ ภาวะประชากร 3) ฤดูกาล (Seasonality) เช่น การเปลี่ยนแปลงด้านราคาตามฤดูกาล จำนวนผลผลิต โอกาสการจ้างงาน ซึ่งนำไปสู่การปรับตัวหรือพัฒนาเครื่องมือในการเผชิญหน้ากับ

บริบทแวดล้อมที่มีความเปราะบางข้างต้น ด้วยทุนทรัพยากรตามแนวคิดการดำรงชีพ 5 ประการ หรือที่เรียกว่า 5 เหลี่ยมทุน (The Asset Pentagon) คือ 1) ทุนมนุษย์ (Human Capital) หมายถึง ศักยภาพ ทักษะ ความรู้ และความสามารถของสมาชิกในครอบครัว 2) ทุนทางสังคม (Social Capital) ในรูปของสถาบันและเครือข่ายทางสังคม รวมถึงความสัมพันธ์ทางสังคมซึ่งช่วยเพิ่มความไว้วางใจและความสามารถในการร่วมมือกัน 3) ทุนทางธรรมชาติ (Natural Capital) หมายถึง แหล่งทรัพยากรธรรมชาติ ดิน น้ำ ป่า ความหลากหลายทางชีวภาพ 4) ทุนทางกายภาพ (Physical Capital) หมายถึง โครงสร้างพื้นฐานด้านต่าง ๆ และการผลิตสินค้าที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีพ และ 5) ทุนเงินตรา (Financial Capital) หมายถึง ทรัพยากรทางการเงินที่ใช้ในการบรรลุเป้าหมายของการดำรงชีพ (DFID, 1999)

พนา ใจตรง และกนกวรรณ มะโนรัมย์ (2557) พบว่าเขื่อนปากมูล ถูกสร้างขึ้นตรงบริเวณตอนปลายของแม่น้ำมูล (ปากมูล) ในจังหวัดอุบลราชธานีซึ่งอยู่ห่างจากแม่น้ำโขงประมาณ 5 กิโลเมตร ส่งผลกระทบโดยตรงต่อการดำรงชีวิตของชาวบ้าน ซึ่งส่วนใหญ่พึ่งพาทรัพยากรปลาจากแม่น้ำโขงที่เข้ามาในแม่น้ำมูลเป็นหลัก ภายหลังจากการสร้างเขื่อนปากมูล ระบบนิเวศแม่น้ำมูลถูกทำลาย เช่น เกาะ แก่งหินที่เป็นที่อยู่อาศัยหากินและวางไข่ของปลา ถูกระเบิดเป็นร่องน้ำและจมอยู่ใต้น้ำลึก จากงานวิจัยไต้หวัน: แม่มน การกลับมาของคนหาปลา บทสรุปและความรู้เรื่องปลาระบุว่า ระบบนิเวศแม่น้ำมูลบริเวณปากมูลเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำแบบแก่งหินขนาดใหญ่ที่มีความสลับซับซ้อนและมีความหลากหลายทางชีวภาพ การปิดประตูระบายน้ำเขื่อนปากมูลทำให้เกิดสภาพน้ำนองเอ่อนิ่ง ทำให้น้ำเน่าเสีย และแก่งหินกว่า 50 แห่ง จมอยู่ใต้น้ำ และมีตะกอนดินทับถมไม่เหมาะต่อการดำรงชีพของปลา อีกทั้งยังทำให้เกิดการระบาดของเห็บปลาซึ่งเป็นศัตรูของปลา ผักตบชวาและไมยราบยักษ์ที่เป็นพืชต่างถิ่นก็สร้างปัญหายุ่งยากต่อการหาอยู่หากินของชาวบ้านเป็นอย่างยิ่ง ผลการศึกษาของงานวิจัยไต้หวันยังค้นพบว่า ด้านระบบนิเวศ ปลาและพรรณพืชก่อนสร้างเขื่อนปากมูล มีพันธุ์ปลามากถึง 260 ชนิด แต่ภายหลังจากสร้างเขื่อนเหลือปลาพบพันธุ์ปลา 43 ชนิด เนื่องจากปลาไม่สามารถอพยพผ่านเขื่อนปากมูลหรือผ่านบันไดปลาโจนได้ (คณะนักวิจัยไต้หวัน สมัชชาคนจนและเครือข่ายแม่น้ำเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ประเทศไทย, 2545)

ความมั่นคงอาหาร

องค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ (1996 อ้างใน วิรลพัชร ประเสริฐศักดิ์ ออนไลน์) ได้นิยาม ความมั่นคงอาหาร (Food security) ในมิติต่าง ๆ ดังนี้ “ความพร้อมเพียง (Availability) ของปริมาณอาหาร ที่อาจได้มาจากการผลิต ภายในประเทศ หรือการนำเข้า รวมถึงความช่วยเหลือด้านอาหาร การเข้าถึง (Access) ทรัพยากรที่พอเพียงของบุคคลเพื่อได้มาซึ่งอาหารที่เหมาะสมและมีโภชนาการ ทรัพยากรดังกล่าวหมายถึง ความสามารถของบุคคลที่จะกำหนดควบคุม กลุ่มสินค้าหนึ่งๆ ได้ภายใต้บริบททางกฎหมาย การเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของ ชุมชนที่บุคคลอาศัยอยู่ (รวมถึงสิทธิ ตามประเพณีเช่น การเข้าถึงทรัพยากรส่วนรวม ของชุมชน) การใช้ประโยชน์ (Utilization) ด้านอาหารผ่านอาหารที่เพียงพอ น้ำ สะอาดและการรักษา สุขภาพและสุขอนามัยเพื่อที่จะเข้าถึงภาวะความเป็นอยู่ที่ดีทาง โภชนาการ ซึ่งความต้องการทาง ภายภาพทั้งหมดได้รับการตอบสนอง โดยนัยยะนี้ ความมั่นคงทางอาหาร จึงสัมพันธ์กับปัจจัยนำเข้าที่ ไม่ใช่อาหารด้วย และมีมิติสุดท้าย คือ เสถียรภาพ (Stability) ทางอาหาร ที่ประชาชน คริวเรือนและบุคคลจะต้องเข้าถึง อาหารที่เพียงพอตลอดเวลา ไม่ต้องเสี่ยงกับการไม่สามารถเข้าถึงอาหารอันเป็นผลมาจากวิกฤตที่เกิดขึ้นอย่าง กระทันหัน เช่น วิกฤตทางเศรษฐกิจหรือสภาพภูมิอากาศ หรือเหตุการณ์ที่เป็นไปตามวงจร เช่น ภาวะ ความไม่มั่นคงทางอาหารตามฤดูกาล ซึ่ง ในความหมายนี้ ความมั่นคงทางอาหารครอบคลุมถึงมิติความ พอเพียงและการเข้าถึง อาหาร”

โดยสรุป "ความมั่นคงทางอาหาร" ในความหมายขององค์การอาหารและ เกษตร หมายถึง การที่ประชาชนมี "ปริมาณ" อาหารเพื่อการบริโภคที่เพียงพอ มีความ "หลากหลาย" ของประเภท อาหารที่ได้รับและอาหารนั้น "มีคุณภาพ" หมายถึง มีคุณค่าทางโภชนาการและความ สะอาดปลอดภัย รวมทั้งประชาชนสามารถ "เข้าถึง" อาหาร อันเกิดจากระบบการกระจายอย่างทั่วถึง ความเป็น "เสถียรภาพ" ทั้งนี้การ ที่จะเกิดความมั่นคงทางอาหารได้นั้น จะต้องมีฐานทรัพยากรที่เป็นจุดเริ่มของระบบ อาหารและการผลิตอาหารร่วมกับผู้ผลิตหรือเกษตรกรที่เป็นเจ้าของปัจจัยเหล่านั้น ด้วย อย่างไรก็ตาม ปัจจัยที่จะก่อให้เกิดความมั่นคงทางอาหารกลับอยู่ในภาวะที่วิกฤติ จากการเปลี่ยนแปลงระบบการผลิตเชิงเศรษฐกิจเพื่อค้าที่พึ่งพิงปัจจัยการผลิตจาก ภายนอกมากกว่าในอดีต ไม่ว่าจะเป็เทคโนโลยีและเมล็ดพันธุ์ ซึ่งการพึ่งพาเหล่านี้ ทำให้เกิดภาวะการถูกจำกัดสิทธิในการกำหนดวิธีการผลิตและวิถีชีวิตของตน ซึ่ง

กลายเป็นความไม่มั่นคงทางอาหารและวิถีชีวิตในที่สุด” (อ้างใน ศยามล เจริญรัตน์, 2556) งานศึกษาของศยามล เจริญรัตน์ (2556) พบว่าความมั่นคงในชุมชนที่สูงในภาคเหนือขึ้นกับความสมบูรณ์ของธรรมชาติ

ขณะเดียวกัน สุพรรณิ ไชยอำพร (2560) พบว่า สิ่งบ่งชี้ความมั่นคงทางอาหารที่บ่งบอกถึงลักษณะของความมั่นคงทางอาหารของชุมชนที่เชื่อมโยงกับมิติสิ่งแวดล้อม เช่น การมีความรู้เกี่ยวกับอาหารดั้งเดิมของชุมชน 15) การมีระบบการผลิต สรรหาทรัพยากรอาหารที่สอดคล้องกับการบริโภคของคนในชุมชนและการมีแหล่งผลิตของส่วนรวม มีพื้นที่ที่ใช้ในการผลิตอาหารของชุมชน เป็นต้น

วิธีการศึกษา

ข้อมูลที่น่าเสนอในบทความนี้ใช้วิธีการเก็บข้อมูลด้วยวิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของชุมชนด้วยเทคนิคประชุมเชิงปฏิบัติการ จำนวน 5 ครั้ง ๆ ละ 10 คนรวมผู้ร่วมให้ข้อมูลจำนวน 50 คน โดยกลุ่มคนที่เข้าร่วมสนทนากลุ่มย่อยเลือกโดยการเจาะจงจากผู้มีความรู้และประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับท่ามาหากินในแม่น้ำโขงเป็นหลัก ได้แก่ คนหาปลา คนเก็บหาสัตว์น้ำ คนปลูกผักกิมแม่น้ำโขง และคนขับเรือนำเที่ยว กระบวนการวิจัยมีขั้นตอนดังนี้ ต้นเดือนมีนาคม 2562 ทีมวิจัยเริ่มพัฒนาโจทย์วิจัยร่วมกับแกนนำบ้านศรีสมบูรณ์และยักษ์คุ จากนั้นได้จัดการประชุมเพื่อลงนามบันทึกความตกลงการทำงานวิจัยเชิงปฏิบัติการของชุมชน และการสำรวจพื้นที่ ระบบนิเวศย่อย การประชุมทีมวิจัยเพื่อวางแผนงานการเก็บข้อมูลและแบ่งหน้าที่ของทีมวิจัย เข้าร่วมการประชุมเชิงปฏิบัติการ “การพัฒนาแผนเชิงรุกด้านการประมงระดับชุมชน ภายใต้สภาวะการเปลี่ยนแปลงของแม่น้ำโขง” ที่ อ. ปากชม จ. เลย การสำรวจข้อมูลรายครัวเรือน ชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจากน้ำโขงเปลี่ยนแปลงประชุมสรุปงานวิจัยและหารือการทำงานร่วมกันแล้ววางแผนกิจกรรมในปี 2563 ที่ วัดศรีสมบูรณ์ อ. ชานุมาน จ. อานาจเจริญ ทั้งนี้ การเก็บข้อมูลเน้นการตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยและการนำข้อมูลที่ได้มาวางแผนปฏิบัติการเพื่อจัดทำโครงการเพิ่มความมั่นคงอาหารด้วยการทำเขตอนุรักษ์พันธุ์ปลา โดยก่อนที่ได้ข้อสรุปว่าเป็นโครงการนี้ การสำรวจข้อมูลรายครัวเรือน สมาชิกได้เสนอแผนระดับครัวเรือนด้วย ในการสร้างอาชีพเกษตร เลี้ยงปลาในบ่อตามหัวไร่ปลายนาเพื่อหาทางออกและลดผลกระทบด้วยตัวเอง และโครงการวิจัยฯ ได้พยายามประสานความร่วมมือกับกรมประมงอีกทางหนึ่ง

บริบทชุมชน

ตำบลชานุมาน มีทั้งหมด 15 หมู่บ้าน อยู่ในเขตเทศบาล 2 หมู่บ้าน และนอกเขต 13 หมู่บ้าน สำหรับบ้านศรีสมบุญ หมู่ 8 อยู่ในเขตเทศบาลตำบลชานุมาน บ้านศรีสมบุญ มีอายุการตั้งชุมชน ประมาณ 80 ปี มีจำนวนประชากรตามทะเบียนราษฎร 1,142 คน (ข้อมูลจากงานทะเบียนราษฎร เทศบาลตำบลชานุมาน เดือนกันยายน, 2559) ชาย 584 คน หญิง 558 คนครัวเรือนทั้งหมด 383 หลังคาเรือน ทิศเหนือติดกับบ้านนาสีดา หมู่ที่ 6 ทิศตะวันออกติดกับแม่น้ำโขง และสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ทิศตะวันตกติดกับนิคมเกษตรกรรมแปลงที่ 2 หมู่ที่ 9 และทิศใต้ติดกับบ้านยักษ์คุ หมู่ที่ 5 ดังนั้นการทำมหากินทั้งด้านการเกษตร ประมงในแม่น้ำโขงของบ้านศรีสมบุญและบ้านยักษ์คุ หมู่ที่ 5 จึงอยู่ในระบบนิเวศเดียวกันบ้านศรีสมบุญก่อตั้งราว ๆ ปี พ.ศ. 2484 โดยแยกออกจากบ้านยักษ์คุ หมู่ที่ 5 ซึ่งมีครอบครัวนายพรหม สอนบุตร นายมอน สอนบุตร นายบ่อ ชาริพันธ์ นายคำจัน ทองจันดี นายจุม บุญมาศรี นายหวาน สอนบุตร และนายเคน แก้วทอง มาตั้งครอบครัวกลุ่มแรก มีนายคำจัน ทองจันดี เป็นผู้ใหญ่บ้านคนแรก คนที่ 2 คือ นายทองคำ ผิวเพชร คนที่ 3 คือนายสงคราม แก้วทอง คนที่ 4 นายสมัย แพงศรี คนที่ 5 คือนายคำปุ่น ทองจันดีและคนปัจจุบันคือ นายปรีชา บุตรโท

ชาวบ้านศรีสมบุญมีความผูกพันกับแม่น้ำโขง การข้ามไปมาเพื่อแลกเปลี่ยนสินค้า การทำการประมง การทำเกษตรริมโขง เช่น กล้าย ลำไย ลิ้นจี่ มะม่วง น้อยหน่า มะนาว และไม้ผลอื่น ๆ หมุนเวียน นอกจากนี้ใช้ พื้นที่ริมตลิ่งปลูกพืชระยะสั้น เช่น ข้าวโพด ถั่วลิสง ถั่วฝักยาว กะหล่ำปลี หอมแดง กระเทียม ในช่วงฤดูน้ำโขงลดคือปลายฝน ต้นหนาว แม่น้ำโขงในช่วงนี้ มีความเวลาออกไปทางฝั่งลาวริมฝั่ง บางช่วงเป็นแก่งหิน ชื่อแก่งต่างหล่า จัดเป็นสถานที่ท่องเที่ยว ของอำเภอ มีพื้นที่หาปลาแม่น้ำโขงหลายจุด มีประเพณีการ แข่งขันเรือยาว ชาวบ้านความเชื่อเรื่องพญานาคอย่างเหนียวแน่น เชื่อเรื่องเจ้าพ่อขอนาย ซึ่งป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในทามแม่น้ำโขงแถบนี้

ตำนานและประวัติศาสตร์ชุมชน

ชุมชนบ้านศรีสมบุญมีความเชื่อเรื่อง ยักษ์ธรรมคุปต์ร่วมกับชุมชนใกล้เคียงและคนในชุมชนมีความจดจำเรื่องราวตำนานเหล่านั้นจนถึงปัจจุบัน เพราะยักษ์ธรรมคุปต์มีความเชื่อมโยงกับระบบนิเวศแม่น้ำโขง ดังที่กล่าวมาแล้วบางส่วนข้างต้น

ยักษ์ตนนี้เดินเท้าไปตามคันหินแนวยาวกลางลำน้ำโขง มองนกกกระยางขาวที่บินมาเกาะคันหินเพื่อจิกปลาเป็นอาหารอย่างมีความสุข (คันหินกลางที่ไหลพ่นน้ำเป็นแนวยาวผู้คนเรียกว่า หินนกกะเหาะ มีปรากฏอยู่ทั่วไปกลางน้ำโขงในฤดูน้ำลด) พอถึงเกาะดินยาวเหยียดกลางน้ำโขง ซึ่งอุดมไปด้วยป่าไม้เขียวขจี ยักษ์ธรรมคุปต์จึงก้าวข้ามเกาะไปยืน ณ บริเวณลานหินที่อยู่ห่างจากหัวเกาะไม่กี่กิโลเมตร (เกาะกลางน้ำที่ยักษ์ก้าวข้ามผู้คนเรียกว่าดอนชะโนด กั้นระหว่างประเทศไทยกับประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เป็นจุดชมวิวยอดนิยม ณ สำนักงานเทศบาลตำบลขาม

มาน) ยักษ์ธรรมคุปต์ยืนอยู่บนลานหินเหนือหัวเกาะ มองเห็นผืนแผ่นดินทั้งสองฝั่งน้ำ ณ ฝั่งหนึ่งเป็นทุ่งหญ้ากว้างใหญ่เขียวขจี อีกฝั่งเป็นปราสาทเขื่อนหินเก่าแก่ตามคำชี้แนะของท้าวเนการาช ยักษ์ธรรมคุปต์มองไปยังรอบ ๆ บริเวณปราสาทเขื่อนหิน ซึ่งเป็นบริเวณที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเคยเสด็จผ่านมาเพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาและแสดงธรรมโปรดแก่ผู้คนในละแวกนี้ เกิดความศรัทธายิ่งนัก และเพ่งมองเข้าไปภายในปราสาทเขื่อนหินเห็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์สถิตอยู่ มีความศรัทธามากยิ่งขึ้น จึงก้าวขาเข้าไปยังแผ่นดินริมฝั่งน้ำโขงที่เป็นทุ่งหญ้ากว้างใหญ่เขียวขจี และหันหน้าไปทางปราสาทเขื่อนหินที่อยู่อีกฝั่งหนึ่งของแม่น้ำโขง แล้วนั่งคุกเข่าลง เข้าซ้ายของยักษ์ธรรมคุปต์คือถ้ำบริเวณลานหินที่ยืนอยู่นั้น เข้าขวาของถ้ำคือทุ่งหญ้ากว้างใหญ่เขียวขจีที่เป็นพื้นดิน แล้วพนมมือก้มกราบไปยังปราสาทเขื่อนหินสามครั้งด้วยความศรัทธาและสำนึกในพระพุทธรูป ยักษ์ธรรมคุปต์พนมมือตั้งจิตอธิษฐานว่า “ขออำนาจบารมีอันประเสริฐของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและอำนาจบารมีท้าวเวสสุวรรณ อีกทั้งอำนาจบารมีของเหล่าเทวดาอารักษ์และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งปวงทั้งสถิตอยู่ ณ บริเวณนี้และสถิตอยู่ทั่วสากล จงดลบันดาลให้อาณาบริเวณที่ข้าพเจ้าผ่านและบริเวณที่ข้าพเจ้านั่งคุกเข่าอยู่ตรงนี้ เป็นบ้านเมืองที่มีความอุดมสมบูรณ์ ผู้คนที่อาศัยอยู่ ณ บ้านนี้เมืองนี้อยู่เย็นสุขุมจิตใจดีงาม และขอให้เมืองแห่งธรรมะตลอดกาลด้วยเทอญ”

สิ้นคำอธิษฐานยักษ์ธรรมคุปต์ได้ทิมลงไปบนหินและพื้นดินทำให้เกิดเป็นร่องหลุมขนาดใหญ่สามหลุม รอยเข้าซ้ายเป็นหลุมบริเวณลานหินไม่ลึกนักแต่มีรูปคล้ายชามอ่างขนาดกว้าง (ผู้คนจึงเรียกบริเวณนั้นว่า แก่งต่างหล่าง อยู่ริมฝั่งโขงบ้านศรีสมบูรณ์ ตำบลขามมาน) รอยเข้าขวาปรากฏเป็นรอยหลุมลึก ณ บริเวณ **นาแมง** (เขตบ้านโนนสำราญ ตำบลขามมาน) และรอยอันตะ ปรากฏ ณ บริเวณ **หนอง**

ใหญ่ (ก่อนถึง สก.ชานูมาน ทางขวามือ เขตบ้านยักษ์คุ) เมื่อถึงฤดูฝน หลุมที่เป็นรอยเข้าขวาและรอยอันตะของยักษ์ธรรมคุปต์กลายเป็นหนองน้ำขนาดใหญ่ที่ก่อเกิดความอุดมสมบูรณ์ ผู้คนมาอาศัยเป็นหลักแหล่งในการเลี้ยงสัตว์และทำการเกษตรกรรม และมีน้ำขังตลอดปีไม่เคยแห้งเหือดลงแม้แต่ในฤดูแล้ง ส่วนรอยเข้าซ้ายซึ่งเรียกว่าแก่งต่างหล่างนั้น เมื่อถึงฤดูแล้งปรากฏเป็นแก่งหินที่มีทัศนียภาพสวยงามเหมาะกับการท่องเที่ยวพักผ่อนหย่อนใจ ณ อาณาบริเวณหนองน้ำที่เกิดจากรอยเข้าขวาและรอยอันตะยักษ์ มีผู้คนทยอยมาอาศัยอยู่หนาแน่นขึ้นเรื่อย ๆ ชนกลุ่มนั้นจึงตั้งชื่อหมู่บ้านตามรอยยักษ์คุกเข่าว่า “บ้านท่ายักษ์คุ” และกลายเสียงเป็น “บ้านท่ายักษ์คุ” ในเวลาต่อมา และหนองน้ำรอยเข้ายักษะนั้นปรากฏมาจนถึงปัจจุบัน และแขนยักษ์ที่กราบกรานลงไปบริเวณหัวเกาะกลางน้ำโขง ซึ่งชาวบ้านเรียกว่า “ดอนชะโนด” นั้น ยังปรากฏเป็นร่องน้ำ ณ บริเวณหัวดอนจนถึงปัจจุบันเช่นกัน ตำนานยักษ์คุกเข่าชานานกันมาเนิ่นนานและมีความ สอดคล้องกับประวัติการก่อตั้งอำเภอชานูมาน จังหวัดอำนาจเจริญ

ประเพณีวัฒนธรรม

มีการแข่งเรือยาวประเพณีซึ่งเข้าร่วมประเพณีของชุมชน/และชุมชนใกล้เคียง, ประเพณี ๑๒ เดือน และเทศกาล "แห่ยักษ์ พักแก่ง ชมเมือง เล่าเรื่องชานูมาน" เพื่อบวงสรวงเจ้าปู่เมืองแสน และเทศกาลยักษ์คุ เป็นการเชื่อมโยงชื่อบ้านนามเมือง กิจกรรมประกอบด้วยการจัดนิทรรศการ และกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวในพื้นที่อำเภอชานูมาน ขบวนแห่ยักษ์คุ แสดงอัตลักษณ์จากทุกตำบลจำนวน 10 ขบวน การประกวดแสดง อัตลักษณ์ในเชิงสร้างสรรค์ รวมทั้งผู้เข้าร่วมในขบวนแห่ และนักท่องเที่ยวที่จะแต่งกายเป็นยักษ์ การพันทหน้ายักษ์ การใส่หน้ากากยักษ์ สร้างสีสันความสนุกสนานให้มากยิ่งขึ้น การประกวดผลผลิตทางการเกษตรของดีอำเภอชานูมาน เช่น มันสำปะหลัง อ้อย กล้วยน้ำหว่า ขนุน มะละกอมันสำปะหลัง อ้อย กล้วยน้ำหว่า ขนุน มะละกอ การประกวดธิดาชานูมาน การแสดงบนเวทีการแข่งขันเส็งกลอง (การแข่งขันตีกลอง) และการจัดตลาดนัดการค้าขายแดน รวมทั้งกิจกรรมล่องเรือชมเกาะแก่งหิน ลงเล่นน้ำ ล่องแก่งแม่น้ำโขง และการแข่งขันตกปลานานาชาติ

วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้าน

บ้านศรีสมบุญมีที่ดินเนื้อที่ 3,328 ไร่ มีพื้นที่ทำการเกษตร 2,533.13 ไร่ มีที่สาธารณะ/ทุ่งเลี้ยงสัตว์ 60 ไร่ มีแหล่งน้ำสาธารณะนอกจากแม่น้ำโขงสายหลัก 1 แห่ง อาชีพหลักคือ ปลูกข้าว มันสำปะหลัง ถั่ว การเลี้ยงสัตว์ในพื้นที่ 300 ไร่ ผลผลิตทางการปศุสัตว์ที่สำคัญ คือ โค กระบือ สุกร และไก่พื้นเมือง อาชีพรองของคนในชุมชน คือ รับจ้างทั่วไป ค่าขาย ประมงน้ำจืด ทั้งการทำประมงธรรมชาติในแม่น้ำโขง การเลี้ยงปลากระชังในลำน้ำโขง และการเลี้ยงปลาในห้วยแก้วแมง รายได้ประชากรจากการสำรวจ จปฐ. ปี 2557 ประมาณ 33,000 บาท/คน/ปี

แม้ว่าพื้นที่ส่วนมากเป็นแนวติดแม่น้ำโขง แต่น้ำเพื่อการเกษตรกรรมไม่เพียงพอ ขาดแหล่งกักเก็บน้ำ นำน้ำโขงขึ้นมาใช้ได้น้อยไม่เต็มประสิทธิภาพ มีเพียงเกษตรกรจำนวน 10 ครัวเรือน พื้นที่ 30 ไร่ เท่านั้น ที่อยู่ในเขตชลประทาน แต่ 355 ครัวเรือนจำนวน 250 ไร่ นั้นอยู่นอกเขตชลประทาน ดังนั้นการทำไร่มันสำปะหลัง (100 ครัวเรือน) และประมง (55 ครัวเรือน) จึงไม่มีเอกสารสิทธิ์ในที่ทำกิน และบ้านศรีสมบุญเป็นเขตป่าชุมชนสาธารณะที่ผลผลิตทางการเกษตรตกต่ำ มีการใช้ปุ๋ยและสารเคมีค่อนข้างสูง พื้นที่ไม่เหมาะทำนาเมื่อถึงฤดูฝน และน้ำเหนือไหลบ่า มีปัญหาน้ำท่วมชุมชน

ระบบนิเวศ

ระบบนิเวศแม่น้ำแม่น้ำโขงในเขตบ้านศรีสมบุญและบ้านยักษ์คุ (เดิมเป็นหมู่บ้านเดียวกัน) เป็นลำน้ำขนาดใหญ่ มีแก่งต่างหล่างยาวประมาณ 1 กิโลเมตรติดแม่น้ำโขงมาทางฝั่งไทย ทำให้เกิดบึงต่างหล่าง ซึ่งชาวประมงใช้เป็นที่พักเรือ ทางทิศเหนือมีดอนถ้ำเงินเป็นดอนขนาดใหญ่ อยู่ในเขตบ้านนาสีดา และทิศใต้ติดดอนชะโนด อยู่ในเขตบ้านขามาน พื้นที่บึงต่างหล่าง โดยรอบบึงยังมีต้นไคร้ที่สมบุญเหมาะแก่การเป็นแหล่งอาศัยและแหล่งอาหารของปลาน้ำโขง ซึ่งสภาพพื้นฐานของบึงต่างหล่างนั้นจะเกิดขึ้นในฤดูแล้ง เมื่อน้ำโขงลดจะเผยให้เห็นดอนกลางน้ำที่โค้งเข้าจรดตลิ่ง คล้ายแอ่งน้ำใหญ่ มีช่องทางแคบ ๆ ให้น้ำโขงไหลเข้า เมื่อฤดูน้ำหลาก น้ำโขงจะขึ้นจนท่วมดอนนี้ อาจเหลือไว้เพียงเล็กน้อยจนเกิดระบบนิเวศใหม่ คือ “คอน” ที่หมายถึงน้ำโขงที่ไหลแยกอ้อมดอนแล้วไปบรรจบกันอีกครั้ง

บ้านศรีสมบุญแยกตัวออกมาจากจากบ้านยักษ์คุเพียงเพราะการแบ่งเขตการปกครอง ทั้งสองชุมชนมีพื้นที่ติดแม่น้ำโขง ในอดีตชุมชนเคยปลูกผักกิมดิ่งแม่น้ำ

โขงตลอดแนว มีแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติที่สวยงาม เช่น แก่งต่างหล่าง ซึ่งสามารถพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวได้ เนื่องจากมีจุดจอดเรืออยู่ใกล้ตลาดสดมิตรภาพ ไทย - ลาว ทั้งยังมีกลุ่มอาชีพต่าง ๆ เช่น กลุ่มข้าวหอมมะลิ กลุ่มเกษตรอินทรีย์ กลุ่มปุ๋ยอินทรีย์ กลุ่มจักสาน และยังได้รับรางวัลกองทุนหมู่บ้านดีเยี่ยม นอกจากนี้ บ้านศรีสมบุญมีภูมิปัญญาท้องถิ่น มีกลุ่มชมรมอนุรักษ์กอลองกิ่ง การทำเครื่องจักสานใช้สำหรับในครัวเรือน ตลอดจนภูมิปัญญาการจับปลาตามธรรมชาติ มีสินค้าขึ้นชื่อคือปลาข้าวต้มแม่ น้ำโขง

แผนที่ 2 แสดงระบบนิเวศแม่น้ำโขงบริเวณชุมชน
ที่มา: งานวิจัย

การพึ่งพาและการใช้ประโยชน์จากแม่น้ำโขง

1. ใช้ประโยชน์ด้านการประมง

ชาวบ้านศรีสมบุญทำประมงพื้นบ้านในแม่น้ำโขงเป็นจำนวนมาก ปัจจุบันมีชาวประมงที่ลงทะเบียนเรือไว้ถึง 98 ลำ แม้จะเกิดวิกฤติแม่น้ำโขงเปลี่ยนแปลง หรือปลาน้อยลง แต่ชาวประมงบ้านศรีสมบุญไม่เคยลดจำนวนลงเลย ทั้งยังมีแนวโน้มจะเพิ่มขึ้นจากชาวประมงหน้าใหม่ที่กลับมาหาकिनยังภูมิลำเนาอีกในอนาคต นอกจากนี้ยังมีเลี้ยงปลาในกระชัง ปลาที่ได้บางส่วนจะมีกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่มีกิจกรรมแปรรูปอาหารจากแม่น้ำโขง เพิ่มรายได้ในครอบครัวเช่น กลุ่มทำปลาข้าวต้ม และ ปลาแห้ง เป็น

ต้น การหาปลาของชุมชนเป็นไปตามฤดูกาลขึ้นลงของปลาในแม่น้ำโขง โดยชาวบ้านมีความรู้เกี่ยวกับฤดูอพยพของปลาโดยอาศัยความรู้ที่สั่งสมกันมายาวนาน

ตารางที่ 1 แสดงเครื่องมือประมงน้ำโขง และชนิดพันธุ์ปลาแม่น้ำโขงตามฤดูกาล

เดือน	เครื่องมือประมง (ขนาดเป็น เซนติเมตร)	ชนิดของปลาน้ำโขง
มกราคม	มองไหล 4, 5, 6	ปลาตะเพียน ปลาสร้อยขาว ปลาแซ่วไก่ ปลาหมู ปลาข้างลาย
กุมภาพันธ์	มองพลร่ม 12, 14, 20	ปลายาง ปลานาง ปลาหนุ ปลาแซ่ ปลาเค็ง
มีนาคม	มองพลร่ม 2, 4, 10, 11, 14, 18	ปลาใน ปลานาง ปลาแซ่ ปลาเค็งคัง ปลาอี่ก้ำ ปลาหนุ ปลานิล
เมษายน	มอง 4, 5, 6	ปลาสะอี่ ปลาสร้อยขาว ปลาตะเพียน เหลือง ปลาเกาะ
พฤษภาคม	มอง 7, 8, 9	ปลายอน ปลายาง ปลาหนุ
มิถุนายน	มองพลร่ม 12, 14	ปลาอี่ก้ำ ปลาหนุ ปลาโจก ปลานาง
กรกฎาคม	มองพลร่ม 18, 20	ปลาปากบาน ปลาโจก ปลาอี่ก้ำ
สิงหาคม	มองพลร่ม 18, 20	ปลาหว่า ปลานวลจันทร์ ปลาอี่ก้ำ
กันยายน	มองพลร่ม 16, 18, 20	ปลาปากบาน ปลาหว่า ปลาเค็งคัง ปลาอี่ก้ำ
ตุลาคม	มองพลร่ม 16, 18, 20	ปลาใน ปลานาง ปลาเค็งคัง
พฤศจิกายน	มองพลร่ม 14, 15, 16, 18, 20 มองย้ง 4, 5, 6	ปลายาง ปลาโจก ปลาอี่ก้ำ ปลาจาด ปลาหนุ
ธันวาคม	มองพลร่ม 18, 20	ปลายาง ปลานาง ปลาหนุ ปลาโจก

2. การทำเกษตรริมโขง

ชุมชนนำน้ำจากแม่น้ำโขงมาทำประปา มีการใช้น้ำเพื่อทำการเกษตร สร้างระบบคลองส่งน้ำเพื่อเข้าสู่ไร่นา แต่ในพื้นที่ริมโขงนั้น เดือนพฤศจิกายน-เดือนมีนาคม หลังน้ำโขงลด ชาวบ้านจะปลูกพืชผักสวนครัวตลอดแนวแม่น้ำโขง เช่น ผักกาดขาว ข้าวโพด มันแกว กระเทียม ถั่วงอก หอม กะหล่ำปี มะเขือเทศ พริก มะเขือเปราะ ผักกาดเขียว แต่ปัจจุบันมีการทำเขื่อนกันตลิ่งพัง การทำเกษตรริมโขงจึงเว้นระยะไป ไม่สามารถปลูกได้ การปลูกพืชเหล่านี้เน้นเพื่อเป็นอาหารและขายเป็นรายได้

3. ด้านการท่องเที่ยว

ชุมชนมีแหล่งท่องเที่ยวที่กำลังดำเนินการปรับปรุงให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยว และมีจุดชมทิวทัศน์สุดเขตชายแดนประเทศไทยริมเขื่อนแม่น้ำโขงและสวนสุขภาพบริเวณด้านหน้าสำนักงานเทศบาลตำบลชานุมาน มีแก่งต่างหล່างอยู่ในบริเวณพื้นที่บ้านศรีสมบุญร์ มีงานประเพณีแข่งขันเรือยาวประจำปีที่มีการจัดเป็นประจำในระหว่างเข้าพรรษา ระหว่างเดือนกันยายน - ตุลาคม ของทุกปี ณ บริเวณเขื่อนริมแม่น้ำโขง ชุมชนศรีสมบุญร์มีเรือยาวประจำหมู่บ้านชื่อ เรือเทพศิวะและชุมชนใกล้เคียงมีจุดผ่านแดนถาวรบริเวณบ้านยักษ์คู้ซึ่งมีนักท่องเที่ยวสัญจรไปมา ทั้งการค้าขายและการท่องเที่ยวชมปราสาทเขื่อนหิน ที่บ้านเหล่าหมากหุด เมืองโขงทองแขวงสะหวันนะเขต และบริเวณจุดผ่อนปรนเข้าออกเมืองบ้านยักษ์คู้ มีประชาชนสองฝั่งโขงเข้าออกเฉลี่ยเดือนละกว่า 2 หมื่นคน รายได้จากการจำหน่ายสินค้ามากกว่า 20 ล้านบาทต่อเดือน ส่วนมากจะเป็นสินค้าจากฝั่งไทยจำพวกเครื่องไฟฟ้า วัสดุก่อสร้าง เครื่องใช้จำเป็นในครัวเรือน ส่วนสินค้าจากฝั่งลาวจะเป็นอาหารพื้นบ้านตามฤดูกาล ได้แก่ ผักและปลา

ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงของแม่น้ำโขง

สถานการณ์แม่น้ำโขงที่ชาวบ้านในชุมชนในปัจจุบันพบว่า น้ำขึ้นลงไม่ตามฤดูกาล ตลิ่งพังจากน้ำขึ้นน้ำลง ทำให้ปลูกพืช ผัก หาดอาหารริมโขงไม่ได้ปลาขึ้นน้อยหายากขึ้น และทำให้ปลาราคาแพงน้ำท่วมหน้าแล้ง ปลาไม่สามารถขึ้นมาวางไข่ได้แหล่งวางไข่ถูกทำลาย มีการใช้สารเคมีในการเกษตรทำให้ตกค้างในผักและดิน มีขยะมีสารเคมีไหลมาตามน้ำ ปัญหาดังกล่าวทำให้คนในชุมชนมีรายได้ลดน้อยลง มีปัญหาสุขภาพ ชุมชนวิเคราะห์สาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นกับแม่น้ำโขงว่าเกิดจากการสร้างเขื่อนของประเทศต้นน้ำ และทำynnน้ำ ซึ่งล้วนเป็นการกระทำของมนุษย์และเกิดจากภัยธรรมชาติ และหากจะแก้ไขปัญหาทุกคนในชุมชนต้องมีส่วนร่วมในการแก้ไขเบื้องต้นต้องมีการทำความเข้าใจในสถานการณ์ปัญหาดังกล่าวร่วมกัน ศึกษาการพึ่งพาแม่น้ำโขงของชุมชนในมิติต่าง ๆ และมีการแจ้งข่าวสารให้คนในชุมชนให้รู้เท่าทันสถานการณ์ และแจ้งให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องรับทราบปัญหาและร่วมกันแก้ไขปัญหาต่อไป โดยเฉพาะแนวทางสำคัญคือ ศึกษาการใช้ประโยชน์และผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงของแม่น้ำโขงเพื่อหาแนวทางการปรับตัว การฟื้นฟูแหล่งอาหาร

ธรรมชาติ การลดผลกระทบจากการทิ้งขยะ และการใช้สารเคมีที่กำลังเป็นปัญหาหนักของชุมชน

ในเดือนพฤศจิกายน 2562 ภายหลังจากเปิดใช้งานเขื่อนไซยะบุรีในวันที่ 29 ตุลาคม 2562 เกิดสภาวะน้ำโขงใส ไร้ตะกอน ซึ่งผิดปกติไปจากธรรมชาติมาก ที่น้ำโขงจะใสในช่วงเดือนมีนาคม-เมษายน ทีมวิจัยได้สัมภาษณ์ชาวประมง 3 ท่านเมื่อวันที่ 30 พฤศจิกายน 2562 คือ นายทองสุข มานัส ชาวบ้านยักษ์คู้ และชาวประมงจากประเทศลาว 2 ท่าน ซึ่งให้ความเห็นต่อผลกระทบในปัญหาน้ำโขงไร้ตะกอนไว้ว่า จะส่งผลกระทบต่อชนิดปลาที่กินตะกอน ซึ่ม หริอกินดิน ซึ่งสังเกตได้ว่าชนิดปลาเหล่านี้ จะมี ซึ่ม ดิน หวาย หรือหินก้อนเล็ก ๆ อยู่ในท้องของปลา เมื่อผ่าออกมาดู มีประมาณ 20 ชนิด เช่น ตระกูลปลาสุต ตระกูลปลาขามน ปลาปากเปียน ปลาตาใส ปลาหนามเจีย ปลาจาก ปลาตะเพียน ปลาบักม้ง ปลาปากคืบแดง ปลาปีกไก่ ปลาจิ้น ปลาอีโท ปลาโพง ปลานกเขา ปลาจาด ปลาปากขาว ปลาปีกแดง ปลาพอน ปลาอีสบ ตระกูลปลาเอิน ผลกระทบอาจจะส่งผลต่อความสมบูรณ์ของอาหารของปลา และมีความเสี่ยงที่ปลาเหล่านี้จะลดน้อยลง ในแง่วัฒนธรรมพบว่า การเปลี่ยนแปลงของแม่น้ำโขง เช่น การลดลงของปลาในแม่น้ำโขงมิได้ปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์เชิงวัฒนธรรมระหว่างชุมชนฝั่งไทยและชุมชนฝั่งลาว การค้าขายสินค้าท้องถิ่นยังดำเนินมาอย่างต่อเนื่องแต่หยุดชะงักระหว่างการระบาดของโรคโควิด-19 เท่านั้น

การปรับตัวของชุมชนผ่านการทำเขื่อนอนุรักษ์พันธุ์ปลา

การปรับตัวของชาวบ้านศรีสมบุญมีหลายอย่าง เช่น บางครอบครัวนำปลามาถนอมอาหารเพื่อจะได้มีปลารับประทานยาวขึ้น การแปรรู้อาหาร เช่น ปลาแห้ง การขายปลาร้าแทนปลาสด การรับจ้างในและนอกภาคเกษตร การค้าขาย การซื้ออาหารจากตลาด ซึ่งถือเป็นการเอาตัวรอดจากภาวะขาดแคลนของทรัพยากรจากแม่น้ำโขง อย่างไรก็ตามในบทความนี้จะเน้นการปรับตัวเรื่องความมั่นคงอาหารที่ชาวบ้านเห็นว่าจะมีความยั่งยืนและฟื้นฟูธรรมชาติอันมาจากข้อเสนอจากกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ดังนั้นผู้เขียนจึงจะนำเสนอเฉพาะการสร้างความปลอดภัยอาหารด้วยการทำแหล่งอนุรักษ์พันธุ์ปลาเป็นหลัก

ชาวบ้านศรีสมบุญต่างมีความคิดเห็นและข้อห่วงกังวลตรงกันว่า จะใช้พื้นที่บึงต่างหล่างในแม่น้ำโขงเป็นแหล่งอนุรักษ์พันธุ์ปลา เนื่องจากปลาแม่น้ำโขงใน

เขตบ้านศรีสมบุญเริ่มลดจำนวนลงสวนทางกับจำนวนชาวประมงที่เพิ่มขึ้น พื้นที่จึงต้องการทำแหล่งอยู่อาศัยของปลาเพื่อกันไว้เป็นพื้นที่ปลอดภัยในการเพาะพันธุ์ในพื้นที่บึงต่างกลาง โดยรอบบึงยังมีต้นไคร้ที่สมบุญเหมาะแก่การเป็นแหล่งอาศัยและแหล่งอาหารของปลาน้ำโขง ซึ่งสภาพพื้นฐานของบึงต่างเหล่านั้นจะเกิดขึ้นในฤดูแล้งเมื่อน้ำโขงลดจะเผยให้เห็นตอนกลางน้ำที่โค้งเข้าจรดตลิ่ง คล้ายแอ่งน้ำใหญ่ มีช่องทางแคบ ๆ ให้น้ำโขงไหลเข้า โดยน้ำในบึงจะนิ่งใช้สำหรับจอดเรือเท่านั้นเนื่องจากชาวประมงนิยมไปหาปลาในแม่น้ำโขงบริเวณอื่น บึงต่างกลางจึงไม่มีการรบกวนจากผู้คนมากนัก และเมื่อฤดูน้ำหลาก น้ำโขงจะขึ้นจนท่วมตอนนี้อาจเหลือไว้เพียงเล็กน้อยจนเกิดระบบนิเวศใหม่ คือ “คอน” ที่หมายถึงน้ำโขงที่ไหลแยกอ้อมตอนแล้วไปบรรจบกันอีกครั้ง ช่วงนี้เองที่ปลาในบึงบางส่วนจะว่ายออกสู่น้ำโขงเพื่อไปขยายพันธุ์และเติบโตต่อ ปลาบางส่วนที่มีวิถีชีวิตอยู่ในบึง ก็ยังคงใช้ชีวิตใกล้บริเวณนี้ต่อไปบึงต่างกลางจึงเหมาะแก่การเป็นพื้นที่อนุรักษ์ปลาตามธรรมชาติอย่างยิ่ง โดยที่ผ่านมาในปี พ.ศ. 2562 ทีมวิจัยได้นำกิ่งไม้และตอไม้ขนาดต่าง ๆ กัน มาวางกระจายหลายจุดในบึงต่างกลางเพื่อเป็นบ้านปลา

ทีมวิจัยได้ร่วมกันปรึกษาหารือในระดับคณะกรรมการหมู่บ้าน ผู้นำชุมชนเห็นควรร่วมกันสร้างแหล่งอาหารสำรองให้กับชุมชน เพื่อรองรับความต้องการ ความจำเป็นของอาหารเพื่อไม่ให้คนในชุมชนขาดแคลนอาหารในอนาคต โดยเห็นควรสร้างแหล่งสำรองอาหารให้กับชุมชน และต่อยอดโครงการจากทุนเดิมที่มีอยู่ทำการเพาะเลี้ยงอนุรักษ์ปลาเพื่อเป็นแหล่งสำรองอาหาร ในบ่อเลี้ยงปลาของชุมชนที่มีอยู่แล้วเป็นบ่อขนาดใหญ่พื้นที่ 2 ไร่เศษ อยู่ติดกับชุมชนทางด้านทิศตะวันตก โดยมีวัตถุประสงค์ คือ

1. เพื่อสร้างพื้นที่เพาะเลี้ยงอนุรักษ์ปลาเพื่อเป็นแหล่งสำรองอาหารให้กับชุมชน
2. สร้างความตระหนักตื่นรู้ให้กับชาวบ้าน เพื่อร่วมมือกันสร้างพื้นที่สำรองอาหารในภาวะที่อาหารลดลงตามธรรมชาติ
3. ปลูกฝังให้คนในชุมชน มีระเบียบ วินัย ให้ความรับผิดชอบ รับผิดชอบต่อชุมชนร่วมกัน เพื่อเป็นแบบอย่างที่ดี ให้อนุชนรุ่นหลังโดยมีพื้นที่เป้าหมาย คือ บ่อน้ำ/หรือ สระน้ำสาธารณะของชุมชน พื้นที่ 2 ไร่เศษ

พื้นที่การรักษาดินที่อนุรักษ์หนองน้ำชุมชนมีขนาด 70x70 เมตร ลึก 4 เมตร เป็นแหล่งน้ำเพียงแห่งเดียวในหมู่ 8 ที่ใกล้กับชุมชนและชาวบ้านใช้ประโยชน์ในหลายด้าน ทั้งเพื่อการเกษตร และในด้านประเพณีวัฒนธรรม แต่ในด้านการประมงนั้นไม่ได้มีการหากินในหนองนี้มากนัก จึงเหมาะเป็นพื้นที่อนุรักษ์และขยายพันธุ์ปลา เนื่องจากมีการปล่อยปลาทุกปีโดยกรมประมง และจะงดเว้นการจับปลาในหนองตลอดปี จนกว่าจะถึงงานบุญเดือน 4 ที่ชาวบ้านจะจับปลาในบ่อได้เพียง 1 ครั้ง เพื่อนำไปทำอาหารสำหรับงานประเพณี การจัดสร้างพื้นที่อนุรักษ์นี้เป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้ชุมชนร่วมกันในการสร้างความมั่นคงด้านอาหารและในอนาคตชุมชนจะมีการระดมความเห็นเพื่อวางแผนการจัดการพื้นที่ด้วยการสร้างกฎเกณฑ์การใช้พื้นที่ร่วมกัน

สรุปและอภิปรายผลการศึกษา

ข้อสรุปสำคัญงานวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมมี 4 ประการได้แก่ ประการที่หนึ่ง ชาวบ้านมีตำนานและความเชื่อเรื่องยักษ์คู่ที่เป็นที่มาของแม่น้ำโขงและตำนานและความเชื่อนี้ยังคงดำรงอยู่จนถึงปัจจุบันเห็นได้จากการผลิตข้าประเพณียักษ์คู่ ประการที่สอง ชาวบ้านศรีสมบุญณ์และบ้านยักษ์คู่ใช้ทรัพยากรแม่น้ำโขงหลากหลายรูปแบบได้แก่การหาปลาจากแม่น้ำตามฤดูกาล ชาวบ้านมีประสบการณ์และความรู้เกี่ยวกับปลาในแต่ละเดือนอย่างละเอียดและมีเครื่องมือการหาปลาที่สอดคล้องกับฤดูกาลขึ้นลงของปลา นอกจากนี้ ยังผลิตพืชอาหารและพืชเพื่อสร้างรายได้ริมแม่น้ำโขงทั้งใช้น้ำจากแม่น้ำโขงโดยตรงและการสูบจากน้ำจากแม่น้ำโขงไปยังแปลงผัก นอกจากนี้ ยังใช้แม่น้ำเพื่อการท่องเที่ยวและการรักษาประเพณีที่เกี่ยวกับน้ำได้แก่การแข่งเรือ เป็นต้น ประการที่สามพบว่า การเปลี่ยนแปลงของแม่น้ำโขงที่เป็นผลมาจากการสร้างเขื่อนในแม่น้ำโขงตอนบนและตอนกลางทำให้ทรัพยากรแม่น้ำโขงโดยเฉพาะปลาแม่น้ำโขงลดลงอย่างเห็นได้ชัดและพื้นที่เกษตรริมแม่น้ำโขงหายไปจำนวนมาก ซึ่งส่งกระทบต่อการดำรงชีพของชุมชนโดยเฉพาะความมั่นคงอาหาร ประการสุดท้าย ชาวบ้านใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในการนำข้อมูลที่ร่วมกันศึกษามาวิเคราะห์เพื่อหาทางออกจากการสูญเสียทรัพยากรโดยเห็นว่าชาวบ้านจะต้องร่วมมือกันในการทำเขตอนุรักษ์เพื่อฟื้นฟูระบบนิเวศประมง

การศึกษานี้สะท้อนให้เห็นว่าวิถีการดำรงชีพหลักของชาวบ้านริมแม่น้ำโขงขึ้นกับทรัพยากรธรรมชาติในฐานะที่เป็นทุนทางทรัพยากรเพื่อหล่อเลี้ยงทุนมนุษย์

(Chambers, R., & Conway, 1992) เพราะชาวบ้านใช้แม่น้ำโขงเป็นแหล่งหาปลา ชนิดต่าง ๆ หาสัตว์น้ำ และ ที่ดินติดกับแม่น้ำโขงเพื่อปลูกพืชอาหารและเพื่อรายได้ นอกจากนี้ชาวบ้านยังพัฒนาอาชีพอื่น ๆ อย่างหลากหลายมากขึ้น ได้แก่ ปลูกข้าว มันสำปะหลัง กัญชง การเลี้ยงสัตว์ เช่น โค, กระบือ, สุกร และไก่พื้นเมือง อาชีพรองของคนในชุมชน คือ รับจ้างทั่วไป ค้าขาย ประมงน้ำจืด รวมทั้งการทำประมงธรรมชาติในแม่น้ำโขง การเลี้ยงปลากระชังในลำน้ำโขง และการเลี้ยงปลาในห้วยแก้วแมง เพื่อให้เกิดความยั่งยืน ซึ่งถือเป็นการสร้างกลยุทธ์การค้ารังชีพที่หลากหลาย (Ellis, 2000; ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี 2554) อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงของแม่น้ำโขงอันเนื่องมาจากการสร้างเขื่อนจำนวนมากกว่า 10 แห่งทั้งในตอนบนและตอนกลางของแม่น้ำ (เครือข่ายประชาชนไทย 8 จังหวัดแม่น้ำโขง, 2562) ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงอาหารและรายได้ของชุมชน เพราะการเข้าถึงแหล่งอาหารจากธรรมชาติได้ลดลงไปซึ่งกระทบสิทธิการเข้าถึง (Access) ทรัพยากรที่พอเพียงของชาวบ้าน (องค์การอาหารและเกษตร แห่งสหประชาชาติ 1999 อังโน วิริลพัชร ประเสริฐศักดิ์ออนไลน์) ชาวบ้านไม่สามารถสร้างวิถีการค้ารังชีพที่ยั่งยืนภายใต้สถานการณ์การสูญหายไปของทรัพยากรส่วนร่วมได้

เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของทรัพยากรในแม่น้ำโขงสร้างความไม่มั่นคงต่อวิถีความเป็นอยู่ของชุมชน ชุมชนจึงได้พยายามพัฒนากลยุทธ์อันหลากหลายในการดำรงชีพ เช่น การแปรรูปสัตว์น้ำเพื่อเพิ่มมูลค่า และการรับจ้างซึ่งสะท้อนให้เห็นการปรับตัวของชาวบ้านเพื่อความอยู่รอด (Bebbington, 1999) ด้วยการพัฒนาเขตอนุรักษ์พันธุ์ปลาแม่น้ำโขงเพื่อฟื้นฟูระบบนิเวศและความมั่นคงอาหาร ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ พรรณี ไชยอำพร (2560) ที่สะท้อนว่า ตัวชี้วัดของความมั่นคงอาหาร หากชุมชนจะมีความมั่นคงอาหารชุมชนจะต้องมีสุขความรู้เกี่ยวกับอาหารดั้งเดิมของชุมชน การมีระบบการผลิตหรือสรรหาทรัพยากรอาหารที่สมดุลกับการบริโภคของคนในชุมชน การมีแหล่งผลิตของส่วนรวมและมีพื้นที่ที่ใช้ในการผลิตอาหารของชุมชน เป็นต้น

นอกจากนี้ การอนุรักษ์พันธุ์บนฐานความรู้ของชาวบ้านด้านภูมิศาสตร์ ฤดูกาลและชนิดของปลา ซึ่งจะช่วยสร้างความมั่นคงทางอาหารได้ในอนาคตเพราะชาวบ้านต่างมีความพร้อมเพียงในการจัดทำโครงการดังกล่าวซึ่งสอดคล้องกับงานของ จอมขวัญ ชุมชาติ (2557) ที่เห็นว่าแหล่งอาหารของชาวบ้านมาจากการที่ชาวบ้านมีความรู้และภูมิปัญญาในการเก็บหาและรักษาแหล่งอาหารและงานของจันทร์ตนพร

วงศ์ชัย ประสงค์ ตันพิชัย สันติ ศรีสวนแตง วีระฉัตร สุปัญญา (2557) ที่เน้นว่าความมั่นคงอาหารของชุมชนเช่นชุมชนชาวลาวจะต้องอาศัยความสมบูรณ์ของธรรมชาติเป็นหลักชุมชนจึงจะอยู่รอดได้

References

- Bebbington, A. (1999). Capitals and capabilities: A framework for analyzing peasant viability, rural livelihoods and poverty. **World Development**, 27(12), 2021–2044.
- Chambers, R., & Conway, G. (1992). **Sustainable Rural Livelihoods: Practical Concepts for the 21st century**. UK: Institute of Development Studies.
- Chantanaphone A Vongsay, Prasong song Tanpichai, Santi Srisuantang, Weerachat Soopunyo. (2014). The variety of natural resources to food security of Pialat Community, Sangthong District, Vientiane Capital of the Lao People's Democratic Republic (Lao PDR). **Veridian E-Journal**, 7(2), 156-172.
- De Haan, L., & Zoomers, A. (2006). How to research the changing outlines of African livelihoods. **Africa Development**, 31(4), 121– 150.
- DIFD. (1999). **DFID sustainable livelihoods guidance sheets**. Retrieved October 24, 2020, from <https://www.enonline.net/attachments/871/dfid-sustainable-livelihoods-guidance-sheet-section1.pdf>
- Ellis, F. (2000). The determinants of rural livelihood diversification in developing countries. **Journal of Agricultural Economics**, 51(2), 289–302.
- Foundation for Ecological Recovery. (2014). **Survey of fishery income in the Mekong river**. Retrieved August 12, 2020, from <http://www.terraper.org/mainpage/index.php>.

- Jomkwan Chumchat. (2014). **Food Security in Khokphayom Community, Langu Sub-District, Langu District, Satun Province.** [In Thai]. Master Thesis (Environmental Management. Prince of Songkla University.
- MRC. (2010). Fisheries Programme 2011-2015. Mekong River Commission. Laos.
- Network of Thai People in Eight Mekong Provinces. (2019). **The Mekong river situation update.** Retrieved September 19, 2020, 19, 2020, from <https://www.mymekong.org/wpcontent/uploads/2019/07/The-Mekong-River-Situation.pdf>
- Pana Jaitrong and Kanokwan Manorom. (2014). Negotiating movement of Pak Mun villagers for the opening and closing of the Pak Mun dam's gates. **Journal of Humanities and Social Sciences.** 5, (2), 83-101.
- Pinkaew Laungaramsri. (2011). **Livelihoods concept.** Chiang Mai. Chiang Mai University.
- Sayamol Charoenratana. (2013). **Food Security, Community Forestry and Equity for Community.** Bangkok. Social Research Institute, Chulalongkorn University.
- SEARIN and AOP. (2002). **Mae Mun: The return of fisherman.** Chiang Mai: South East Asia Rivers. Network and Assembly of the Poor.
- Social Research Institute, Chulalongkorn University. (2013). **The study to Identify Ways to Promote Food and Livelihood Security of Ethnic minority Group in Protected Areas: The Case of Karen in Western Forest, Phase I.** Research paper. Chulalongkorn University.
- Srisakara Vallibhotama. (1997). A Northeastern site of civilization. [In Thai]. (3rd ed.). Matichon publisher). Bangkok.

- Supanee Chaiumporn. (2017). Food Security: Indicators of cultural differences in Thailand. *NIDA Development Journal*. 57(1), 200-223.
- TransborderNEWS. (2019). **Eight Facts about Xayaburi Dam and Questions for the Banks' responsibility**. Retrieved September 19, 2020, from <https://transbordernews.in.th/home/?p=24097>.
- Viralbajira Prasertsak. (n.d). **Food security: Concepts and Definitions**. Retrieved September 19, 2020, from <http://www.polsci.tu.ac.th/fileupload/36/24.pdf>.

สื่อประชาสัมพันธ์เส้นทางสำหรับ
ปั่นจักรยานท่องเที่ยวในเขตพื้นที่เทศบาลนครอุบลราชธานี
Public Relations Media for Tourist Cycling Routes in
Ubon Ratchathani Municipality Area¹

พนิดา บุญชัย²

Panida Boonchai

Received: May 16, 2020/ Revised: June 4, 2020/ Accepted: June 11, 2020

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสื่อประชาสัมพันธ์สำหรับเส้นทางปั่นจักรยานท่องเที่ยวในเขตพื้นที่เทศบาลนครอุบลราชธานี เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่างคือ นักปั่นจักรยานท่องเที่ยวจำนวน 400 คน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติพรรณนาและสถิติอนุมาน t-test และ F-test (One-way Anova) ผลการวิจัยพบว่า

(1) นักท่องเที่ยวมีระดับการรับรู้สื่อประชาสัมพันธ์ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยรับรู้ผ่านสื่อสิ่งพิมพ์มากที่สุด รองลงมาคือ สื่อบุคคล สื่อออนไลน์ และสื่ออื่น ๆ

(2) นักท่องเที่ยวที่มีอายุที่แตกต่างกันมีการรับรู้สื่อประชาสัมพันธ์ต่อเส้นทางปั่นจักรยานท่องเที่ยวที่แตกต่างกันที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 ส่วนคู่อื่น ๆ ไม่แตกต่างกัน

(3) รายละเอียดของสื่อแผ่นพับควรประกอบด้วย (1) ด้านนอกแผ่นพับ เป็นหน้าปกที่มีรูปภาพแหล่งท่องเที่ยว และหลังปกเป็นข้อมูลการติดต่อกรณีเกิดเหตุการณ์ฉุกเฉิน ข้อมูลการติดต่อร้านอาหารและที่พัก ข้อมูลสัญญาณมือพื้นฐานสำหรับการปั่นจักรยาน และ (2) ด้านในแผ่นพับ เป็นข้อมูลแสดงแผนที่เส้นทางปั่นจักรยานท่องเที่ยว

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่อง รูปแบบสื่อประชาสัมพันธ์เส้นทางปั่นจักรยานเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เขตพื้นที่เทศบาลนครอุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี

² คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี Liberal Arts, Ubon Ratchathani University
amppb24@gmail.com

คำสำคัญ: เส้นทางปั่นจักรยานท่องเที่ยว สื่อประชาสัมพันธ์ การรับรู้ เทศบาลนครอุบลราชธานี

Abstract

This study is aimed to examine public relations media for tourist cycling routes in Ubon Ratchathani Municipality area. Quantitative methods were utilized to collect the data. Sample representatives of this study were 400 cyclists. Additionally, descriptive and Inferential Statistics t-test and F-test (One-way Anova) were also employed for data analysis. Findings revealed the following information.

1. The overall perception level of the tourists was at a medium level. Considering each perspective, the highest level was printed matter, while people media, online media, and other media forms ranked second, third and forth, respectively.

2. The cyclists of different ages perceived the forms of media and expressed their feelings and attitudes towards the media differently, with the statistical significance at 0.05. The other pairs were not different.

3. The contents of the printed media used for the public relations and promotion of the cycling routes should be composed of; (1) brochure's front cover displaying beautiful landscapes of tourist destinations with emergency contacts, restaurants and accommodations, and fundamental hand symbol images shown on the back cover, and, (2) the main contents with the attractions' brief information and clear cycling route map inside the brochure as the main content.

Keywords: Cycling Route, Public Relations, Media Perception, Ubon Ratchathani Municipality

บทนำ

ปัจจุบันผู้คนเริ่มให้ความสนใจเกี่ยวกับการปั่นจักรยาน ซึ่งจะเป็นเครื่องมือในการพัฒนาประเทศที่ดีที่จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่ดี ทำให้ผู้ปั่นจักรยานมีสุขภาพร่างกายแข็งแรง ส่งผลต่อการท่องเที่ยวและเป็นการอนุรักษ์ธรรมชาติ ทั้งนี้ มีนักท่องเที่ยวคนไทยที่ปั่นจักรยานประมาณ 400,000 คน และมีนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติประมาณ 40,000 คน โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวจักรยานจากกลุ่มประเทศในทวีปเอเชีย ซึ่งเป็นการสร้างรายได้รวมให้กับประเทศไทยมากกว่า 1,400 ล้านบาท (Cycling clubs in Thailand, 2014) ในปี พ.ศ. 2560 การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย แจ้งว่าการรับรู้ข่าวสารทางด้านการท่องเที่ยว ส่วนใหญ่มีการรับรู้จากกลุ่มเพื่อน สื่อมวลชน และสื่อโฆษณาต่าง ๆ ดังนั้น จึงได้จัดสรรงบประมาณเพื่อส่งเสริมการประชาสัมพันธ์ด้านการท่องเที่ยวผ่านสื่อต่าง ๆ เช่น สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อบุคคล สื่อโทรทัศน์ โดยสื่อประชาสัมพันธ์เป็นเครื่องมือสำคัญที่จะสามารถสร้างการรับรู้ให้กับนักท่องเที่ยวได้อย่างรวดเร็ว และการนำเทคโนโลยีด้านสื่อประชาสัมพันธ์ที่ทันสมัยมาใช้ จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการเข้าถึงกลุ่มนักท่องเที่ยวในปัจจุบัน ทั้งนี้ เพื่อส่งเสริมการประชาสัมพันธ์ด้านท่องเที่ยวของประเทศไทยและเป็นการเพิ่มการรับรู้ข่าวสารการท่องเที่ยว จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ใช้สื่อประชาสัมพันธ์เข้ามาใช้ในการด้านการท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดแรงกระตุ้นในการเดินทางท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวมากยิ่งขึ้น (Tourism Authority of Thailand, 2017)

นอกจากนี้ กองเศรษฐกิจการท่องเที่ยวและกีฬา (Ubon Ratchathani Municipality, 2019) พบว่า 10 เมืองรองทางด้านการท่องเที่ยวที่สร้างรายได้มากที่สุดในปี พ.ศ. 2562 จังหวัดอุบลราชธานี จัดอยู่ในลำดับที่ 7 มีรายได้จากการท่องเที่ยวถึง 5,116.40 ล้านบาท อัตราการเติบโตร้อยละ 5.50 นักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นจำนวน 1.88 ล้านคน เนื่องจากจังหวัดอุบลราชธานี มีแหล่งท่องเที่ยวที่หลากหลาย ทั้งทางธรรมชาติและวัฒนธรรม โดยในเขตพื้นที่เทศบาลนครอุบลราชธานีเป็นแหล่งรวมสถานที่สำคัญและมีความเก่าแก่ทางด้านประวัติศาสตร์ อาทิ ย่านเมืองเก่า วัดวาอาราม พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ วิถีชีวิตชุมชนริมฝั่งแม่น้ำมูล รวมถึงกิจกรรมการปั่นจักรยานท่องเที่ยว เช่น การปั่นจักรยานท่องเที่ยวไหว้พระ ปั่นจักรยานชมเมืองเก่า ปั่นจักรยานชมวิถีชีวิตชุมชนริมน้ำ และปั่นจักรยานออกกําลังกายรอบทุ่งศรีเมือง ซึ่งหน่วยงานด้านการท่องเที่ยวของจังหวัดอุบลราชธานี เคยมีการใช้สื่อประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อออนไลน์มาก่อน แต่ยังไม่เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวมากพอ เนื่องจากการ

ประชาสัมพันธ์ที่ผ่านมายังไม่มีสื่อที่หลากหลายและยังไม่สามารถเข้าถึงนักท่องเที่ยวได้อย่างแท้จริง

ภาพที่ 1 เส้นทางปั่นจักรยานท่องเที่ยวในเขตพื้นที่เทศบาลนครอุบลราชธานี

จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงเห็นความสำคัญและสนใจการศึกษา ระดับการรับรู้สื่อประชาสัมพันธ์ของนักท่องเที่ยวต่อเส้นทางปั่นจักรยานท่องเที่ยว การเปรียบเทียบความแตกต่างของการรับรู้สื่อประชาสัมพันธ์ของนักท่องเที่ยวต่อ เส้นทางปั่นจักรยานท่องเที่ยว แล้วนำเสนอรายละเอียดของสื่อประชาสัมพันธ์เส้นทาง ปั่นจักรยานท่องเที่ยวในเขตพื้นที่เทศบาลนครอุบลราชธานี เพื่อช่วยดึงดูดใจให้ นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในจังหวัดอุบลราชธานีเพิ่มมากขึ้น

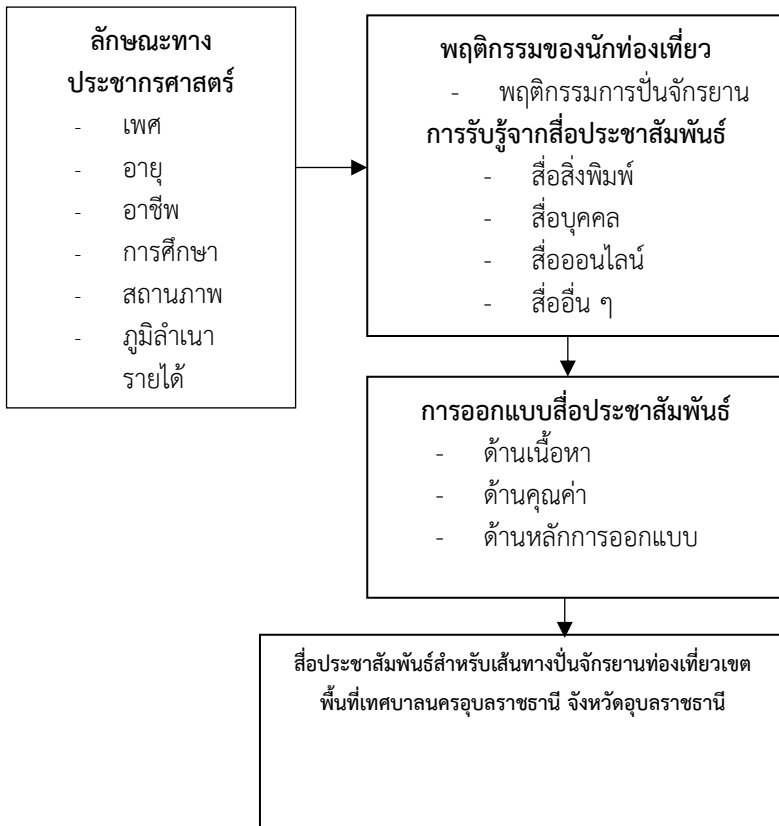
วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1) เพื่อศึกษา ระดับการรับรู้สื่อประชาสัมพันธ์ของนักท่องเที่ยวต่อเส้นทาง ปั่นจักรยานท่องเที่ยวในเขตพื้นที่เทศบาลนครอุบลราชธานี
- 2) เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของการรับรู้สื่อประชาสัมพันธ์ของ นักท่องเที่ยวต่อเส้นทางปั่นจักรยานท่องเที่ยวในเขตพื้นที่เทศบาลนครอุบลราชธานี จำแนกตาม เพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพ ภูมิฐานะ และรายได้ต่อเดือน
- 3) เพื่อเสนอรายละเอียดของสื่อประชาสัมพันธ์เส้นทางปั่นจักรยาน ท่องเที่ยวในเขตพื้นที่เทศบาลนครอุบลราชธานี

สมมติฐานการวิจัย

นักท่องเที่ยวที่มีลักษณะส่วนบุคคลประกอบด้วย เพศ อายุ อาชีพ ระดับการศึกษา สถานภาพ ภูมิลำเนา และรายได้เฉลี่ยต่อเดือนที่แตกต่างกัน มีการรับรู้สื่อประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับเส้นทางปั่นจักรยานท่องเที่ยวในเขตพื้นที่เทศบาลนครอุบลราชธานีที่แตกต่างกัน

กรอบแนวคิด

วิธีดำเนินการวิจัย

1. วิธีการดำเนินการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 และวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 การกำหนดพื้นที่

ผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่การวิจัยคือ เขตพื้นที่เทศบาลนครอุบลราชธานี เนื่องจากเขตเทศบาลนครอุบลราชธานีมีแหล่งท่องเที่ยวที่หลากหลายและน่าสนใจ เช่น วัด ย่านเมืองเก่า พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ วิถีชีวิตชุมชนริมฝั่งแม่น้ำมูล และสถานที่สำคัญในเขตเทศบาลเมืองอุบลราชธานีอื่น ๆ ซึ่งเหมาะสำหรับทำกิจกรรมปั่นจักรยานท่องเที่ยว

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

คือ นักท่องเที่ยวในเขตพื้นที่เทศบาลนครอุบลราชธานี จำนวน 400 คน ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบอาศัยความน่าจะเป็นด้วยเทคนิคอย่างง่าย (Sudchari, 2006) ซึ่งสามารถกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรกำหนดของ Yamane Taro (1973) ที่ระดับความเชื่อมั่น 95 % จากกลุ่มประชากรทั้งหมด 15,428 คน อ้างอิงจากสถิติการเข้าร่วมปั่นจักรยาน กิจกรรมปั่นจักรยาน “Bike อุบลไอรัก 2561” (Ubon Ratchathani Municipality, 2019)

เครื่องมือและการทดสอบเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลคือ แบบสอบถามเพื่อสอบถามนักท่องเที่ยวภายในเขตเทศบาลนครอุบลราชธานี ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ อาชีพ การศึกษา สถานภาพ ภูมิลำเนา และรายได้เฉลี่ยต่อเดือน เป็นแบบสอบถามแบบให้เลือกตอบ

ส่วนที่ 2 ระดับการรับรู้สื่อประชาสัมพันธ์เส้นทางปั่นจักรยานท่องเที่ยวในเขตพื้นที่เทศบาลนครอุบลราชธานี ได้แก่ ด้านสื่อสิ่งพิมพ์ ด้านสื่อบุคคล ด้านสื่อออนไลน์ และด้านสื่ออื่น ๆ โดยเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับโดยกำหนดค่าคะแนน ตามแบบของ Likert’s Scale โดยมีเกณฑ์ในการแปลผลค่าคะแนนเฉลี่ยดังนี้ (Rueangprapan, 2000)

ค่าคะแนนเฉลี่ย 4.51-5.00 หมายถึง ระดับการรับรู้มากที่สุด

ค่าคะแนนเฉลี่ย 3.51-4.50 หมายถึง ระดับการรับรู้มาก

ค่าคะแนนเฉลี่ย 2.51-3.50 หมายถึง ระดับการรับรู้ปานกลาง

ค่าคะแนนเฉลี่ย 1.51-2.50 หมายถึง ระดับการรับรู้น้อย

ค่าคะแนนเฉลี่ย 1.00-1.50 หมายถึง ระดับการรับรู้ที่น้อยที่สุด

ผู้วิจัยสร้างแบบสอบถามขึ้นตามวัตถุประสงค์เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการนำไปใช้และผ่านการทดสอบคุณภาพ (Thaweerat, 1997) ดังนี้

(1) การทดสอบความตรงของเนื้อหา (Content validity) ผู้วิจัยสร้างแบบสอบถามโดยเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อพิจารณาความถูกต้องตรงตามเนื้อหาตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาพร้อมทั้งปรับปรุงแก้ไขตามที่อาจารย์ที่ปรึกษาแนะนำ

(2) นำแบบสอบถามไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบแล้วมาหาค่าดัชนีความสอดคล้อง IOC (Index of Congruency) (Kaiyawan, 2000) โดยคัดเลือกเฉพาะค่าข้อคำถามที่มีค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับนิยามศัพท์เฉพาะตั้งแต่ 0.5 ขึ้นไป มาใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ส่วนข้อที่มีค่า IOC น้อยกว่า 0.5 นำมาปรับปรุงให้เหมาะสมตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญด้านการท่องเที่ยว และผู้เชี่ยวชาญด้านสื่อประชาสัมพันธ์ จำนวน 3 ท่าน ผลการทดสอบพบว่าได้ค่าเท่ากับ 1.0 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์พิจารณา

(3) การทดสอบความเชื่อถือได้ (Reliability) ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามที่ได้ปรับปรุงตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญแล้ว ไปทดลองเก็บข้อมูลกับนักท่องเที่ยวในพื้นที่เขตเทศบาลเมืองศรีสะเกษ จำนวน 50 ชุด แล้วนำมาวิเคราะห์หาคุณภาพของแบบสอบถาม โดยวัดค่าความเชื่อมั่นที่สามารถยอมรับว่ามีความเชื่อมั่นได้ โดยใช้สูตรการหาค่าสัมประสิทธิ์ของ Cronbach's Alpha ตามที่ Nunnally (1978) ได้เสนอแนะเป็นเกณฑ์รองรับไว้ ซึ่งต้องมีค่า 0.7 ขึ้นไป ซึ่งจากการหาค่าความเชื่อมั่นในกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 50 ชุด พบว่า ค่าสัมประสิทธิ์ของ Cronbach's Alpha เท่ากับ 0.76

(4) ผู้วิจัยนำผลที่ได้จากการตรวจสอบคุณภาพของแบบสอบถามเสนออาจารย์ที่ปรึกษาอีกครั้งเพื่อปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำ แล้วจัดทำเป็นฉบับสมบูรณ์เพื่อนำไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่แท้จริงต่อไป

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูล โดยมีขั้นตอน ดังนี้

1) ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้าข้อมูลและเก็บรวบรวมข้อมูลจากบทความงานวิจัย เว็บไซต์ หนังสือและตำราต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งได้รวบรวมจากห้องสมุด

สำนักวิทยบริการของมหาวิทยาลัยต่าง ๆ และนำข้อมูลที่ได้อามาวิเคราะห์เพื่อใช้เป็นแนวทางในการศึกษา

2) ผู้วิจัยทำหน้าที่สื่อจากคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ในการขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลจากนักท่องเที่ยวปั่นจักรยานในเขตพื้นที่เทศบาลนครอุบลราชธานีจำนวน 400 คน

3) ผู้วิจัยลงพื้นที่ (Field Study) เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการแจกแบบสอบถาม ภายในเขตพื้นที่เทศบาลนครอุบลราชธานีกับกลุ่มตัวอย่างนักท่องเที่ยวเขตพื้นที่เทศบาลนครอุบลราชธานีจำนวน 400 คน โดยผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลในช่วงเดือนตุลาคม-ธันวาคม 2562 รวมระยะเวลาเป็น 3 เดือน

4) ผู้วิจัยนำข้อมูลแบบสอบถามที่ได้มาตรวจสอบความถูกต้องและครบถ้วน หากไม่ครบถ้วนก็ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลใหม่จนกระทั่งได้แบบสอบถามครบถ้วนตามที่กำหนด

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลจากแบบสอบถามที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลไปวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติทางด้านสังคมศาสตร์ (SPSS for Windows) ประกอบด้วยสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ การแจกแจงความถี่ ค่าเฉลี่ย ร้อยละ ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสถิติเชิงอนุมาน ได้แก่ การวิเคราะห์ค่า t-test และ F-test (One-way Anova)

2. วิธีการดำเนินการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3

ผู้วิจัยมีขั้นตอนในการวิจัยดังต่อไปนี้

1) ผู้วิจัยได้ศึกษาผลการศึกษาระดับการรับรู้สื่อประชาสัมพันธ์ของนักท่องเที่ยวต่อเส้นทางปั่นจักรยานท่องเที่ยวในเขตพื้นที่เทศบาลนครอุบลราชธานี และผลการเปรียบเทียบความแตกต่างของการรับรู้สื่อประชาสัมพันธ์ของนักท่องเที่ยวต่อเส้นทางปั่นจักรยานท่องเที่ยวในเขตพื้นที่เทศบาลนครอุบลราชธานี

2) นำผลการศึกษามาวิเคราะห์ เพื่อเสนอรายละเอียดของสื่อประชาสัมพันธ์สำหรับเส้นทางปั่นจักรยานท่องเที่ยวในเขตพื้นที่เทศบาลนครอุบลราชธานี ได้แก่ แผ่นพับ ซึ่งมีการออกแบบตามแนวคิดหลักการออกแบบสื่อประชาสัมพันธ์และเนื้อหาเพื่อการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวที่ดี

ผลการศึกษา

1) ระดับการรับรู้สื่อประชาสัมพันธ์ของนักท่องเที่ยวต่อเส้นทางปั่นจักรยานท่องเที่ยวในเขตพื้นที่เทศบาลนครอุบลราชธานี

นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นเพศชาย อายุ 21 - 30 ปี มีการศึกษาในระดับปริญญาตรี เป็นนักศึกษา มีสถานภาพโสด เป็นนักท่องเที่ยวจากต่างจังหวัด และมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนไม่เกิน 10,000 บาท ปั่นจักรยานร่วมกับเพื่อน ความถี่ จำนวน 1 ครั้งต่อสัปดาห์ ในช่วงวันหยุดเสาร์-อาทิตย์ ปั่นในช่วงเวลา 15.01 น.-18.00 น. ระยะทางในการปั่น 6 - 10 กิโลเมตร ค่าใช้จ่ายในการท่องเที่ยวประมาณ 1,000 - 3,000 บาทต่อครั้ง และไม่มีการพักค้างคืน ซึ่งแสดงให้เห็นภาพรวมของการรับรู้สื่อประชาสัมพันธ์ได้ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ภาพรวมการรับรู้สื่อประชาสัมพันธ์

ลำดับ	การรับรู้สื่อประชาสัมพันธ์	ค่าเฉลี่ย	ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ระดับการรับรู้
1	สื่อสิ่งพิมพ์	3.51	0.88	มาก
2	สื่อบุคคล	3.32	1.00	ปานกลาง
3	สื่อออนไลน์	3.26	0.98	ปานกลาง
4	สื่ออื่น ๆ	1.97	0.75	น้อย
รวม		3.01	0.90	ปานกลาง

จากตารางที่ 1 พบว่า การรับรู้สื่อประชาสัมพันธ์ของนักท่องเที่ยวในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.01 ซึ่งรายละเอียดของการรับรู้ในสื่อด้านต่าง ๆ มีดังนี้

1) ด้านสื่อสิ่งพิมพ์ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.51 โดยสื่อแผ่นพับมีการรับรู้อยู่ในระดับมาก ส่วนโปสเตอร์และคู่มือท่องเที่ยวมีการรับรู้ในระดับปานกลาง

2) ด้านสื่อบุคคล อยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.32 โดยสื่อเพื่อนมีการรับรู้อยู่ในระดับมาก ส่วนสื่อครอบครัวและเจ้าหน้าที่ศูนย์ให้ข้อมูลมีการรับรู้ในระดับปานกลาง

3) ด้านสื่อออนไลน์อยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.26 โดยสื่อ Facebook และ Google มีการรับรู้อยู่ในระดับมาก ส่วนสื่อ Instagram เว็บไซต์แหล่งท่องเที่ยว และ Pantip.com มีการรับรู้อยู่ในระดับปานกลาง และสื่อ Blog มีการรับรู้อยู่ในระดับน้อย

4) ด้านสื่ออื่น ๆ อยู่ในระดับน้อย มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 1.97 โดยสื่อวิทยุและสื่อโทรทัศน์มีการรับรู้อยู่ในระดับน้อย

2) ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างของการรับรู้สื่อประชาสัมพันธ์ของนักท่องเที่ยวต่อเส้นทางปั่นจักรยานท่องเที่ยวในเขตพื้นที่เทศบาลนครอุบลราชธานี จำแนกตาม เพศ อายุ อาชีพ ระดับการศึกษา สถานภาพ ภูมิฐานะ และรายได้เฉลี่ยต่อเดือน

จากการเปรียบเทียบความแตกต่างของการรับรู้สื่อประชาสัมพันธ์ของนักท่องเที่ยวต่อเส้นทางปั่นจักรยานท่องเที่ยวในเขตพื้นที่เทศบาลนครอุบลราชธานี พบว่า อายุ ของนักท่องเที่ยวมีการรับรู้สื่อประชาสัมพันธ์ที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 ดังสามารถแสดงในตารางที่ 3 ส่วนคู่อื่น ๆ ไม่มีความแตกต่างของการรับรู้สื่อประชาสัมพันธ์ของนักท่องเที่ยวต่อเส้นทางปั่นจักรยานท่องเที่ยวในเขตพื้นที่เทศบาลนครอุบลราชธานี

ตารางที่ 2 การเปรียบเทียบความแตกต่างของการรับรู้สื่อประชาสัมพันธ์ของนักท่องเที่ยวต่อเส้นทางปั่นจักรยานท่องเที่ยวในเขตพื้นที่เทศบาลนครอุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานีภาพรวมรายด้านที่มีอายุต่างกัน

ด้าน	ต่ำกว่าหรือเท่ากับ 20 ปี		21-30 ปี		31-40 ปี		41-50 ปี		51 ปีขึ้นไป		F	P
	\bar{X}	SD	\bar{X}	SD	\bar{X}	SD	\bar{X}	SD	\bar{X}	SD		
สื่อสิ่งพิมพ์	4.45 ²	.405	4.63 ¹	.339	5.00 ¹	.330	4.25 ²	.409	4.20 ²	.413	2.100	.065
สื่อบุคคล	2.20	.460	3.31	.465	3.46	.472	3.36	.476	3.83 ²	.480	1.263	.143
สื่อออนไลน์	3.35	.383	3.52 ²	.401	3.33	.405	2.93	.408	2.65	.405	4.671	.001 [*]
สื่ออื่น ๆ	2.20	.403	3.31	.408	3.46	.414	3.36	.418	3.83 ²	.422	2.449	.062

¹ หมายถึง มีค่าเฉลี่ยระดับมากที่สุด ($X = 4.51-5.00$) ² หมายถึง มีค่าเฉลี่ยระดับมาก ($\bar{X} = 3.51-4.50$)

* หมายถึง มีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 2 พบว่า จากการจำแนกตามอายุ นักท่องเที่ยวมีการรับรู้ต่อสื่อประชาสัมพันธ์เส้นทางปั่นจักรยานท่องเที่ยว โดยการรับรู้สื่อทุกด้านมีความสำคัญอยู่ในระดับมาก ยกเว้นนักท่องเที่ยวที่มีอายุ 21-30 ปี เห็นว่าสื่อสิ่งพิมพ์ และสื่อออนไลน์ มีความสำคัญอยู่ในระดับมากที่สุด และนักท่องเที่ยวที่มีอายุ 31-40 ปี เห็นว่า สื่อสิ่งพิมพ์มีความสำคัญอยู่ในระดับมากที่สุด

การเปรียบเทียบผลความแตกต่างรายคู่ (Post Hoc Multiple Comparisons) ด้วยเทคนิค Scheffe มีปัจจัยรายด้านที่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ระหว่างช่วงอายุ คือ สื่อออนไลน์ (Sig.=.001) แสดงให้เห็นว่านักท่องเที่ยวที่มีอายุ 21-30 ปี มีความสำคัญต่อการรับรู้สื่อประชาสัมพันธ์เส้นทางปั่นจักรยานท่องเที่ยว มากกว่านักท่องเที่ยวที่มีอายุต่ำกว่าหรือเท่ากับ 20 ปี และนักท่องเที่ยวอายุ 31-50 ปีขึ้นไป เนื่องจากนักท่องเที่ยวในช่วงอายุ 21-30 ปี เป็นนักท่องเที่ยวที่นิยมใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ ดังนั้น จึงมักจะให้ความสำคัญกับสื่อประชาสัมพันธ์ที่เป็นสื่อออนไลน์มากกว่าสื่ออื่น ๆ เพราะเป็นสื่อที่ทันสมัย จึงความแตกต่างกับกลุ่มนักท่องเที่ยวมีอายุต่ำกว่าหรือเท่ากับ 20 ปี และนักท่องเที่ยวอายุ 31-50 ปีขึ้นไป

ตารางที่ 3 การเปรียบเทียบความแตกต่างของการรับรู้สื่อประชาสัมพันธ์ของนักท่องเที่ยวที่มีอายุต่างกันต่อเส้นทางปั่นจักรยานท่องเที่ยวในเขตพื้นที่เทศบาลนครอุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี ด้านสื่อออนไลน์

ด้าน	ต่ำกว่าหรือเท่ากับ 20 ปี		21-30 ปี		31-40 ปี		41-50 ปี		51 ปีขึ้นไป		F	P
	\bar{X}	SD	\bar{X}	SD	\bar{X}	SD	\bar{X}	SD	\bar{X}	SD		
Facebook	4.57 ¹	.452	4.37 ²	.458	3.79 ²	.463	3.39	.467	3.23	.454	1.860	.136
Instagram	4.87 ¹	.485	4.17 ²	.492	2.88	.497	2.63	.501	2.60	.501	4.671	.001*
Google	3.00	.441	4.00 ²	.447	4.38 ²	.452	4.35 ²	.456	4.20 ²	.456	1.563	.123
เว็บไซต์	2.56	.294	2.80	.298	4.17 ²	.301	2.76	.303	2.36	.301	1.877	.119
Panthip	3.20	.402	3.51 ²	.408	3.18	.412	2.96	.416	2.15	.412	3.013	.564
Blog	1.84	.229	2.40	.303	1.61	.307	1.53	.309	1.40	.306	3.323	.056

¹ หมายถึง มีค่าเฉลี่ยระดับมากที่สุด (\bar{X} =4.51-5.00) ² หมายถึง มีค่าเฉลี่ยระดับมาก (\bar{X} =3.51-4.50)

* หมายถึง มีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 3 พบว่า จากการจำแนกตามอายุ เห็นว่านักท่องเที่ยวมีการรับรู้สื่อประชาสัมพันธ์เส้นทางปั่นจักรยานท่องเที่ยว โดยการรับรู้สื่อทุกด้านมีความสำคัญอยู่ในระดับมาก ยกเว้นนักท่องเที่ยวที่มีอายุต่ำกว่าหรือเท่ากับ 20 ปี เห็นว่าสื่อ Facebook และ สื่อ Instagram มีความสำคัญอยู่ในระดับมากที่สุด โดยผล

วิเคราะห์ด้วย Post Hoc Multiple Comparisons ใช้เทคนิค Scheffe และความแตกต่างของการรับรู้สื่อประชาสัมพันธ์ของนักท่องเที่ยวต่อเส้นทางปั่นจักรยานท่องเที่ยวในเขตพื้นที่เทศบาลนครอุบลราชธานี ด้านสื่อออนไลน์ มีปัจจัยรายด้านที่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ระหว่างช่วงอายุ คือ ด้านสื่อ Instagram (Sig.=.001) แสดงให้เห็นว่านักท่องเที่ยวที่มีอายุต่ำกว่าหรือเท่ากับ 20 ปี มีการรับรู้สื่อประชาสัมพันธ์เส้นทางปั่นจักรยานท่องเที่ยวมากกว่านักท่องเที่ยวที่มีอายุ 21-51 ปี ขึ้นไป

ตารางที่ 4 การเปรียบเทียบความแตกต่างของการรับรู้สื่อประชาสัมพันธ์ของนักท่องเที่ยวที่มีอายุต่างกันต่อเส้นทางปั่นจักรยานท่องเที่ยวในเขตพื้นที่เทศบาลนครอุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี ด้านสื่อ Instagram

อายุ	ต่ำกว่าหรือเท่ากับ 20 ปี	21-30 ปี	31-40 ปี	41-50 ปี	51 ปีขึ้นไป	
Instagram	\bar{X} 4.87	4.17	2.88	2.63	2.60	
ต่ำกว่าหรือเท่ากับ 20 ปี	4.87	-	0.988	0.897	0.000*	0.000*
21-30 ปี	4.17	-	-	0.148	0.000*	0.000*
31-40 ปี	2.88	-	-	-	0.885	0.243
41-50 ปี	2.63	-	-	-	-	0.054
51 ปีขึ้นไป	2.60					-

* นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 4 พบว่า ความแตกต่างของการรับรู้สื่อประชาสัมพันธ์ของนักท่องเที่ยวต่อเส้นทางปั่นจักรยานท่องเที่ยวในเขตพื้นที่เทศบาลนครอุบลราชธานี ด้านสื่อ Instagram นักท่องเที่ยวที่มีอายุต่ำกว่าหรือเท่ากับ 20 ปี กับนักท่องเที่ยวที่มีอายุ 41-50 ปี และอายุ 51 ปีขึ้นไป มีการรับรู้สื่อประชาสัมพันธ์เส้นทางปั่นจักรยานท่องเที่ยวแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และนักท่องเที่ยวที่มีอายุ 21-30 ปี

กับนักท่องเที่ยวที่มีอายุ 41-50 ปี และอายุ 50 ปีขึ้นไป มีการรับรู้สื่อประชาสัมพันธ์
เส้นทางปั่นจักรยานท่องเที่ยวแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

3) รายละเอียดสื่อประชาสัมพันธ์สำหรับเส้นทางปั่นจักรยานท่องเที่ยว ในเขตพื้นที่เทศบาลนครอุบลราชธานี

นักท่องเที่ยวมีการรับรู้ต่อสื่อประชาสัมพันธ์ด้านสื่อสิ่งพิมพ์ประเภทสื่อแผ่น
พับอยู่ในระดับมาก ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้นำมาจัดทำรายละเอียดของสื่อสำหรับเส้นทาง
ปั่นจักรยานท่องเที่ยวในเขตพื้นที่เทศบาลนครอุบลราชธานี โดยมีรายละเอียด
ดังต่อไปนี้

1) ด้านนอกแผ่นพับเส้นทางปั่นจักรยานท่องเที่ยวในเขตพื้นที่เทศบาล นครอุบลราชธานี

การนำเสนอรายละเอียดด้านนอกของแผ่นพับเส้นทางปั่นจักรยาน
ท่องเที่ยวในเขตพื้นที่เทศบาลนครอุบลราชธานี จะแสดงรายละเอียดของด้านนอก
คือ หน้าปกและหลังปก โดยหน้าปก จะนำเสนอรูปภาพแหล่งท่องเที่ยวภายใน
เส้นทางปั่นจักรยานท่องเที่ยว ได้แก่ วัด ย่านเมืองเก่า และวิถีชีวิตชุมชนริมฝั่งแม่น้ำ
มูล ตลอดจนแสดงสัญลักษณ์ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทางด้านการท่องเที่ยวในเขต
พื้นที่เทศบาลนครอุบลราชธานี และนำเสนอชื่อของแผ่นพับว่า “เส้นทางปั่นจักรยาน
ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเขตพื้นที่เทศบาลนครอุบลราชธานี” และในส่วนหลังปกจะ
แสดงข้อมูลการติดต่อฉุกเฉิน เช่น ตำรวจท่องเที่ยว รถพยาบาล ศูนย์ช่วยเหลือ
นักท่องเที่ยว เป็นต้น และยังให้ข้อมูลการติดต่อร้านอาหารและที่พักภายในเขตพื้นที่
เทศบาลนครอุบลราชธานี ข้อมูลสัญญาณมือพื้นฐานสำหรับการปั่นจักรยาน เพื่อเพิ่ม
ความปลอดภัยให้กับนักท่องเที่ยวในขณะปั่นจักรยานท่องเที่ยว ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 แสดงรายละเอียดด้านนอกแผ่นพับ

2) ด้านในแผ่นพับเส้นทางปั่นจักรยานท่องเที่ยวในเขตพื้นที่เทศบาลนครอุบลราชธานี

การนำเสนอข้อมูลรายละเอียดด้านในของแผ่นพับเส้นทางปั่นจักรยานท่องเที่ยวในเขตพื้นที่เทศบาลนครอุบลราชธานี จะแสดงข้อมูลแผนที่เส้นทางปั่นจักรยานท่องเที่ยวในระยะทาง 7 กิโลเมตร ซึ่งเป็นเส้นทางปั่นจักรยานแบบผสมผสาน ประกอบด้วย แหล่งท่องเที่ยวประเภทวัด ย่านเมืองเก่า และวิถีชีวิตชุมชนริมฝั่งแม่น้ำมูล โดยการแสดงข้อมูลรูปภาพแหล่งท่องเที่ยว ระยะทางไปยังแหล่งท่องเที่ยว สัญลักษณ์ร้านอาหารและร้านซ่อมจักรยาน ดังภาพที่ 3

Facebook เพราะ Facebook เป็นสื่อได้รับความนิยมอย่างมากทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ เพราะเป็นเครื่องมือสำคัญในการรับรู้ข้อมูลและสามารถแชร์ข้อมูลได้อย่างรวดเร็ว และยังเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายทุกเพศทุกวัย ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาประสิทธิภาพของสื่อประชาสัมพันธ์ด้านการท่องเที่ยวในประเทศไทยพบว่า การประชาสัมพันธ์ด้านการท่องเที่ยวผ่านสื่ออินเทอร์เน็ตมากกว่าสื่ออื่น ๆ ทั้งนี้ เนื่องจากในยุคปัจจุบันสื่ออินเทอร์เน็ต ถือเป็นสื่อที่มีการใช้อย่างกว้างขวาง และเป็นสื่อที่สามารถส่งข้อมูลข่าวสารไปยังกลุ่มเป้าหมายได้อย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะ Facebook และ Line ที่ใช้สำหรับการติดต่อสื่อสารและแชร์ข้อมูลของตนเอง (Chairattanasak, 2013)

2. ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างของนักท่องเที่ยวต่อการรับรู้สื่อประชาสัมพันธ์เส้นทางจักรยานท่องเที่ยวในเขตเทศบาลนครอุบลราชธานี โดยจำแนกตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพ ภูมิสำเนา และรายได้เฉลี่ยต่อเดือน

นักท่องเที่ยวที่มีอายุต่ำกว่าหรือเท่ากับ 20 ปี และอายุ 21-30 ปี มีการรับรู้สื่อประชาสัมพันธ์เส้นทางปั่นจักรยานท่องเที่ยว ด้านสื่อ Instagram มากกว่านักท่องเที่ยวที่มีอายุ 41-50 ปี และอายุ 51 ปีขึ้นไป อาจเป็นเพราะว่าส่วนใหญ่ของนักท่องเที่ยวที่มีอายุต่ำกว่าหรือเท่ากับ 20 ปี ซึ่งอยู่ในช่วง Gen Z และนักท่องเที่ยวที่มีอายุ 21-30 ปี อยู่ในช่วง Gen Y เป็นวัยที่เกิดมาพร้อมเทคโนโลยีสมัยใหม่ และมักจะเรียนรู้จากสิ่งใหม่ ๆ และนิยมใช้สื่อออนไลน์มากที่สุด ซึ่ง Instagram เป็นสื่อออนไลน์ที่ทันสมัยและกำลังได้รับความนิยมที่มากในรูปแบบแอปพลิเคชัน ใช้สำหรับการแชร์รูปภาพและติดต่อสื่อสาร และยังเป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยวในช่วง Gen Z และ Gen Y จึงมีความแตกต่างกับนักท่องเที่ยวที่มีอายุ 41-50 ปี ซึ่งอยู่ในช่วง Gen X และอายุ 50 ปีขึ้นไป อยู่ในช่วง Gen B เป็นช่วงวัยที่มีเทคโนโลยีเข้ามาเกี่ยวข้องบ้างเล็กน้อยมักจะใช้เทคโนโลยีเพื่อติดต่อสื่อสารในที่ทำงาน ไม่นิยมเชื่อถือข้อมูลที่อยู่ในสื่อออนไลน์ และเป็นนักท่องเที่ยวกลุ่มน้อยที่จะใช้งานหรือรู้จัก Instagram สอดคล้องกับแนวคิด Generation กับพฤติกรรมมารับข่าวสารผ่านสื่อต่าง ๆ พบว่า อายุ 51 ปีขึ้นไป อยู่ในช่วง Gen B ซึ่งถึงแม้จะไม่อยู่ในช่วงการใช้เทคโนโลยี และยังคงเชื่อสื่อดั้งเดิม เช่น หนังสือพิมพ์ โทรทัศน์ เป็นต้น ยังไม่นิยมใช้สื่อออนไลน์ ส่วนอายุ 41-50 ปี อยู่ในช่วง Gen X มีเทคโนโลยีเข้ามาเกี่ยวข้องบ้างเล็กน้อย ใช้เทคโนโลยีเพื่อการทำงานแต่จะมีการรับรู้ข่าวสารผ่านทาง

สื่อโทรทัศน์มากกว่าสื่ออื่น ๆ และอายุต่ำกว่าหรือเท่ากับ 20 ปี จะอยู่ในช่วง Gen Z และอายุ 21-30 ปี อยู่ในช่วง Gen Y ซึ่งเป็นวัยที่เกิดมาพร้อมกับเทคโนโลยี ดังนั้นจึงใช้อินเทอร์เน็ตผ่านทั้งสมาร์ตโฟนและคอมพิวเตอร์ โดยพบว่ามีการใช้อินเทอร์เน็ต 40.2 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ ส่วนใหญ่ใช้สื่อออนไลน์เพื่อความบันเทิง เช่น Facebook YouTube Instagram และ Line เป็นต้น (Nimngein, 2018) ส่วนสื่อออนไลน์อื่น ๆ ที่ไม่มีความแตกต่าง คือ Facebook Google เว็บไซต์ท่องเที่ยว Pantip และ Blog มีการรับรู้อยู่ในระดับที่ไม่แตกต่างกัน ตัวอย่างเช่น สื่อ Facebook ซึ่งเป็นสื่อสมัยใหม่นักท่องเที่ยวทุกช่วงอายุมักจะรู้จักและเคยใช้งาน Pantip เป็นสื่อที่มีการรับรู้เฉพาะบางกลุ่มที่มีความสนใจเหมือนกัน เช่น กลุ่มปั่นจักรยานท่องเที่ยว ซึ่งนักปั่นจักรยานท่องเที่ยว มักจะมีการรับรู้ผ่านสื่อ Pantip ที่เหมือนกัน เพราะมีความชอบปั่นจักรยานเหมือนกัน สอดคล้องกับ วิวัฒนาการพฤติกรรมนักท่องเที่ยวในปัจจุบัน iva ส่วนใหญ่ นักท่องเที่ยว มักจะเดินทางท่องเที่ยวหรือทำกิจกรรมร่วมกับกลุ่มที่มีความสนใจที่คล้ายกัน ดังนั้น การรับรู้และความสนใจของนักท่องเที่ยวกลุ่มนี้ จึงมักจะมีลักษณะเดียวกัน (Kanjanawong, 2011)

3. รายละเอียดของสื่อประชาสัมพันธ์สำหรับเส้นทางปั่นจักรยานท่องเที่ยวในเขตเทศบาลนครอุบลราชธานี

สื่อแผ่นพับเป็นสื่อประชาสัมพันธ์ที่มีขนาดเล็ก สะดวกต่อการพกพา หยิบใช้งานได้สะดวกสบาย โดยการนำเสนอรายละเอียดข้อมูลภายในแผ่นพับ มีทั้งหมด 2 ด้าน คือ ด้านนอกของแผ่นพับ ซึ่งหน้าปกจะนำเสนอรูปภาพแหล่งท่องเที่ยว สัญลักษณ์ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทางด้านการท่องเที่ยวและในส่วนหลังปกจะแสดงข้อมูลการติดต่อฉุกเฉิน ข้อมูลการติดต่อร้านอาหารและที่พัก ข้อมูลสัญญาณมือพื้นฐานสำหรับการปั่นจักรยาน ด้านในของแผ่นพับซึ่งแสดงข้อมูลแผนที่ รูปภาพแหล่งท่องเที่ยว ระยะเวลา สัญลักษณ์ร้านอาหารและร้านซ่อมจักรยาน สอดคล้องกับงานวิจัยประสิทธิภาพสื่อประชาสัมพันธ์ที่พบว่า ด้านหลักการออกแบบสื่อ ควรแสดงข้อมูลรูปภาพที่ชัดเจน ให้ตัวอักษรที่สบายตา และนำเสนอข้อมูลที่สำคัญและเกี่ยวข้องข้อกับเนื้อที่จำนำเสนอเท่านั้น (Chairattanasak, 2013) และยังสอดคล้องกับหลักการใช้สื่อเพื่อการประชาสัมพันธ์ที่พบว่า เครื่องมือที่ใช้ในการกระจายข้อมูลข่าวสารที่ก่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจที่จะนำไปสู่ภาพลักษณ์ที่ดี จำเป็นต้องใช้สื่อประชาสัมพันธ์ ที่มีสัญลักษณ์ของหน่วยงาน และข้อมูลที่สำคัญ และมีการออกแบบ

และวางแผนในการใช้สื่อประชาสัมพันธ์ให้เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้เข้าถึงมากที่สุด (Wongmontha, 2007)

ข้อเสนอแนะ

(1) ข้อเสนอแนะจากงานวิจัย

1. นักท่องเที่ยวที่มีการรับรู้สื่อประชาสัมพันธ์เส้นทางปั่นจักรยานท่องเที่ยวผ่านสื่อสิ่งพิมพ์มากที่สุด โดยเฉพาะสื่อแผ่นพับ ซึ่งการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย จังหวัดอุบลราชธานี ควรมีการพัฒนาสื่อแผ่นพับให้มีความสวยงามและดึงดูดใจแก่นักท่องเที่ยว ตลอดจนข้อมูลรายละเอียดของสื่อแผ่นพับควรมีความทันสมัยและถูกต้องครบถ้วน เป็นประโยชน์ต่อการปั่นจักรยานท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว ทั้งนี้ เพื่อเป็นเครื่องมือในการประชาสัมพันธ์หรือให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยวที่มาปั่นจักรยานท่องเที่ยวในเขตเทศบาลนครอุบลราชธานี

2. ผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวของจังหวัดอุบลราชธานียังสามารถนำข้อมูลการวิจัยไปใช้ในการออกแบบโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยจักรยานหรือพาหนะประเภทอื่น ๆ ที่เหมาะสมสำหรับนักท่องเที่ยวในเขตพื้นที่เทศบาลนครอุบลราชธานี เพื่อให้เกิดอรรถรสในการท่องเที่ยว

(2) ข้อเสนอแนะสำหรับวิจัยครั้งต่อไป

1. ศึกษาความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อสื่อสิ่งพิมพ์เพื่อการประชาสัมพันธ์เส้นทางปั่นจักรยานของนักท่องเที่ยวในเขตเทศบาลนครอุบลราชธานี

2. ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจใช้สื่อแผ่นพับเพื่อการประชาสัมพันธ์เส้นทางปั่นจักรยานท่องเที่ยวในเขตพื้นที่เทศบาลนครอุบลราชธานี

References

Chairattanasak, Chanokpon. (2013). The efficiency of public relations media in Travel in Thailand. [in Thai]. **Thai Journal of Hospitality and Tourism**, 13 (2), 190-220.

- Kanjanawong, Phaisan. “ICT Application in Tourism Business Context”, **Tourism Business Context**. [in Thai].
<https://td260.wordpress.com/category/06-.pdf>. 20 September 2011.
- Kaiyawan, Yuth. (2000). **Basic research**. [in Thai]. Bangkok: Suwiriyasarn.
- Klinsukhon, Tirapon and Kijpoj, Suparada. (2016). **Publications for public relations of Rajapak Park**. [in Thai]. Thesis (Bachelor of Communication Arts), Rangsit University.
- Nimngein, Samore. (2018). “Generation and behavior of receiving information through various media”, **Generation**. [in Thai].
http://www.prd.go.th/download/article/article_2018090112336.pdf. 20 January 2020.
- Nunnally, J. C. (1978). **Psychometric Theory**. New York : McGraw-Hill.
- Rueangprapan, Chatchawan. (2000). **Basic statistics with sample analysis with Minitab SPSS and SAS programs**. [in Thai]. Khon Kaen: Khon Kaen University.
- Sudchari, Thongbai. (2006). **Business Research: Offshore Research Practice**. [in Thai]. Ubon Ratchathani: Faculty of Business Administration and Management, Ubon Ratchathani Rajabhat University.
- Yamane, Taro. (1973). **Statistics: An Introductory Analysis**. 3rd ed. New York. Harper and Row Publications.
- Tourism Authority of Thailand. (2017). “Pilot Activities in the Tour of Isan Project”, **TOUR OF ISAN Project**. [in Thai].
<https://www.tat.or.th>. 20 November, 2017.
- Ubon Ratchathani Municipality. (2018). “Cycling participation statistics”, **Bike Un-Ai Rak 2018**. [in Thai]. <http://www.cityub.go.th/>. 20 September 2019.
- Ubon Ratchathani Municipality. (2019). “Tourist information of the municipality Ubon Ratchathani”, **Tourist attraction in Ubon Ratchathani**. [in Thai]. <http://www.cityub.go.th/>. 20 September 2019.

Wongwontha, Seri. (2007). **Complete with marketing communication matters**. [in Thai]. Bangkok: Thammasan.

ประเพณีทิ้งกระจาด : ความเชื่อของชาวไทยเชื้อสายจีน ในจังหวัดบุรีรัมย์

The Hungry Ghost Festival: Beliefs of Chinese-Thai People in Buriram Province

วิภาดา ทองธรรมศิริ¹

ธนากร ทองธรรมศิริ²

Wipada Thongtamsiri

Tanakorn Thongtamsiri

Received: October 15, 2020/Revised: November 27, 2020/Accepted: December 8, 2020

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประเพณีทิ้งกระจาดของชาวไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดบุรีรัมย์กรณีศึกษามูลนิธิสว่างจรรยาธรรมสถาน จังหวัดบุรีรัมย์ โดยศึกษาจากเอกสารและข้อมูลภาคสนาม โดยการสัมภาษณ์บุคคลากรของมูลนิธิสว่างจรรยาธรรมสถาน แล้วนำข้อมูลที่ได้อามาวิเคราะห์ นำเสนอเชิงพรรณนา

ผลการศึกษาพบว่า งานประเพณีทิ้งกระจาด ยังคงถือเป็นประเพณีที่ปฏิบัติสืบต่อกัน ซึ่งทางมูลนิธิสว่างจรรยาธรรมฯ ได้จัดขึ้นทุกปี โดยช่วงต้นชาวจีนโพ้นทะเล ที่เข้ามาอาศัยอยู่ในจังหวัดบุรีรัมย์ ได้สร้างสังคมและดำรงเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมตามแบบอย่างคำสั่งสอนของบรรพบุรุษชาวจีน นับตั้งแต่ยังอาศัยอยู่ที่จีนแผ่นดินใหญ่ แต่เนื่องจากมีปัจจัยทางด้านบุคลากร สังคม เศรษฐกิจ จึงส่งผลให้ประเพณีทิ้งกระจาดของทางมูลนิธิสว่างจรรยาธรรมฯ ได้มีการปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องและเข้ากับยุคสังคมสมัยใหม่ แต่ยังคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ ธรรมเนียม ประเพณีที่มีการปฏิบัติ สืบทอดจากบรรพบุรุษมาอย่างช้านาน

คำสำคัญ: ประเพณีจีน ทิ้งกระจาด ความเชื่อ พิธีกรรม

¹นักศึกษาระดับปริญญาเอก สาขาวรรณคดีจีนโบราณ มหาวิทยาลัยจีหนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน

²นักศึกษาระดับปริญญาโท สาขาการจัดการท่องเที่ยวและโรงแรม มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

Abstract

This research focuses on the Chinese-Thai Hungry Ghost Festival through a case study where data was collected from among personnel at the Sawang Janya Burirum Foundation. Interviews and observations were the primary research approaches. The data was collected, analyzed and presented in a descriptive manner.

The results demonstrate that the Hungry Ghost Festival remains an important festival for the Sawang Janya Burirum Foundation and has been practiced each year by overseas Chinese who immigrated to Buriram Province. These groups of people have established their own society and maintained their cultural identity in accordance with the teachings of their Chinese ancestors in mainland China. Nevertheless, some factors related to personnel, society, and the economy resulted in changes to the festival as it adapted to modern society. At the same time, the foundation has strived to continue promoting their identity, tradition, and customs passed on by their ancestors years ago.

Keyword: Chinese traditions, Hungry Ghost Festival, Belief, Ritual

บทนำ

ชาวจีนในอดีตส่วนใหญ่เป็นชนชั้นเกษตรกร ซึ่งมีความเชื่อว่า ธรรมชาติมีเทพเจ้าคอยปกปักรักษา ดังนั้น ชาวจีนในอดีตจึงมีการกราบไหว้ ดิน น้ำ ลม และไฟ ยกย่องให้เป็นเทพเจ้าแห่งธรรมชาติ (Sheng Yen, 2010) นอกเหนือจากนี้แล้ว ชาวจีนส่วนใหญ่ยังมีการนับถือพระพุทธศาสนา หรือ บูชาเหล่าเทพเจ้าตามความเชื่อของกลุ่มชนชั้นต่าง ๆ อาทิ การให้ความเคารพลัทธิขงจื้อ ลัทธิเต๋า ซึ่งมีมาอย่างยาวนาน

จังหวัดบุรีรัมย์เป็นหนึ่งในจังหวัดที่มีประชากรชาวไทยเชื้อสายจีนอาศัยอยู่ในอดีต ชาวจีนโพ้นทะเลได้ร่วมกันบริจาคเงินสมทบการสร้างมูลนิธิสว่างจรรยาธรรมสถาน เพื่อเป็นสถานที่ที่คอยเผยแผ่วัฒนธรรมประเพณีจีนให้กับเหล่าลูกหลานชาวจีนและสืบทอดพิธีกรรมทางศาสนาของชาวจีนจากรุ่นสู่รุ่น ในรอบหนึ่งปี ทางมูลนิธิ

สว่างจรรยาธรรมสถาน มีกิจกรรมประเพณี อาทิ ประเพณีสะเดาะเคราะห์เสริมดวงชะตา ประเพณีทิ้งกระจาด ประเพณีถือศีลกินเจ เป็นต้น

ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษา ประวัติความเป็นมา ข้อมูลทั่วไป ในด้านของความเชื่อเรื่องประเพณีและพิธีกรรมเกี่ยวกับการทำบุญให้กับเหล่าดวงวิญญาณ โดยจะมุ่งศึกษาประเพณีทิ้งกระจาด และต้องการที่จะศึกษาวิเคราะห์ยุคสมัยความเปลี่ยนแปลงของพิธีกรรมความเชื่อดังกล่าว โดยจะศึกษาจาก มุลนิธิสว่างจรรยาธรรมสถานฯ เป็นกรณีศึกษา

คำชี้แจงเกี่ยวกับการถอดเสียงตามระบบสัทอักษรภาษาจีนสำเนียงแต้จิ๋ว

บทความฉบับนี้มีคำศัพท์ที่เกี่ยวกับประเพณีหรือพิธีกรรมต่าง ๆ ของจีนจำนวนหนึ่งโดยจะถอดเสียงตามระบบสัทอักษรของภาษาจีนสำเนียงแต้จิ๋ว ซึ่งในที่นี้จะใช้อักษรภาษาไทยในการกำกับเสียงผู้เขียนได้อิงตามการออกเสียงของชาวจีนในจ. บุรีรัมย์ กล่าวคือ ชาวไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดบุรีรัมย์ และทางบุคลากรมูลนิธิสว่างจรรยาธรรมสถานฯ บุรีรัมย์ ส่วนใหญ่นิยมออกเสียงประเพณีหรือพิธีกรรมต่าง ๆ ตามสำเนียงภาษาจีนแต้จิ๋ว ซึ่งอาจจะแตกต่างจากทางภาคใต้หรือที่อื่น ที่มีการออกเสียงสำเนียงหรือวิธีการพูดเป็นภาษาจีนฮกเกี้ยนหรือภาษาอื่น ๆ ดังตารางต่อไปนี้

ลำดับ	ภาษาจีน	สำเนียงแต้จิ๋ว	ลำดับ	ภาษาจีน	สำเนียงแต้จิ๋ว
1	盂兰胜会	อุหลังเซ่งหวย	12	开乸	คุยก็
2	八节	โปยโจย	13	燈篙	เต็งโก
3	中元节	ตงหวงโจย	14	供佛	ก่งฮุก
4	七月半	ซิกหองเซปั๋ว	15	本头公妈	ปิงเถ่ากงม่า
5	好兄弟	ห่อเฮียตี	16	放生	ปั้งแซ
6	瑜伽焰口经	หุยแคะเอี่ยมเข้าเก็ง	17	施孤	ซีโกว
7	做忌	จ้อซี	18	放焰口	ปั้งเอี่ยมเข้า
8	金山	กิมซัว	19	渡孤魂	โต้วโกวฮุ้น
9	往生钱	อ้วงแซจี้	20	幢幡	ท่งฮวง
10	八仙祖师	โปยเซียนโจวซือ	21	放水灯	ปั้งจ้วยเต็ง
11	乸务组	กิบูจู้	22	大士爷	โต้วซือเอี้ย

ชาวไทยเชื้อสายจีนกับความเชื่อ

ชาวจีนในสังคมไทยเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่อพยพมาจากตอนใต้ของประเทศจีน นับตั้งแต่สมัยสุโขทัยเป็นต้นมา เมื่อเข้าสู่กรุงธนบุรี ทั้งสองประเทศเริ่มมีความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นมากยิ่งขึ้น (Fengzi Ping, 2005: 4) ชาวจีนเหล่านี้ได้รับผลกระทบจากความลำบากยากจน ภัยธรรมชาติและสงครามการเมืองในประเทศจีนยุคนั้น จึงได้อพยพย้ายถิ่นฐานเข้ามายังประเทศสยาม

ลัญจกร นิลกาญจน์ (Nillakarn, 2018: 13) ได้กล่าวไว้ใน “วัฒนธรรมความเชื่อกับการจัดการศรัทธาของชุมชน” ว่า “ความเชื่อเป็นความรู้สึกที่ฝังลึกอยู่ในความคิดของมนุษย์ที่มีต่อสิ่งที่มีอิทธิฤทธิ์มีอำนาจเหนือธรรมชาติมีผลต่อพฤติกรรมที่แสดงออกมาในรูปแบบต่าง ๆ ความเชื่อจึงมีมาตั้งแต่เริ่มมีมนุษย์ชาติแล้วค่อยๆ พัฒนามาเป็นระบบความเชื่อที่ชัดเจนเป็นเรื่องของอำนาจเหนือธรรมชาติ (Super naturalism) ที่มีอยู่เหนือการควบคุมของมนุษย์และยอมรับในพลังอำนาจด้วยการเคารพบูชาประกอบพิธีกรรมและประพฤติปฏิบัติตนให้อยู่ในกรอบกติกาที่เห็นว่าเหมาะสมกับความเชื่อนั้น” ชาวจีนมีความเชื่อมาตั้งแต่สมัยโบราณ ประเทศจีนในยุคโบราณเป็นดินแดนที่มีศาสนาและปรัชญารุ่งเรืองเฟื่องฟูอยู่มากมายโดยมีลัทธิเต๋าและลัทธิขงจื้อเป็นลัทธิความเชื่อดั้งเดิม ส่วนพุทธศาสนานั้นจีนเพิ่งรับมาจากอินเดียในช่วงสมัยราชวงศ์ฮั่น และรุ่งเรืองในช่วงสมัยราชวงศ์ถัง แนวคิดกับความเชื่อต่าง ๆ ของทั้งสองลัทธินี้ กล่าวคือ ลัทธิเต๋าและลัทธิขงจื้อ รวมไปถึงพุทธศาสนา ทั้งสามนิกายนี้ได้ผนวกเข้าด้วยกัน จึงเกิดเป็นประเพณีพิธีกรรมที่เราได้พบเจอมากมายจนถึงปัจจุบัน

เทศกาลของชาวจีนในรอบหนึ่งปีมีมากมาย อาทิเช่น ตรุษจีน เซ็งเม้ง สารทจีน ไหว้พระจันทร์ ถือศีลกินเจ เป็นต้น จากตัวอย่างดังกล่าว เป็นเทศกาลประเพณีที่มีมาแต่เนิ่นนานและถูกสืบทอดมาจนถึงทุกวันนี้ จนกลายเป็นปรากฏการณ์ที่เป็นส่วนหนึ่งในสังคมไทยไปแล้ว และในประเพณีดังกล่าวนี้ ทางศาลเจ้าจีน วัดจีน หรือสมาคมจีนก็จะมีการจัดทำพิธีทางศาสนาตามคำสอนของครูอาจารย์ ซึ่งเราจะเห็นได้ว่าความเชื่อต่าง ๆ ได้เชื่อมโยงเข้ามาเกี่ยวข้องกับพิธีกรรมที่เกี่ยวกับศาสนา ดังจะกล่าวถึงเป็นลำดับถัดไป

ประเพณีเดือนเจ็ดตามความเชื่อของชาวไทยเชื้อสายจีนในสังคมไทย

ประเพณี ตามพจนานุกรมภาษาไทยฉบับราชบัณฑิตยสถานได้ให้ความหมายว่าสิ่งทีนิยมถือประเพณีปฏิบัติสืบ ๆ กันมาจนเป็นแบบแผน ขนบธรรมเนียมหรือจารีตประเพณี ดังนั้น ประเพณี จึงหมายถึง ระเบียบแบบแผนที่กำหนดขึ้นมา เพื่อให้คนในสังคม ชุมชนนั้น ๆ ยึดถือเป็นแบบแผน และปฏิบัติสืบต่อกันมา จนเป็นแบบอย่างให้คนรุ่นหลังได้ปฏิบัติตามต่อไป

ทุก ๆ ชนชาติมีวัฒนธรรมความเชื่อที่สอดคล้องกับรูปแบบและลักษณะของการใช้ชีวิตในแต่ละวันกล่าวคือ สิ่งเหล่านี้เป็นภูมิปัญญาการอยู่รอดของมนุษย์ ประเพณีความเชื่อยังเป็นตัวเชื่อมในการสืบสานและพัฒนาอารยธรรมมนุษย์ และการสืบทอดวัฒนธรรมประจำชาติของพื้นที่นั้น ๆ ในปัจจุบัน ประเทศจีนแผ่นดินใหญ่ มีหลายประเพณีที่เริ่มเลือนหายไป ผู้คนจำนวนมากล้วนแต่ไม่รู้จักประเพณีเหล่านั้น อาทิ ประเพณีโบริมในเดือนเจ็ด อุหล่งเซ่งหวย (孟兰胜会) หรือ ในภาษาไทยเรียกว่า ประเพณีทิ้งกระจาด ซึ่งในปัจจุบัน ประเทศจีนแผ่นดินใหญ่แทบจะไม่เหลือร่องรอยประเพณีดังกล่าวแล้ว แต่ในทางตรงกันข้าม ประเพณีดังกล่าว ยังมีอยู่ในไต้หวัน ฮองกง มาเก๊า และประเทศอื่นในแถบเอเชียที่มีชาวจีนโพ้นทะเลอาศัยอยู่ รวมถึงประเทศไทยด้วย

ประเพณีจีนนี้ได้ยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมายาวนาน ในรอบหนึ่งปีชาวจีนจะมีไหว้เจ้าใหญ่ 8 ครั้งหรือเรียกว่าเป็ยโจ้ย³ (八节) การไหว้สารทจีนเป็นการไหว้ครั้งที่ 5 ตรงกับวันที่ 15 เดือน 7 ตามปฏิทินจีนโบริมซึ่งเป็นการไหว้ตามหลักของลัทธิเต๋า จะเรียกว่า ตงห้วงโจ้ย (中元节) แต่หากพูดตามภาษาชาวบ้านทั่วไปนิยมเรียกว่าซิกเหงวะปั่ว⁴ (七月半) แปลว่าเทศกาลกลางเดือน 7 ซึ่งเชื่อกันว่าเป็น

³ เป็ยโจ้ย (八节) คำว่า เป็ย แปลว่า แปร ส่วนคำว่า โจ้ยจะแปลว่า เทศกาล เมื่อรวมกันจะแปลว่า การไหว้เจ้า 8 เทศกาล มีเทศกาลดังนี้ ไหว้ตรุษจีน ไหว้หวนเซียว(เทศกาลโคมไฟ) ไหว้เซ็งเม็ง ไหว้บะจ่าง ไหว้สารทจีน ไหว้พระจันทร์ ไหว้ขนมบัวลอย ไหว้สิ้นปี

⁴ ซิกเหงวะปั่ว (七月半) 七月 แปลว่า เดือนเจ็ดส่วนคำว่าปั่วในภาษาจีนแต่จิว半แปลว่า ครึ่ง ซึ่งอาจหมายถึงครึ่งของเดือน คือ 15 วัน เมื่อรวมกันแล้ว จะแปลว่า เดือน 7 วันที่ 15 ชาวจีนโบริมเชื่อกันว่าเดือน 7 ตามปฏิทินจีนโบริม เป็นเดือนแห่งความโชครึและเซ่นไหว้บรรพบุรุษผู้ล่วงลับ อีกทั้งเดือนนี้ยังเป็นเทศกาลฉลองเก็บเกี่ยวและขอบคุณฟ้าดินในเดือนแรกเริ่มของฤดูใบไม้ผลิ ดังนั้นชาวจีนโบริมจะใช้พืชผลที่เก็บเกี่ยวได้ มาเซ่นไหว้บรรพบุรุษ เพื่อบอกกล่าวว่าตนเองได้ปลูกพืชผล มีผลเก็บเกี่ยวในช่วงเดือนนี้ และกลายเป็นประเพณีที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาเรื่อย ๆ

เดือนผีถือเป็นเดือนที่ประตูนรกถูกเปิดออกให้ผีทั้งหลายมารับกุศลผลบุญได้ ทางพุทธศาสนา เรียกประเพณีนี้ว่าอุหล่งเซ่งหวย (盂兰胜会) แปลว่า ประเพณีที่ทรงระจาด โดยทางศาลเจ้าวัดจีน หรือมูลนิธิต่าง ๆ ของสมาคมชาวจีน จะจัดพิธีขึ้นทุก ๆ ปี แต่ถึงแม้ชื่อเรียกจะแตกต่างกัน แต่ความสำคัญของประเพณีนี้มีจุดมุ่งหมายเดียวกัน คือ ลูกหลานจะแสดง “ความกตัญญู” ต่อบรรพบุรุษโดยการเซ่นไหว้ แต่นอกเหนือจากบรรพบุรุษของตนเองแล้วชาวจีนยังเชื่อกันว่ายังมีวิญญาณอีกมากมายที่ไม่มีญาติเซ่นไหว้ หิวโหยน่าสงสาร คนจีนเรียกเหล่าดวงวิญญาณนี้ว่า “ห่อเฮียตี” (好兄弟) หรือที่รู้จักกันโดยทั่วไปว่า “ผีไร้ญาติ วิญญาณไร้ญาติ” นั้นเอง ซึ่งกล่าวโดยสรุปแล้วภูมิหลังของประเพณีนี้ล้วนได้รับอิทธิพลจากลัทธิเต๋า ลัทธิขงจื้อ ศาสนาพุทธผสมผสานเข้าด้วยกัน

“อุหล่ง” หรืออุลลัมพัน เป็นคำที่มาจากพุทธศาสนาฝ่ายเหนือ โดยรูปศัพท์แปลว่าห้อยหัวลงหรือกลับหัวขึ้น หมายถึงการกลับทุกซีให้เป็นที่สุขซึ่งมีที่มาจากอุลลัมพหสูตร (盂兰盆经) เนื้อหาในพระสูตรกล่าวถึงมารดาของมู่เหลียนหรือที่รู้จักกันในนาม “พระโมคคัลลานะ” ได้ทำอกุศลกรรมไว้มาก เมื่อตายไปจึงไปอุปบัติยังนรกภูมิ เมื่อพบว่ามารดาตนอยู่ในนรกภูมิจึงใช้อิทธิฤทธิ์ลงไปนรกภูมิ เมื่อได้พบมารดาที่อยู่ในสภาพหิวโหยจึงใช้บาตรเสกข้าวทิพย์เพื่อให้มารดาได้ทาน แต่เมื่อมารดาได้รับข้าวไป ข้าวเหล่านั้นกลับกลายเป็นไฟขึ้นมาทำให้ไม่สามารถทานได้เป็นเช่นนี้ทุกครั้งที่ จนในที่สุดพระมู่เหลียนก็สิ้นปัญญาจึงกลับมาเข้าเฝ้าพระพุทธองค์เพื่อที่จะขอวิธีที่จะช่วยมารดาของตนได้พระพุทธองค์จึงทรงมีดำรัสว่า การจะช่วยมารดาของพระมู่เหลียนให้พ้นจากนรกภูมิได้นั้น จะอาศัยกำลังศีลของพระมู่เหลียนองค์เดียวไม่ได้ จำเป็นต้องอาศัยกำลังหมู่พระสงฆ์ผู้บริสุทธิ์ที่ได้รักษาศีลมาตลอด 1 พรรษาเป็นตัวช่วย พระพุทธองค์จึงมีพระดำรัสว่าในวันที่ 15 เดือน 7 ให้จัดสังฆทานลงในกระจาดแล้วถวายแก่หมู่สงฆ์นั้นเมื่อกระทำดังที่พระพุทธองค์สั่งสอนไว้แล้วพระมู่เหลียนก็ช่วยมารดาให้พ้นทุกข์ได้ และนอกจากนี้อานิสงส์ดังกล่าวแผ่ถึงบุพการี 7 ชาติและเวไนยสัตว์ทั้ง 6 ภูมิ นับแต่นั้นเป็นต้นมาชาวจีนจึงได้ถือเป็นประเพณีปฏิบัติสืบต่อกันโดยตลอดจึงได้ถือเอาการเซ่นไหว้เป็นวัฒนธรรมที่ไม่สามารถขาดได้โดยจะนำอาหารทั้งคาวหวานและกระดาษเงินกระดาษทอง ทำบุญให้กับบรรพบุรุษของตนเอง และเหล่าวิญญาณไร้ญาติ

นอกเหนือจากการทำบุญเซ่นไหว้บรรพบุรุษผู้ล่วงลับและผีไร้ญาติแล้ว ชาวจีนยังมีความเชื่อเรื่องเปรตอสุรกาย ซึ่งมีความเชื่อปะปนมาจากพุทธศาสนานิกาย

มหายาน กล่าวคือ พระสูตร ในพระไตรปิฎกจีน ชื่อเปรตมุข-อัคนีขวาลมขุการ-นาม-ธารณีสสูตรหรือ เรียกว่า หยู่แคเอี่ยมเข้าเก็ง (瑜伽焰口经) ได้กล่าวว่า

“ครั้งนั้นพระพุทธเจ้าเสด็จประทับแสดงพระธรรมเทศนา ณ นิโครธารามวิหาร เมืองกบิลพัสดุ์ พระอานนท์เถระเจ้า พุทธอนุชาได้หลีกออกไปเข้าญาณสมาบัติ อยู่ที่โคนต้นไม้ใหญ่ ขณะที่พระอานนท์บำเพ็ญญาณปริเวทธรรมอยู่นั้น ได้มีอสุรกายตนหนึ่งปรากฏขึ้นเบื้องหน้า บอกชื่อว่า อัคนีขวาลมขุเปรต หรือเอี่ยมเข้า รูปร่างสูงใหญ่หน้าเขียว แสยะเขียว ตามตัวมีแต่หนังหุ้มกระดูก ลำคอเล็กเท่ารูเข็ม มีเปลวไฟโชติช่วงออกจากปากเป็นนิจ ได้กล่าวกับพระอานนท์ว่า ท่านอานนท์ เราได้รับความทุกข์เวทนาอย่างแสนสาหัสเพราะความทิวกระหาย จะกินก็ไม่ได้มีแต่ทุกข์เวทนาเหลือหลาย ท่านผู้เป็นสาวกของพระพุทธเจ้า อุดมด้วยความเมตตากรุณาต่อสัตว์ ขอพระเถระท่านอุทิศสิ่งอุบิภคปริโภคเป็นไทยทานแก่ฝูงเปรตด้วยเถิด ถ้าท่านไม่กระทำในกาลอีก 3 วัน ก็จะถึงซึ่งแก่ภรรณะ ว่าแล้วอสุรกายตนนั้นก็หายไป พระอานนท์เกิดความสะดุ้งกลัว เข้าเฝ้าพระบรมศาสดากราบทูลให้ทรงทราบแลขอพระพุทธองค์ เป็นที่พึ่งพระพุทธองค์ พระพุทธเจ้าจึงตรัสแก่พระอานนท์ว่า ในอดีตเมื่อพระองค์ยังเป็นพระโพธิสัตว์อยู่ในสำนักพระอวโลกิตศวรรโพธิสัตว์นั้น พระโพธิสัตว์ได้ตรัสเทศนาถึงพิธีโยคเปรตพลี เพื่อโปรดเหล่าเปรตและสัตว์ทั้งหลาย ดังนั้นอัคนีขวาลมขุเปรตตนนั้นคือ พระอวโลกิตศวรรโพธิสัตว์ ผู้มีปณิธานที่จะโปรดสัตว์ให้หลุดพ้นจากทุกข์ ได้นิรมิตกายมาเพื่อเป็นอุบายให้พระพุทธองค์แสดงพระธรรมเทศนาเกี่ยวกับพิธีโยคเปรตพลีอุทิศแก่พระอานนท์เพื่อโปรดสัตว์ไตรภูมิเป็นปฐม และพิธีนี้ได้เป็นแนวทางปฏิบัติของนิกายมนตรยาน เพื่อแสดงพระมหากรุณาธิคุณของพระพุทธเจ้าและเหล่าพระโพธิสัตว์ต่อเหล่าสัตว์โลกทั้งหลาย เมื่อมีการแปลพระสูตรเป็นภาษาจีน พิธีนี้จึงมีการถ่ายทอดสืบเนื่องต่อมา”(Chongsanguan, 2019)

จากข้อความข้างต้น จะเห็นได้ว่า ชาวจีนมีความเชื่อว่าเป็นเดือน 7ตามปฏิทินจีนโบราณ เป็นเดือนที่ชาวจีนจะเซ่นไหว้บรรพบุรุษที่ล่วงลับ ซึ่งถือปฏิบัติสืบต่อกันมาเรื่อยๆ ชาวบ้านเรียกประเพณีนี้ว่า ซิกเหงวะปั่ว (七月半) และเมื่อเข้าสู่ในช่วงสมัยราชวงศ์ฮั่น ลัทธิเต๋าเริ่มมีอิทธิพลล้าลึกทางความคิดวัฒนธรรมและวิถีชีวิตในสังคมจีน จึงได้เรียกประเพณีนี้ว่า ตงหง่วงโจ้ย (中元节) แต่เมื่อพุทธศาสนาที่เข้า

มาสู่จีนในช่วงยุคของราชวงศ์ถัง ผสมผสานความเชื่อตามพระสูตรในพระไตรปิฎกจีน ประเพณีดังกล่าวจึงมีพิธีกรรมทางศาสนาเกิดขึ้น ได้ถูกเรียกว่า อุหล่งเซ่งหวย (盂兰胜会) แต่ถึงแม้จะมีประวัติความเป็นมาที่แตกต่างกัน แต่จุดสำคัญของประเพณีนี้เป็นสิ่งเดียวกัน นั่นก็คือ เป็นเดือนที่เซ่นไหว้บรรพบุรุษและวิญญาณไร้ญาตินั่นเอง

ระบบวัฒนธรรมความเชื่อในประเพณีทิ้งกระดาษ

จากหัวข้อข้างต้นที่กล่าวถึงประเพณีเดือนเจ็ดตามความเชื่อของชาวไทยเชื้อสายจีนในสังคมไทยจะเห็นได้ว่า ชาวจีนมีความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องการเซ่นไหว้บรรพบุรุษ วิญญาณสัมภเวสีมาแต่โบราณ อีกทั้งชาวจีนโบราณมีความเชื่อเกี่ยวกับลัทธิเต๋า ขงจื้อและพุทธศาสนานิกายมหายาน ดังนั้น ทั้งสามนิกายนี้ได้ผสมผสานเข้าด้วยกันอย่างลงตัว ความเชื่อดังกล่าวจึงได้กลายเป็นประเพณีทิ้งกระดาษของชาวจีนที่ถูกสืบทอดต่อกันมาเรื่อยมา ระบบวัฒนธรรมความเชื่อในประเพณีทิ้งกระดาษ มีดังนี้

1. ความเชื่อในโลกหลังความตายของชาวจีน

ความเชื่อเรื่องโลกหลังความตายของชาวจีน เชื่อกันว่า ถ้าวิญญาณตนใดมีลูกหลานญาติพี่น้องทำบุญเซ่นไหว้ให้ ดวงวิญญาณตนนั้นจะได้ไปสู่อินแดนสุขาวดี และถ้าดวงวิญญาณตนใด ตอนยังมีชีวิตอยู่ได้ทำบาปมาก จะต้องลงนรกเพื่อรับความผิด อย่างความเชื่อเรื่องนรก 18 ชั้น (十八层地狱) ที่สอนเรื่องการส่งผู้ทำความชั่วไปยังนรกแต่ละชั้น ตามระดับความชั่วที่เคยกระทำไว้ตอนมีชีวิต ซึ่งเป็นความเชื่อดั้งเดิมโบราณของชาวจีน

2. ความเชื่อเกี่ยวกับวิญญาณไร้ญาติของชาวจีน

ความเชื่อเกี่ยวกับวิญญาณไร้ญาติของชาวจีนนั้นเชื่อกันว่า ดวงวิญญาณที่ไม่มีลูกหลานญาติพี่น้องอุทิศส่วนกุศลให้ จะยังเร่ร่อนอยู่ตามท้องถนน ไม่มีบ้าน ไม่มีที่อยู่อาศัยและของกิน ชาวจีนมักเรียกวิญญาณที่ไม่มีญาติเหล่านี้ว่าห่อเฮียตี้ (好兄弟) มีความหมายว่าพี่น้องที่ดี อีกนัยหนึ่งนับเป็นการสะท้อนถึงความสุภาพและให้เกียรติกันของชาวจีนโดยเรียกผีที่ไม่มีญาติว่าพี่น้องที่ดีที่แฝงอยู่กับความเชื่อเกี่ยวกับวิญญาณไร้ญาติของชาวจีน

3. ความเชื่อเกี่ยวกับการทำบุญให้บรรพบุรุษและวิญญาณไร้ญาติ

ความเชื่อเกี่ยวกับการทำบุญให้บรรพบุรุษและวิญญาณไร้ญาตินั้นเชื่อกันว่า นอกเหนือจากการทำบุญให้บรรพบุรุษในทุก ๆ เทศกาลของชาว

เงินหรือวันครบรอบการเสียชีวิต ชาวไทยเชื้อสายจีน เรียกว่าไหว้จ้อซี่⁵ (做忌) การทำบุญอุทิศให้กับบรรพบุรุษในอีกรูปแบบ คือ การซื้อภูเขาเงินภูเขาทอง หรือภาษาจีนแต้จิ๋ว เรียกว่า กิมซัว (金山) ที่มีความเชื่อว่าเมื่อลูกหลานเผากิมซัวอุทิศให้บรรพบุรุษผู้ล่วงลับ บรรพบุรุษจะได้นำสิ่งนี้ไปเสพสุขในดินแดนสุชาวดี ภูเขาเงินภูเขาทอง ประกอบด้วยกระดาษเงินกระดาษทองที่พับเป็นรูปกลีบบัว ประกอบกันเป็นรูปภูเขาทรงกรวยสูงด้านบนสุดเป็นรูปดอกบัวตูม ส่วนกระดาษสีเหลืองที่พับเป็นรูปกลีบบัวด้านบนเป็นกระดาษใบเบิกทางหรือภาษาจีนแต้จิ๋วเรียกว่า อ่วงแซจี้ (往生钱) ที่มีการพิมพ์มนต์รบทที่สวดให้วิญญาณทั้งหลายได้ไปสู่สุคติ โดยบรรดาลูกหลานจะซื้อเครื่องเช่นไหว้ ลงนามกับทางศาลเจ้า วัดจีน มูลนิธิต่าง ๆ ที่จัดงาน และหลังจากนั้นจะมีกระดาษสีเหลืองยาวติดไว้เพื่อบอกว่าใครเป็นผู้ส่งและอุทิศให้ใคร ถือเป็นการทำบุญอย่างหนึ่งให้บรรพบุรุษ อีกนัยหนึ่ง คือการช่วยบริจาคเงินให้กับทางสถานที่ที่จัดงานนั้น ส่วนทางวิญญาณไร้ญาติ ทางศาลเจ้า วัดจีน มูลนิธิต่าง ๆ ที่จัดงาน จะทำภูเขาเงินภูเขาทองขนาดใหญ่ เพื่อเผาอุทิศรวมให้กับบรรดาวิญญาณไร้ญาติ

ความเชื่อดังเดิมดังกล่าวของชาวจีนจึงได้ก่อเกิดเป็นพิธีกรรมที่ถูกสืบทอดต่อกันจากรุ่นสู่รุ่น ซึ่งผู้เขียนจะกล่าวในลำดับถัดไป

⁵ ไหว้จ้อซี่ (做忌) คำว่า จ้อซี่ คือการไหว้ครบรอบการเสียชีวิตของบรรพบุรุษ ซึ่งการไหว้จ้อซี่นับวันเริ่มสูญหายไปจากสังคมคนไทยเชื้อสายจีนแล้ว

ภาพที่ 1 ภาพกิมข้าวลูกใหญ่และเล็กของทางมูลนิธิสว่างจรรยาธรรมสถาน
จังหวัดบุรีรัมย์
ที่มา : ผู้เขียน

ขั้นตอนพิธีกรรมในประเพณีทิ้งกระจาดของมูลนิธิสว่างจรรยาธรรมสถาน

พิธีกรรมตามพจนานุกรมภาษาไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 ให้ความหมาย “พิธีกรรม” ไว้ว่าหมายถึง การบูชาแบบอย่างหรือแบบแผนต่าง ๆ ที่ปฏิบัติในทางศาสนาโดยพิธีกรรมนั้นเป็นสิ่งที่นุ่มนวลใจให้เกิดความเลื่อมใสและเพิ่มพูนศรัทธา อีกทั้งยังเป็นจุดนัดหมายให้ผู้คนรับทราบว่กิจกรรมที่ดำเนินการอยู่กำลังจะเริ่มขึ้นแล้ว และผู้คนที่เข้าร่วมก็จะเกิดความเข้าใจและรับรู้ และปฏิบัติตามแบบแผนที่มีไว้แต่ดั้งเดิม พิธีกรรมจึงเป็นสิ่งสำคัญต่อชุมชน หรือสังคม เพราะฉะนั้นพิธีกรรมจึงกลายเป็นลักษณะหรือรูปแบบเฉพาะแห่งวัฒนธรรมสังคมนั้น ๆ

ชาวจีนเมื่ออพยพย้ายถิ่นฐานออกจากบ้านเกิดก็ได้นำประเพณีและความเชื่อของตนมายึดถือปฏิบัติด้วย ชาวจีนโพ้นทะเลในประเทศไทยก็เช่นเดียวกันอีกทั้งชาวพุทธไม่ว่าจะเป็นนิกายเถรวาทหรือมหานิกาย ล้วนแต่ถือว่าการทำบุญทำทานล้วนแต่เป็นเรื่องที่ดีทั้งนั้น ดังนั้นประเพณีทิ้งกระจาดของชาวจีนจึงเข้ากันได้ดีกับวัฒนธรรมในประเทศไทยที่มีศาสนาพุทธเป็นศาสนาประจำชาติและผนวกกับการนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติและความเชื่อเรื่องภูติผีวิญญาณของชาวบ้าน ด้วยเหตุนี้ประเพณีทิ้งกระจาด จึงมีอยู่ทุกจังหวัดที่มีชุมชนชาวไทยเชื้อสายจีนอาศัยอยู่โดย

ส่วนมากจะจัดตามศาลเจ้าจีน โรงเจ มูลนิธิ และสมาคมจีนซึ่งผู้เข้าร่วมพิธีก็ไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะคนไทยเชื้อสายจีนเท่านั้นแต่จะมีทั้งคนไทยและคนกลุ่มต่าง ๆ เข้าร่วมด้วย

มูลนิธิสว่างจรรยาธรรมสถานเป็นหนึ่งในมูลนิธิเครือข่ายเม้งเลียงหรือสมาคมพุทธมามกสงเคราะห์การกุศลแห่งประเทศไทย ลำดับที่ 20 ที่มีวัตถุประสงค์เรื่องของงานสาธารณกุศล งานด้านสังคมสงเคราะห์ โดยเฉพาะการจรรโลงประเพณีและวัฒนธรรมต่าง ๆ ของประเทศจีน ให้สืบทอดมาถึงรุ่นลูกหลาน เพื่อให้มีความเข้าใจในขนบธรรมเนียมและการยึดมั่นในการประกอบกิจกรรมดี โดยดำเนินการตามปณิธานขององค์โป๊ยเซียนโจวซือ⁶ (八仙祖师) คือการประกอบกิจกรรมที่เป็นสาธารณกุศล ช่วยเหลือมวลมนุษยชาติที่ไม่มีโอกาส พร้อมทั้งเหล่าดวงวิญญาณที่ยากไร้

ในหนังสืองานสมโภชศาลเจ้าและวัฒนธรรมจีน กล่าวไว้ว่า “งานสมโภชศาลเจ้าเป็นงานที่มีเอกลักษณ์สำคัญของฤดูกาลนั้น โดยทั่วไปแล้วจะมีทั้งหมด 3 ขั้นตอน กล่าวคือ งานช่วงแรก ช่วงกลางและช่วงสุดท้าย โดยจะจัดสามวันโดยประมาณ” (Gao You Peng, 2008: 70) ประเพณีที่กระจาดของทางมูลนิธิสว่างจรรยาธรรมสถาน จัดขึ้นในวันที่ 22-26 เดือน 7 ตามปฏิทินจีนของทุกปีโดยกำหนดการจะมีทั้งหมด 5 วันด้วยกัน แต่พิธีกรรมจะมีแค่ 4 วันเท่านั้น ในวันแรกของงานจะมีขบวนแห่อัญเชิญเจ้าพ่อหลักเมืองและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในจังหวัดบุรีรัมย์ที่ชาวบ้านศรัทธากราบไหว้ มายังสถานที่จัดงานที่กระจาดคือ “มูลนิธิสว่างจรรยาธรรมสถาน จังหวัดบุรีรัมย์” โดยขบวนแห่อัญเชิญ จะเริ่มเดินจากหน้ามูลนิธิสว่างจรรยาธรรมสถาน จะมีขบวนดนตรีแต่จีวหล่อแก้ว ที่คอยบรรเลงสร้างสีสันตลอดทาง อีกนัยหนึ่ง เพื่อที่จะได้ปิดเป่าสิ่งไม่ดี สัมภเวสีตลอดทางสี่แยกที่ขบวนกระถางธูปได้เคลื่อนผ่าน จนกระทั่งถึงศาลเจ้าพ่อหลักเมืองเพื่ออัญเชิญกระถางธูปเจ้าพ่อหลักเมือง ปิงเถ่ากงม่า⁷ (本头公妈) และหลังจากนั้นจะตามด้วยศาลเจ้าพ่อสิงห์ทอง ตามลำดับ แล้วจึงเดินแห่

⁶ โป๊ยเซียนโจวซือ (八仙祖师) เป็นเซียนกลุ่มหนึ่งในปรัมปราจีน เป็นที่นับถือในลัทธิเต๋า และมีชื่อเสียงมาช้านาน เซียนทั้งแปดนี้ เชื่อว่า ส่วนใหญ่เป็นบุคคลที่มีชีวิตอยู่ในราชวงศ์ซางหรือราชวงศ์ฉัง คำว่าโป๊ยเซียนโจวซือ แปลตรงตัวว่า ปฐมจารย์แปดเซียน

⁷ ปิงเถ่ากงม่า (本头公妈) เป็นเทพตายายแห่งชุมชน และหมู่บ้าน ทำหน้าที่ดูแลทุกข์สุขของชาวบ้าน ตามความเชื่อปรัมปราของจีน โดยทำหน้าที่ร่วมกับเจ้าหลักเมือง

กลับมายังหน้ามูลนิธิสว่างจรรยาธรรมสถาน หลังจากนั้นก็จะประกอบพิธีกรรมกันที่มูลนิธิสว่างจรรยาธรรมสถานเป็นหลัก ตลอดทั้ง 5 วันของงานทั้งกระจาดจะมีการแสดงอุปรากรจีนหรือจิว โดยมีจุดมุ่งหมายที่สำคัญคือ แสดงให้เจ้าและชาวบ้านรวมถึงเหล่าดวงวิญญาณได้ชม “การแสดงดนตรีและอุปรากรจีนเป็นตัวขับเคลื่อนของกิจกรรมทางศาสนา ผู้คนถือว่าการแสดงเหล่านี้เป็นการสมโภชให้กับเทพเจ้า วัฒนธรรมการสมโภช เป็นการแสดงออกถึงวัฒนธรรมการบูชา ยุคสมัยที่แตกต่าง ถิ่นฐานที่ไม่เหมือนกัน รวมถึงวัฒนธรรมการแสดงที่มีรูปแบบต่างกันของแต่ละชาติก็แตกต่างกันออกไป แต่สิ่งที่มีเหมือนกันคือเพื่อสมโภชให้กับเทพเจ้า เพราะมีความเชื่อว่าเทพเจ้าจะปกปักรักษาคุ้มครองดูแลรักษา โดยใช้ การละเล่น การแสดง ดนตรีเป็นกิจกรรมที่ถวายให้แก่เทพเจ้า”(Bo Jinjie, 2012 :1) ใน 4 วันนี้มีการทำพิธีสวดมนต์จีนถวายเป็นพุทธรูปโดยนักสวดฝ่ายจีนทุกวัน 4 เวลา แต่พิธีสำคัญจะอยู่ในวันที่ 3 และ 4 ของงาน จากการลงพื้นที่ พบว่าจะมีขั้นตอนในพิธี โดยแบ่งออกเป็น 2 ช่วงเวลาหลักคือ 1) ช่วงเช้าของวันที่ 1 และ 2) ช่วงสายของวันที่ 4 ดังต่อไปนี้

เวลาช่วงเช้าของวันที่ 1

ขบวนแห่อัญเชิญกระถางรูปเจ้าพ่อหลักเมือง ปึงเถ่ากงมา (本头公妈) และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในจังหวัดบุรีรัมย์ หลังจากขบวนแห่กลับมาถึงหน้ามูลนิธิสว่างจรรยาธรรมสถาน ทางแผนกกีบูจู้⁸ (乩务组) หรือแผนกทรงของทางมูลนิธิสว่างจรรยาธรรมสถาน จะอัญเชิญองค์ไ้เปียนเซียนโจวซือประทับทรงคุยกี⁹ (开乩) เพื่ออวยพรให้กับคณะกรรมการและชาวบ้านผู้เลื่อมใสศรัทธาต่อองค์ไ้เปียนเซียนโจวซือ และเป็นประธานในการทำพิธีนำเสาเต็งโก (燈篙) หรือ เสาไม้ไผ่แขวนตะเกียงขึ้น โดยเสาไม้ไผ่นี้ เป็นสัญลักษณ์ที่บอกกล่าวให้กับเหล่าดวงวิญญาณไร้ญาติได้รู้โดยทั่วกันว่า ณ สถานที่แห่งนี้มีเครื่องเซ่นไหว้ที่จัดเตรียมไว้สำหรับดวงวิญญาณไร้ญาติเท่านั้น รวมทั้งเพื่อเป็นการแจ้งบอกให้เหล่าดวงวิญญาณได้มาฟังสวดมนต์ หลังจากนั้นก็จะเริ่มทำพิธีสวดมนต์อันเชิญพระพุทธรูปเจ้าและโพธิสัตว์มาเป็นประธานในงานพิธี หลังจากนั้น

⁸ กีบูจู้ (乩务组) คือแผนกทรง ในที่นี้หมายถึงแผนกทรงของทางมูลนิธิสว่างจรรยาธรรมสถาน จังหวัดบุรีรัมย์ โดยทำหน้าที่รับและส่งสารจากองค์ไ้เปียนเซียนโจวซือ

⁹ คุยกี (开乩) คือการประทับทรงของเหล่าทวยเทพผ่านไม้กั โดยไม้กัคือไม้ที่เป็นสื่อกลางระหว่างร่างทรงกับเทพเจ้าที่ลงมาประทับ

จนถึงวันที่ 4 ก็จะสวดมนต์ถวายพุทธบูชาหรือก่งฮุก (供佛) ตลอด 4 เวลาเช้า สาย บ่าย เย็น

เวลาช่วงสายของวันที่ 4

หลังจากที่ได้สวดถวายพุทธบูชารอบสายเสร็จสิ้น ทางนักสวดจีนของทางมูลนิธิสว่างจรรยาธรรมสถาน จะเริ่มทำพิธีปล่อยสัตว์ หรือ ภาษาจีนแต้จิ๋ว เรียกว่า ปั้งแซ (放生) และเมื่อเสร็จพิธีกรรมปั้งแซ ตอนบ่ายก็จะเริ่มทำพิธีสำคัญของงาน นั่นก็คือ พิธีชิวโก¹⁰ (施孤) หรือเรียกว่า ปั้งเอี่ยมเข้า¹¹ (放焰口) เมื่อเสร็จพิธีก็จะสวดขอขอบคุณและส่งพระพุทธรูปเจ้าและโพธิสัตว์เสด็จกลับจึงจะถือว่าเสร็จสิ้นพิธี โดยวันดังกล่าว หลังจากทำพิธีกรรมเสร็จสิ้น ก็จะแจกจ่ายข้าวสารอาหารแห้งให้กับผู้คนที่ยากไร้เป็นลำดับต่อไป

พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับประเพณีทิ้งกระจาดของมูลนิธิสว่างจรรยาธรรมสถาน

พิธีกรรมสำคัญที่เกี่ยวข้องกับประเพณีทิ้งกระจาด ของทางมูลนิธิสว่างจรรยาธรรมสถานจะประกอบพิธีดังต่อไปนี้

1. พิธีเชิญดวงวิญญาณไร้ญาติ หรือ ไต้วโกวฮั้ง (渡孤魂)

พิธีเชิญดวงวิญญาณไร้ญาติเป็นการเก็บดวงวิญญาณที่เร่ร่อนอยู่ตามท้องถนนหนทาง ตามสถานที่สาธารณะต่าง ๆ ที่ยังได้รับความทุกข์ทรมานไม่ได้ไปผูกไปเกิด และสร้างความน่าหวาดกลัวให้กับชาวบ้าน โดยจะต้องอาศัยบารมีขององค์โป๊ยเซียนโจวซือ นำพาดวงวิญญาณเหล่านั้นกลับไปสู่สุราพิธหรือกลับมายังมูลนิธิสว่างจรรยาธรรมสถาน เพื่อที่จะประกอบพิธีชิวโกหรือการทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้วิญญาณเหล่านั้นได้ไปสู่ภพภูมิที่ดี เพื่อให้ได้ไปผูกไปเกิดไม่ต้องเป็นสัมภเวสีอีกต่อไป โดยในการทำพิธีเชิญดวงวิญญาณ แผนกฝ่ายทรงเงินของทางมูลนิธิสว่างจรรยาธรรมสถานจะต้องทำพิธีอันเชิญองค์โป๊ยเซียนโจวซือประทับทรง และเมื่อองค์โป๊ยเซียนโจวซือบัญชาเสร็จ ก็จะเริ่มพิธีโดยเดินทั่วตลาดเทศบาลเมืองบุรีรัมย์ และไปยังสถานที่ตามจุดต่าง ๆ ที่มีอุบัติเหตุเกิดขึ้นบ่อยครั้ง โดยในขณะที่ทำพิธีจะมีผู้ถือโคมสติวิญญาณหรือภาษาจีนแต้จิ๋วเรียกว่า ทุ่งฮวง (幢幡) ติดตามเสมอ

¹⁰ ชิวโก (施孤) เป็นการออกเสียงสำเนียงภาษาจีนแต้จิ๋ว คือการทำพิธีโปรดวิญญาณที่ล่วงลับไป

¹¹ ปั้งเอี่ยมเข้าหรือหยู่แคะเอี่ยมเข้า (放焰口) คือพิธีโปรดพลียกรรม เป็นหนึ่งในพิธีชิวโก แต่ลักษณะเฉพาะของพิธีปั้งเอี่ยมเข้า คือ ทำพิธีโปรดสัตว์ให้กับเปรต อสุรกายที่อยู่แดนนรก

ภาพที่ 2 ภาพพิธีเชิฐดวงวิญญานไร่ญาติของทางมูลนิธิสว่างจรรยาธรรมสถาน
จังหวัดบุรีรัมย์
ที่มา : ผู้เขียน

2. พิธีลอยกระทงหรือปั้งจ๋ยเต็ง (放水灯)

พิธีลอยกระทงเป็นพิธีที่จัดขึ้นก่อนการประกอบพิธีชิวโกวโปรตวิญญานผู้ที
สว่างลับ พิธีลอยกระทงจัดขึ้นเพื่อนำกระทงไปบอกกล่าวเชิฐเหล่าดวงวิญญาน
ทั้งหลายให้มาร่วมรับบุญรับกุศลในพิธีชิวโกววันถัดไป และเป็นารอุทิศผลกุศลทาน
ให้แก่ดวงวิญญานในทางน้ำ โดยในครั้งที่ทำพิธี นักสวดฝายเงินของทางมูลนิธิสว่าง
จรรยาธรรมสถาน จะเดินสวดมนต์ตั้งแต่ปะรำพิธีจนถึงจุดลอยกระทง เมื่อทำพิธี ณ
สถานที่ ที่เป็นจุดลอยกระทงเสร็จสิ้นก็ต้องเดินเท้ากลับมายังปะรำพิธีเช่นเดิม

3. พิธีปล่อยสัตว์หรือ ปั้งแซ (放生)

พิธีปล่อยสัตว์เป็นพิธีที่ชาวพุทธ ไม่ว่าจะเป็นฝ่ายมหายานหรือฝ่ายเถรวาท
มักจะทำกระทงประกอบงานกุศลอยู่เสมอ โดยพิธีดังกล่าว นักสวดฝายเงินจะสวดมนต์
อัญเชิญพระมหากรุณาบารมีแห่งพระอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์เพื่อใช้ในการโปรดสัตว์
โดยทั่วไปจะปล่อยสัตว์มงคล อย่างเช่น เต่า ชาวจีนมีความเชื่อว่า เต่าเป็นสัตว์อายุยืน
หากได้ปล่อยเต่าจะทำให้ผู้ปล่อยหรือผู้ร่วมบุญ มีอายุยืนยาว สุขภาพร่างกายแข็งแรง
และ ปลอดภัย โดยมีความเชื่อว่า การเงิน การงาน ธุรกิจจะราบรื่น เป็นต้น

4. พิธีโยคะตันตระเปรตพลี หรือปิ้งเอี่ยมเข้า (放焰口)

พิธีโยคะตันตระเปรตพลีเป็นพิธีที่เชื่อกันว่า เป็นการเปิดประตูนรกทั้ง 18 ขุม เรียกสัตว์นรก เปรต อสุรกาย วิญญาณ สัพพะเวสีทั้งหลายที่ยังวนเวียนในโลกมนุษย์มารับส่วนบุญ ซึ่งพิธีดังกล่าวในระยะแรกเน้นการโปรดเปรตเป็นหลัก เป็นความเชื่อที่เกิดจากพระสูตรในพระไตรปิฎกจีน ชื่อเปรตมฺหุ-อัคินีขวาลยศรการ-นาม-ธารณีสสูตร (瑜伽焰口经) แต่ต่อมาได้มีการจัดลำดับพิธีให้มีการทำบุญให้ทั้ง 6 ภูมิ ได้แก่ นรกภูมิ ตีรจฉานภูมิ เปตติวิสัยภูมิ อสุรกายภูมิ มนุษย์ภูมิและสุดท้ายเทวภูมิ พิธีนี้ไม่ได้ถูกจำกัดเฉพาะเดือน 7 เท่านั้น แต่ยังสามารถทำได้ในทุกโอกาส ซึ่งในประเพณีที่งกระจากก็มักจะต้องประกอบพิธีนี้ด้วยเป็นหลัก เพื่อใช้อานิสงส์ของพิธีช่วยให้เหล่าดวงวิญญาณญาติพี่น้องอสุรกายหลุดพ้นจากความทุกข์

พิธีโยคะตันตระเปรตพลี หรือปิ้งเอี่ยมเข้า หรือเรียกโดยทั่วไปว่า ชิโกวจะจัดสถานที่บูชาเป็น 3 ส่วน ที่บูชาแรกเป็นที่ประดิษฐานของพระพุทธเจ้า โดยถือเป็นประธานหลักของพิธี พร้อมด้วยเหล่าพระโพธิสัตว์และพระธรรมบาล ส่วนที่ 2 เป็นที่บูชามหาโพธิสัตว์ไต่สือเอี้ย ส่วนที่ 3 เป็นที่วางกระถางรูปเช่นไหว้วิญญาณไร้ญาติ

พิธีเริ่มจากฝ่ายนักสวดจีนสวดถวายพุทธบูชา จากนั้นฝ่ายนักสวดจีนจะเดินไปสวดที่บูชาพระมหาโพธิสัตว์หรือ ไต่สือเอี้ย¹² (大士爷) และที่บูชาวิญญาณผู้ล่วงลับตามลำดับจากนั้นฝ่ายนักสวดจีนเป็นผู้ประกอบพิธีอัญเชิญพระกษิติครรภโพธิสัตว์ผู้ทรงมหาปณิธานในการโปรดสัตว์นรก พระยายมราชทั้ง 10 ขุมและดวงวิญญาณทั้งหลายระหว่างพิธีพระสงฆ์จะโปรยข้าวสารขนมแป้งกลม ลูกอมเป็นต้น ซึ่งสิ่งของเหล่านี้เป็นสัญลักษณ์แทนอาหารที่เหล่าวิญญาณหิวโหยต้องการ สุดท้ายนักสวดจีนจะทำพิธีส่งดวงวิญญาณไปยังดินแดนสุขาวัต

¹² ไต่สือเอี้ย (大士爷) ในความเชื่อคนโบราณกล่าวว่าไต่สือเอี้ยคือ ยมบาลผู้คอยดูแลไม่ให้เหล่าภูตผีแย่งชิงอาหารซึ่งเชื่อกันว่าเป็นร่างนิรมาณกายขององค์พระโพธิสัตว์กวนอิม

ภาพที่ 4 ภาพพิธีปักเทียนเข้าของทางมูลนิธิสว่างจรรยาธรรมสถาน จังหวัดบุรีรัมย์
ที่มา : ผู้เขียน

ยุคสมัยความเปลี่ยนแปลงของประเพณี

ประเพณีทั้งหมดนี้จะอยู่คู่ฟ้าดินโดยไม่มี การเปลี่ยนแปลงหรือหมดสิ้นไปหรือไม่ล้วนขึ้นอยู่กับคนในสังคมที่เห็นและรู้สึกว่าการประเพณีเหล่านั้นยังมีความหมายและความสำคัญอยู่ แต่เมื่อหมดความสำคัญลงเมื่อใดก็อาจเปลี่ยนแปลงหรือสิ้นสุดลงก็เป็นได้เช่นเดียวกับประเพณีที่กระจายตัวในประเทศจีนแผ่นดินใหญ่ที่ถูกลดความสำคัญลง จนกระทั่งไม่เหลือร่องรอยของประเพณีนั้นแล้ว ผู้คนไม่รู้จักก็มาก ส่วนคนที่รู้จักก็ได้ถือปฏิบัติแล้ว ส่วนในประเทศไทยนั้น เรายังคงพบเห็นประเพณีที่กระจายตัวในทุกจังหวัด แต่ขั้นตอนของพิธีกรรมอาจเปลี่ยนแปลงตามแต่ละสถานที่แต่ละจังหวัด จากการสำรวจความแตกต่างของประเพณีที่กระจายตัวของทางมูลนิธิสว่างจรรยาธรรมสถาน จังหวัดบุรีรัมย์นั้นพบว่าการเปลี่ยนแปลงไปของประเพณีจะขึ้นอยู่กับปัจจัยทางบุคลากร สังคมและเศรษฐกิจ

จากการลงพื้นที่สำรวจพบว่า ในปัจจุบันมูลนิธิสว่างจรรยาธรรมสถานมีการปรับเปลี่ยนขั้นตอนและรูปแบบของประเพณีที่กระจายตัวทางด้านพิธีกรรม กล่าวคือพิธีกรรมจะแบ่งออกเป็น 2 วัน คือ พิธีกรรมปล่อยสัตว์ จะจัดขึ้นในวันที่ 3 ช่วงสาย และ พิธีชิวโกว จะจัดขึ้นในวันที่ 4 ช่วงบ่ายของงาน ส่วนพิธีลอยกระทงในนางชีโกว ก็ได้ถูกยกเลิกไป เนื่องจากสาเหตุหลักคือบุคลากรในการทำงานไม่เพียงพอและการ

แบ่งภาระหน้าที่รับผิดชอบที่ไม่เท่าเทียมกันสำหรับชายหญิง เพราะยังมีความเชื่อว่า ผู้หญิงไม่สามารถทำพิธีกรรมบางอย่างได้ ในพิธีกรรมต่าง ๆ จะต้องแบ่งออกเป็น 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายสวดมนต์และฝ่ายทรง ทำให้บุคลากรไม่เพียงพอ ดังนั้นแล้ว จึงมีการปรับเปลี่ยนตามปัจจัยดังกล่าว

อีกทั้งความเปลี่ยนแปลงของครอบครัวชาวจีน ลูกหลานมีการทำบุญซื้อภูเขาเงินภูเขาทอง หรือทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้กับบรรพบุรุษน้อยลง และ ชาวบ้านที่เข้าร่วมพิธีกรรมก็เริ่มลดน้อยถอยลง ทำให้พิธีกรรมหลายอย่าง เช่น การลอยกระทงที่นอกเหนือจากการขาดบุคลากร ก็ยังขาดชาวบ้านเข้าร่วมงาน และเศรษฐกิจรายจ่ายสิ่งของที่เพิ่มขึ้นอีกด้วย ดังนั้นพิธีกรรมเหล่านี้จึงถูกทำให้น้อยลงหรือยกเลิกไปในที่สุด

บทสรุป

ประเพณีที่กระจาตของชาวไทยเชื้อสายจีนในสังคมไทย ถือเป็นประเพณีจีนทางศาสนาพุทธนิกายมหายานที่มีมาแต่โบราณ สืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน ที่แฝงไปด้วยความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องภูตผีวิญญาณ เปรตอสุรกาย โดยเป็นประเพณีที่ผสมผสานระหว่างลัทธิเต๋า ลัทธิขงจื้อ และศาสนาพุทธ 3 นิกายเข้าด้วยกัน มูลนิธิสว่างจรรยาธรรมสถาน ถือเป็นสถานที่ที่คอยเผยแพร่วัฒนธรรมจีน รักษาประเพณีจีนไว้เป็นอย่างดี โดยในทุกปีช่วงเดือน 7 ตามปฏิทินจีน ทางคณะมูลนิธิสว่างจรรยาธรรมสถาน จังหวัดบุรีรัมย์จะประกอบพิธีกรรมดังกล่าว แต่เนื่องจากกาลเวลาที่ผันแปร ยุคสมัยที่เปลี่ยนไป ทำให้ประเพณีที่กระจาต ของทางมูลนิธิสว่างจรรยาธรรมสถาน ได้มีการปรับเปลี่ยน ทำให้น้อยลงหรือยกเลิกไปตามสถานการณ์ เช่น การเปลี่ยนแปลงในส่วนพิธีกรรมการไหว้เจ้า จำนวนของเครื่องเซ่นไหว้ การบริหารจัดการภายในมูลนิธิสว่างจรรยาธรรม ซึ่งผู้เขียนมีความคิดเห็นว่า ปัจจุบันผู้สนใจ ผู้มีใจรัก หรือแม้กระทั่งผู้มีความรู้ในด้านพิธีกรรมเหล่านี้มีจำนวนน้อยลงในฐานะที่ผู้เขียนเติบโตมากับสถานที่แห่งนี้ และจากการลงพื้นที่ สังเกต สนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ทำให้มองเห็นความเปลี่ยนแปลงขององค์กรทุก ๆ ปี ซึ่งพบว่า ปัญหาหลักที่ทำให้พิธีกรรมบางอย่างในประเพณีที่กระจาต ต้องถูกยกเลิกหรือทำให้น้อยไป คือฝ่ายนักสวดจีน (แก๊งจู้) และ ฝ่ายคณะทรง(กิบู้จู้) จำนวนบุคลากรมีน้อยมาก ซึ่งพิธีกรรมในแต่ละครั้งจำเป็นต้องแยกทั้งสองฝ่าย แต่ปัญหาหลักของทางมูลนิธิสว่างจรรยาธรรมสถาน คือ ขาดบุคลากรในการทำงาน ดังนั้น จึงเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้พิธีกรรมหลายอย่างต้องยกเลิกไปในที่สุดและจะน่ากลัวมากขึ้นถ้าหากในอนาคต พิธีกรรมนั้น ๆ ไร้ซึ่งเนื้อหา

แก่นแท้ แต่เหลือเพียงรูปแบบ มีเพียงคนรุ่นหลังที่คอยดำเนินพิธีกรรมโดยไม่รู้แก่นแท้ ไม่เข้าใจพิธีกรรมเหล่านั้น ในที่สุดก็จะหายไปจากองค์กร ชุมชนหรือสังคม อย่างไรก็ตาม ภายใต้อิทธิพลแห่งการเปลี่ยนแปลง มุลินธิสว่างจรรยาธรรมมีสิ่งหนึ่งที่ยังคงอยู่คือ ความเป็นจีน ความเชื่อความศรัทธา ยังคงยืนหยัดและหลงเหลือกลิ่นอายของบรรพบุรุษชาวจีนในอดีตที่เกิดจากการผสมผสานแนวคิดดั้งเดิมอันประกอบด้วยแนวคิดทางศาสนาพุทธนิกายมหายาน ลัทธิเต๋า ลัทธิขงจื้อ การทำบุญให้แก่ผู้ล่วงลับ ทำทานให้แก่ผู้ยากไร้ หรือแม้กระทั่ง ความกตัญญูซึ่งเป็นคำสอนของขงจื้อ ที่มีมานานนับพันปี ได้เหลือไว้ให้ลูกให้หลานได้สืบทอดกันต่อไป ดังนั้นการจะทำให้ประเพณีทั้ง ๓ กระจาดหรือประเพณีจีนอื่น ๆ ดำเนินต่อไป (ต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกคน) เนื่องจากในแต่ละประเพณี ต้องใช้ทั้งกำลังคน กำลังสมอง กำลังทรัพย์ เพื่อที่จะระดม ประกอบพิธีกรรมและการใช้จ่ายในด้านต่าง ๆ ปัจจุบันเทคโนโลยีการสื่อสารที่รวดเร็ว ทำให้ทางมุลินธิสว่างจรรยาธรรมสถาน มีการเพิ่มช่องทางการสื่อสารกิจกรรมต่าง ๆ สู่อินเทอร์เน็ตเป็นการส่งต่อรูปแบบพิธีกรรมความเชื่อที่ยังไม่ได้เสื่อมสลายไปไหน เพราะฉะนั้นการอนุรักษ์ประเพณีทั้ง ๓ กระจาด หรือไม่ว่าจะเป็นประเพณีจีนใด ๆ ก็ตาม การสืบสานประเพณีเหล่านี้สมควรเริ่มต้นจากตัวของเราเอง สร้างจิตสำนึกของการเป็นคนท้องถิ่นนั้น ๆ ช่วยกันฟื้นฟู พัฒนา ส่งเสริมประเพณีภูมิปัญญาของบรรพบุรุษที่กำลังจะสูญหายไป ให้กลับมามีคุณค่า มีความสำคัญต่อองค์กร ชุมชน และสังคม และกลายเป็นประเพณีที่ยั่งยืนสืบต่อไป

References

- Bo Jinjie. (2012). **The Cultural Function Analysis of Religious Drama A Case Study of the Taiping Street at Wenzhou city in Zhejiang province.** Master's thesis(anthropology), Anhui University
- Feng Zi ping. (2005). **History of Thailand Overseas Chinese.** (p.4). Hong Kong: Milkyway Publication.
- Gao You peng. (2008). **temple fair and Chinese culture.**(p. 70). Beijing: People's Press.

Nillakarn Lunjakon. (2018). Belief culture with the faith management of the community. [in Thai]. **Journal of Narkbhutparitat Nakhon Si Thammarat Rajabhat University**, 10 (2), 13.

Sheng Yen. (2010). Are you a Buddhist? Retrieved October 10, 2010, from https://fo.ifeng.com/special/zongfengluntanz/fojiao/detail2010_08/23/2173154_0.shtml.

กระบวนการกลุ่มเรียนรู้ของเด็กและเยาวชนเพื่อเท่าทันการพนัน ในชุมชนพื้นที่ชายแดนไทย-กัมพูชา¹

Group Learning Process for Gambling Awareness among Children and Youth in Thai-Cambodian Border Communities

อุบล สวัสดิ์ผล²

Ubon Sawasphon

Received: September 1, 2020/Revised: December 1, 2020/ Accepted: December 10, 2020

บทคัดย่อ

งานวิจัยชิ้นนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อค้นหาแนวทางในการจัดกิจกรรมให้ความรู้เรื่องพนันในโรงเรียน โดยใช้กระบวนการกลุ่มเรียนรู้ของเด็กและเยาวชนในชุมชน การศึกษานี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative approach) โดยจัดกระบวนการกลุ่มผ่านการใช้เครื่องมือ ชุดเรียนรู้เรียนรู้เพื่อเท่าทันพนัน 5 ชุดเรียนรู้ ได้แก่ 1. ชุดเรียนรู้เกมละครผจญภัย เกษมมหาสมบัติ 2. ชุดเรียนรู้ละครรถแก๊ง 3. ชุดเรียนรู้บอร์ดเกม Dream Ranger 4. ชุดเรียนรู้การ์ดเกม บักเซียงเหมียง และ 5. ชุดเรียนรู้เกมใบ้คำ เอ็กซ์โอ (XO) โดยมีกลุ่มเป้าหมายในการพัฒนากิจกรรมให้ความรู้เรื่องพนัน ประกอบด้วย แกนนำนักวิจัยเด็กและเยาวชนในหมู่บ้านจำนวน 13 คน และนักเรียนในโรงเรียน จำนวน 50 คน ผลการศึกษาพบว่า การใช้เครื่องมือชุดเรียนรู้พนัน เป็นสร้างคุณลักษณะภายในเชิงบวกของเด็กและเยาวชนที่รู้จักการปฏิเสธพนัน โดยคุณลักษณะเหล่านี้ได้สะท้อนจากผู้เล่นที่แสดงออกทางพฤติกรรมระหว่างเล่น ซึ่ง

¹ บทความปรับปรุงจากโครงการวิจัย เรื่องสถานการณ์การพนันในชุมชนชายแดนกับแนวทางสร้างกระบวนการกลุ่มเรียนรู้เพื่อเท่าทันพนันของเด็กและเยาวชนในชุมชน สนับสนุนโดย ศูนย์ศึกษาปัญหาการพนัน คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ภายใต้การสนับสนุนของ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

² นักวิจัยประจำศูนย์วิจัยและบริการวิชาการด้านเด็กและเยาวชนจังหวัดศรีสะเกษ วิทยาลัยกฎหมายและการปกครอง มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ,

E-mail : ubon.sawasphon@gmail.com

ผู้นำกระบวนการบอร์ดเกมหรือการ์ดเกมจะต้องพยายามให้ความสำคัญในการสังเกตพฤติกรรมต่างๆ ที่ปรากฏออกมาอย่างเป็นธรรมชาติ/ไม่เป็นธรรมชาติโดยที่ผู้เล่นไม่รู้ตัว เช่น ในรูปของสีหน้า แววตา ท่าทาง น้ำเสียง ภาษา คำพูด คำอุทาน ฯลฯ ที่ผู้นำกระบวนการสังเกตได้ กระบวนการดังกล่าวพบทั้งจุดแข็งและจุดอ่อน ในการใช้เครื่องมือสร้างการเรียนรู้เท่าทันในกลุ่มเยาวชน

คำสำคัญ กระบวนการกลุ่ม เครื่องมือการเรียนรู้ การพนันในกลุ่มเยาวชน

Abstract

The objective of this research is to find ways to educate schoolers and to raise their awareness on gambling problems by using group learning process for children and youth in the local community. The study applies a qualitative approach to organize group processes through the use of selected tools. The five learning tools employed include 1. 'Treasure Island' learning series, 2. 'Dialogue Theatre', 3. Dream Ranger board game, 4. Bug Xiang Miang card game, and 5. XO hint game. The participants consist of 13 youth community leaders and 50 students. It was found that using the gambling learning tool kits can create a positive inner trait among children and young people to know how to overcome gambling urges. These attributes were reflected by the players' behaviors during each play. The leader of the game, such as board game or card game process, must focus on observing the players' behaviors exhibited spontaneously and naturally without being noticed. At the same time, they need to make sure that the observees must not be realized being observed. Such behaviors observed are in the form of facial expressions, expressions of the eyes, gestures, tones of voice, speech and language use, the use of interjections, etc. The results also reveal that the process of employing learning tools has both strengths and weaknesses.

Keyword: Group process, Learning Tool, Youth Gambling

บทนำ

ศูนย์ศึกษาปัญหาการพนัน (Center for Gambling Studies 2020) ได้สรุปสถานการณ์การพนันในปี 2562 ซึ่งดำเนินการสำรวจและประมวลผลข้อมูลโดยศูนย์วิจัยเพื่อการพัฒนาสังคมและธุรกิจ พบกลุ่มตัวอย่างเป็นเด็กและเยาวชน (อายุ 15 – 25 ปี) จำนวน 7,736 ตัวอย่าง ในจำนวนนี้มีผู้เคยเล่นพนันร้อยละ 58.2 ประมาณ 3 ใน 4 ของเด็กและเยาวชนที่ได้ลองเล่นพนันจะไม่หยุด ที่การพนันเพียงประเภทเดียว โดยเด็กและเยาวชนชายที่เคยเล่นพนันมีแนวโน้มเล่นพนันหลากหลายประเภทกว่าเด็กและเยาวชนหญิง ซึ่งเป็นสถานการณ์ที่ต้องให้ความสำคัญ และชี้ว่าการพนันก่อให้เกิดผลกระทบหลายด้านและหลายระดับ โดยมีงานวิจัยในต่างประเทศพบว่า ผู้ที่มีปัญหาจากการพนันส่วนใหญ่เริ่มเล่นการพนันตั้งแต่อายุน้อย เด็กและเยาวชนเข้าถึงการพนันที่ถูกกฎหมายได้เกือบทุกรูปแบบทั้งที่มีข้อห้ามหรือข้อจำกัดตามกฎหมายที่สำคัญ เด็กและเยาวชนที่เล่นพนันมีสัดส่วนเป็นผู้มีปัญหาจากการพนันในอัตราสูงกว่า ผู้ใหญ่ 2 เท่า แต่มีอัตราการขอรับความช่วยเหลือเพื่อแก้ไขปัญหา น้อยกว่าผู้ใหญ่ และเห็นว่าการดูแลปกป้องเด็กและเยาวชนจากปัญหาการพนัน เป็นประเด็นที่ต้องดำเนินการอย่างเร่งด่วน

สำหรับการจับกุมคดีด้านการพนันในเด็กและเยาวชน พบตัวอย่างจากงานของ ปิ่นวดี ศรีสุพรรณ, กนกวรรณ มะโนรมย์ และวัชร ศรีคำ (Srisupan, Manorom, and Srikham, 2019) ที่ทำการศึกษากลุ่มเยาวชนที่ถูกจับกุมด้วยคดีพนันในจังหวัดแห่งหนึ่งในภาคอีสาน พบว่า การเล่นการพนันของวัยรุ่นในพื้นที่ศึกษาสะท้อนให้เห็นว่า การพนันของเยาวชนอยู่ภายใต้บริบทการเปลี่ยนแปลงของสังคมทั้งชนบทและเมืองมีทั้งเพื่อวัตถุประสงค์ทางเศรษฐกิจและสังคมรวมทั้งสังสรรค์ผ่อนคลาย หลายกรณี พบว่า เยาวชนเล่นการพนันนั้นเป็นการเล่นเพื่อความสนุกสนานและเป็นวัฒนธรรมของวัยรุ่น พวกเขาสามารถเสี่ยงตั้งได้ตามที่ตนต้องการ แม้จะได้เงินเพียงน้อยนิดในการพนันในแต่ละครั้งที่เล่น อีกทั้งเป็นการตอบสนองจิตใจและต้องการอยู่กับเพื่อนมากกว่าเล่นเพื่อหวังรายได้หรือค่าตอบแทน พฤติกรรมวัยรุ่นส่งผลต่อการเข้าสู่การเล่นการพนัน เพราะพบว่าเยาวชนที่ถูกดำเนินคดี ถูกชักชวนให้เล่นการพนันหรือเข้าไปใกล้กับพื้นที่การเล่นการพนันโดยผู้ใหญ่ทั้งที่เป็นญาติและไม่ใชญาติ เพื่อนรุ่นเดียวกันและรุ่นพี่ของเยาวชนรวมทั้งเป็นคนที่เยาวชนนับถือในชุมชนเพราะเป็นเพื่อนบ้านกัน ซึ่งเยาวชนมิได้ปฏิเสธการเล่นแต่อย่างใด นอกจากนี้

การรับรู้ว่าการพนันไม่ใช่สิ่งผิดกฎหมายสามารถส่งผลเสียทำให้เยาวชนมีโอกาสเข้าสู่การเล่นการพนันที่มากขึ้นเมื่อกลายเป็นผู้ใหญ่ได้

ผู้วิจัยได้ศึกษาการพนันในมุมมองของเด็กและเยาวชนในพื้นที่ชุมชนท้องถิ่นชายแดนไทย-กัมพูชาแห่งหนึ่งในจังหวัดศรีสะเกษ ซึ่งกำลังเผชิญปัญหาโดยได้รับแรงกระตุ้นการพนันในท้องถิ่นที่มีการเล่นพนันกันโดยทั่วไป และจากธุรกิจการพนันข้ามแดนในพื้นที่ชายแดนกัมพูชา เช่น บ่อนคาลิโน สนามบั้งไฟ สนามมวย และ สนามไก่ชน อันเป็นกีฬาสร้างสัมพันธ์บริเวณชายแดนไทย-กัมพูชา ภายใต้กลยุทธ์การดึงดูดนักพนันที่หลากหลายแตกต่างออกไปรวมถึงการก่อผลประโยชน์และเอื้ออำนวยด้านต่างๆ มุมมองและพฤติกรรมของเด็กและเยาวชนต่อการพนันในพื้นที่ชุมชนท้องถิ่นชายแดนไทย-กัมพูชา พบว่า ข้อมูลพื้นฐานเด็กเยาวชนในพื้นที่ เกี่ยวกับ เพศ อายุ ระดับชั้นเรียน การอยู่อาศัย ลักษณะทางสังคมและการมีรายได้ของครอบครัวเด็ก เป็นปัจจัยสำคัญเบื้องต้นที่เป็นสาเหตุและปัจจัยที่หลากหลายด้วยพื้นฐานทางครอบครัว ชุมชนและสังคม จากสภาพแวดล้อม ชุดประสบการณ์จากการเรียนรู้ของเด็กเยาวชนที่แตกต่างกัน ที่เกิดจากการขัดเกลาทางสังคมที่แตกต่างกัน ส่งผลให้นิยาม การพนันในความหมายของเด็ก เยาวชน ที่หลากหลาย รวมถึงการมีประสบการณ์ในการเสี่ยงโชคหรือการเล่นการพนันและการรับรู้การเล่นการพนันครั้งแรกของเด็กและและคนในชุมชน ที่สามารถจำแนกประเภทของการพนันที่เด็กรับรู้มีอยู่ในหมู่บ้านได้ (Sawasphon et al., 2018)

ขณะเดียวกัน มุมมองการพนันของเด็กและเยาวชนในพื้นที่ชุมชนท้องถิ่นชายแดนไทย-กัมพูชา พบว่า เด็ก เยาวชนและคนในชุมชนแห่งนี้สามารถเข้าถึงการพนันได้ง่ายขึ้นด้วยวิธีการที่แตกต่างกันออกไป ที่ส่งผลถึงพฤติกรรมการเล่นพนันของเด็ก เยาวชน และคนในหมู่บ้าน ที่สามารถเล่นพนันได้ในสถานที่หลากหลายจากพื้นที่หมู่บ้านในประเทศไทย ได้แก่ พนันหวย ต่างๆ ประกอบด้วย หวยหุ้น หวยงวด หวยฮานอย ลอตเตอรี่ สลากเบอร์รางวัล พนันกีฬาต่างๆ พนันโบก พนันไพ่ พนันไฮโล พนันมวย(มวยตุ้มและมวยสัจจร) พนันไก่ชน พนันโดมิโน พนันปาเป้า ปาโป่ง พนันบิงโก จับฉลากชิงรางวัล พนันบั้งไฟตามบุญประเพณี และการเล่นพนันข้ามแดนในประเทศกัมพูชา ได้แก่ 1. การเล่นพนันในบ่อนคาลิโน(บ่อนคาลิโน คอมพิวเตอร์ เทรนเมนต์) และที่บ่อนคาลิโน ที่ช่องจอม จังหวัดสุรินทร์ 2 แห่ง และการเล่นบั้งไฟ ที่สนามบั้งไฟในประเทศกัมพูชา (Sawasphon et al., 2018)

นอกจากนี้ เยาวชนยังเผชิญกับรูปแบบการจัดการการพนันในชุมชนท้องถิ่นชายแดนไทย-กัมพูชา พบว่า คนในหมู่บ้านเล่นการพนันมานาน และชุมชนมีการรับรู้มาตรการควบคุมการเล่นการพนันในชุมชน ผ่าน จาริต กฎข้อห้ามระเบียบของชุมชน มาตรการนโยบายจังหวัด และมาตรการทางกฎหมาย แม้ว่ามาตรการดังกล่าวจะมีอยู่จริงแต่การนำมามาตรการต่างๆมาใช้ยังเป็นข้อจำกัด และขาดกลไกสนับสนุนที่ชัดเจน ในขณะที่คนในชุมชนเองยังเข้าถึงการพนันในชุมชนสามารถทำได้ง่าย ในขณะที่ปัจจุบันคนในชุมชนกำลังเผชิญกับการเล่นการพนันในหมู่บ้านมากขึ้น จำนวนเงินมากขึ้นจากการพนันที่บ่อนคาสีโน ที่ประเทศกัมพูชาและการพนันในชุมชน ที่ชุมชนเองไม่คิดว่าการพนันเป็นปัญหา (Sawasphon et al., 2018)

ข้อมูลข้างต้นชี้ว่า เด็ก เยาวชน และคนในชุมชนเหล่านี้กำลังเผชิญปัญหา โดยได้รับแรงกระตุ้นการพนันในท้องถิ่นที่มีการเล่นพนันกันโดยทั่วไป และจากธุรกิจการพนันข้ามแดนในพื้นที่ชายแดนกัมพูชา เช่น บ่อนคาสีโน สนามบั้งไฟ สนามมวย และ สนามไก่ชน อันเป็นกีฬาสร้างสัมพันธ์บริเวณชายแดนไทย-กัมพูชา ภายใต้กลยุทธการดึงดูดนักพนัน ที่หลากหลายแตกต่างออกไปรวมถึงการก่อผลประโยชน์และเอื้ออำนวยด้านอำนาจของผู้ที่อยู่บริเวณชายแดนด้วยโดย ทั้งนี้ จากการศึกษาของ กนกวรรณ มะโนรัมย์และวัชร ศรีคำ (Manorom and Srikham, 2016) พบว่ามีเครือข่ายพนันข้ามแดนมีการก่อตัวขึ้นแบบธรรมชาติ ผ่านระบบเครือข่ายและเพื่อนที่รู้จักคุ้นเคย และก่อตัวผ่านการจัดตั้งและการจัดการอย่างเป็นระบบ โดยคนเล่นพนันจะรู้สึกว่าการพนันได้เปิดเผย ผู้เล่นสามารถเล่นได้อย่างปลอดภัยไม่ต้องกลัวเจ้าหน้าที่ด้านกฎหมาย และยังได้รับการคุ้มครองจากเจ้าของบ่อนพนันทำให้รู้สึกเล่นได้อย่างปลอดภัย ไม่ถูกจับหรือมีมาตรการลงโทษใด ๆ

การเข้าถึงการพนันได้โดยง่าย และหากไม่รู้เท่าทันจะเป็นปัญหาในอนาคตได้โดยเฉพาะในกลุ่มเด็กและเยาวชนซึ่งเป็นอนาคตของชาติ ผู้วิจัยจึงนำชุดการเรียนรู้เรื่องการรู้เท่าทันการพนันมาทดลอง ปฏิบัติการสร้างการเรียนรู้ในพื้นที่ เพื่อหาชุดความรู้มาสนับสนุนให้เด็กและเยาวชนในชุมชนได้เข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาทักษะการจัดการเรียนรู้เรื่องพนัน กระตุ้นให้เกิดปฏิบัติการกลุ่มของเด็กและเยาวชนในการจัดการเรียนรู้เรื่องพนันในโรงเรียน เพื่อให้เด็กและเยาวชนสามารถตัดสินใจเองว่าจะเข้าร่วมหรือปฏิเสธ การเล่นการพนันอย่างมีเหตุผล และสามารถมีภูมิคุ้มกันต่อการพนันด้วยตนเอง

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อหาแนวทางในการจัดกิจกรรมให้ความรู้เรื่องพนันในโรงเรียน โดยใช้กระบวนการกลุ่มเรียนรู้ของเด็กและเยาวชนในชุมชน

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษานี้ ผู้วิจัยมุ่งเน้นหาเครื่องมือชุดเรียนรู้พนันมาปฏิบัติการในโรงเรียนและชุมชน เพื่อค้นหาแนวทางในการสร้างเสริมกระบวนการกลุ่มเรียนรู้เรื่อง การพนันของเด็กและเยาวชนในพื้นที่ชุมชนท้องถิ่นชายแดนไทย-กัมพูชา ตำบลแห่ง หนึ่งในจังหวัดศรีสะเกษ โดยมีแนวคิดที่สำคัญในการวิเคราะห์ดังนี้

การพัฒนาเด็กและเยาวชนและการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้

เด็กและเยาวชนเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าและเป็นอนาคตของชาติ ดังนั้น เด็กจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาเต็มตามศักยภาพตั้งแต่แรกเกิด จึงมีพระราชบัญญัติ และกฎหมายในการปกป้องคุ้มครองเด็กหลายฉบับ ขณะเดียวกันเด็กมีพัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา จึงต้องมีการพัฒนาอย่างสม่ำเสมอเพื่อให้มีพัฒนาการเหมาะสมตามวัย ด้วยการพัฒนาอย่างเป็นองค์รวม ครบทุกด้านพร้อมกัน ไม่ละเว้น ด้านใดด้านหนึ่ง ได้แก่ ด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และสติปัญญา โดยการบูรณาการผสมผสานกับชีวิตของเด็ก เพื่อให้เด็กได้รับการพัฒนาอย่างครบถ้วน ตามสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การเมือง ตามสภาพแวดล้อมของครอบครัว ชุมชน และสังคม ดังนั้นผู้วิจัยจึงเลือกให้เด็กมีบทบาทพร้อมในการเก็บข้อมูลและการจัดกิจกรรมรณรงค์ เพื่อให้เด็กได้ทำความเข้าใจต่อการพนันที่ตนเองเข้าไปเกี่ยวข้อง สัมพันธ์ และเรียนรู้ถึงมุมมองที่ถูกต้องต่อการพนันตามช่วงอายุที่แตกต่างกัน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1) การพนันที่เกี่ยวข้องเด็กและเยาวชนในสังคมไทย

งานวิจัยด้านการพนันที่เกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชนมักจะเน้นในเรื่องการทำความเข้าใจกลุ่มดังกล่าวในฐานะที่เป็นกลุ่มเปราะบางของสังคม และเห็นว่าเป็นกลุ่มเสี่ยงที่ต้องได้รับการเฝ้าระวัง ดังงานผลการศึกษาของ กาญจนันภา พงศ์พนรัตน์ และธีรโชติ ภูมิภมร (Pongpanarat and Teerachote, 2016) ได้ศึกษาเยาวชนกับการพนัน: ปัจจัยเสี่ยง ความเปราะบางและผลกระทบทางสังคม ได้สะท้อนว่า

ปัจจุบันยังไม่มี การส่งเสริมให้เกิดนโยบายในการคุ้มครองเยาวชนผลกระทบจาก ปัญหาการพนันในภาพรวม และการสร้างการมีส่วนร่วมจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องให้ได้ ตระหนักถึง ผลกระทบทางสังคมต่อประเด็นการพนันในสังคมไทยยังไม่เพียงพอต่อ การกำหนดนโยบายสาธารณะในการป้องกันเยาวชนจากการพนัน ขณะเดียวกันใน ทิศนะของผู้วิจัยยังมีความพยายามแสดงให้เห็นว่า การพนันของเยาวชนในมิติความ เสี่ยงและความเปราะบางซึ่งเป็นสาเหตุของปัญหาอาชญากรรมและอบายมุขอื่นๆ ซึ่ง สถานการณ์เชิงลึกในชุมชนและผลกระทบโดยรวมผลจากการพนัน ทั้งผลกระทบ ระดับสังคม ระดับความรุนแรง (อาชญากรรม ครอบครั้ว สังคม) ผลกระทบด้านมิติ เศรษฐกิจยังไม่ช่วยให้เกิดการแก้ปัญหาของผู้ติดการพนันและการพนันที่ส่งผลกระทบต่อ บุคคลอื่น และผลกระทบด้านสุขภาพของนักพนันเยาวชนเอง

สุภาวดี ขุนทองจันทร์ (Khunthongjan, 2016) ศึกษาพฤติกรรมกรรมการพนัน ของวัยรุ่นในบริบทของสังคมไทยภาคอีสานพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานีและมุกดาหาร โดยศึกษา กรณีศึกษาจากวัยรุ่น 5 ราย ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องระดับครอบครัว 5 ราย ระดับชุมชน (ผู้นำชุมชน) 5 ราย และระดับสังคม (เจ้าหน้าที่รัฐ) จำนวน 2 ราย พบว่า พฤติกรรมการพนันของวัยรุ่น 5 กรณีศึกษาเทียบกับแบบคัดกรองการติดการพนัน แบบง่ายสำหรับผู้ประเมินผู้เล่นพนันของพนม เกตมานและเทียบกับแบบสรุประยะของ การติดพนันของคณะแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พบว่า กรณีศึกษาทั้ง 5 มีแนวโน้มที่จะมีปัญหาการเล่นการพนัน และเสี่ยงเป็นโรคติดพนันและติดการพนัน อยู่ในระยะกลางถึงระยะปลาย ในลักษณะชีวิตครอบครัวเริ่มไม่มีความสุข และ ไม่สามารถหาเงินมาใช้หนี้ได้ เริ่มที่จะเล่นพนันเพื่อ “ตามเอาคืน” และอยากกลับมา เล่นอีกครั้งให้เร็วที่สุดเพื่อเอาชนะพนันที่เพิ่งเสียไป ซึ่งการพนันของวัยรุ่นเชื่อมโยง ไปสู่อบายมุขอื่นอย่างหลีกเลี่ยง พฤติกรรมการพนันของวัยรุ่นสอดคล้องกับ นักจิตวิทยาากลุ่มพฤติกรรมที่เชื่อว่า มนุษย์เกิดมาไม่ตีไม่เลว มนุษย์จะตีเลวขึ้นอยู่กับ สภาพแวดล้อม ถ้ามนุษย์อยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดีก็จะเป็นคนดี ถ้าอยู่ใน สภาพแวดล้อมที่ไม่ดีก็จะเป็นคนที่ไม่ดี ดังนั้น การจัดสภาพแวดล้อมที่ดีตั้งแต่ระดับ ครอบครัว ชุมชนและสังคมจะเป็นแนวทางช่วยให้วัยรุ่นห่างไกลจากการพนันหรือลด ปัญหาการพนันได้

อิทธิพัทธ์ สุวทันพรกุล และคณะ (Suwatanpornkul et al., 2016) ได้ ศึกษาเรื่อง การพนันแฝงในงานวัด: กระบวนการเปลี่ยนสภาพของกิจกรรมงานวัด และผลกระทบที่มีต่อพฤติกรรมการเล่นพนันของเยาวชนไทย พบว่า กระบวนการ

เปลี่ยนสภาพของกิจกรรมงานวัดเป็นการพนันแฝง เกิดจากประเด็นสำคัญ 4 ประเด็น ได้แก่ 1) การเปลี่ยนแปลงของสภาพสังคมสู่การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการจัดงานวัด ทำให้มีการคิดค้นเกมการเล่นที่มีความหลากหลายแตกต่างกันออกไป มีการแข่งขันกันมากขึ้นทำให้มีการพัฒนาารูปแบบให้ดึงดูดใจมากขึ้น แปลกขึ้น ดัดแปลงเป็นเกมใหม่ ๆ โดยมีเป้าหมายเพื่อให้มีผู้สนใจเล่นมากขึ้น 2) การเปลี่ยนแปลงมุมมองในการเพิ่มรายได้ของวัด การเพิ่มรายได้ของวัดเป็นอีกประเด็นหนึ่งที่เป็นสาเหตุของการเปลี่ยนสภาพของกิจกรรมงานวัดเป็นการพนันแฝง ยิ่งจัดใหญ่เท่าไรยิ่งมีคนมาเดินมากขึ้นเท่านั้น และรายได้ก็มากขึ้นตามไปด้วยเช่นกัน 3) กลุ่มเสี่ยงจากการพนันแฝงในงานวัด คือ กลุ่มวัยรุ่น โดยเฉพาะเด็กและเยาวชนระดับประถมศึกษาตอนปลาย และระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ถือเป็นกลุ่มที่มีความเสี่ยงสูง และส่วนใหญ่เด็กทุกคนรู้จักงานวัดตั้งแต่อายุน้อยโดยการมาเที่ยวกับครอบครัว พ่อแม่ ผู้ปกครอง ญาติ ซึ่งเด็กได้เห็นสภาพบรรยากาศและกิจกรรมของงานรวมถึงได้มีโอกาสลองเล่นเกมและกิจกรรมต่าง ๆ ภายในงานวัดร่วมกับครอบครัว เมื่อเด็กโตขึ้นบางคนสามารถมาเที่ยวงานด้วยตนเองได้ เนื่องจากเป็นคนในท้องถิ่นและงานวัดอยู่ในเขตพื้นที่ใกล้บ้าน บ้างก็มากับกลุ่มเพื่อน และเล่นเกมในงานวัดด้วยตนเองหรือเล่นกับเพื่อน และ 4) การเสพติดการการเสพติดเกม การเล่นในลักษณะนี้เกิดขึ้นได้ง่ายมาก โดยลักษณะทั่วไปของเกมการเล่นในงานวัดส่วนใหญ่ต้องใช้ทักษะ ฝีมือ และความชำนาญในการเล่น บางเกมเล่นค่อนข้างยากและโอกาสในการชนะหรือได้ของรางวัลก็ยากด้วยเช่นกัน หรือบางเกมการเล่นอาจไม่จำเป็นต้องใช้ทักษะหรือความชำนาญใด ๆ เพราะเป็นการเสี่ยงโชค โดยเล่นเพียงอย่างเดียวพนันในงานวัดผ่านเกมการเล่น

ในทางการแพทย์ การติดพนันมักจะถูกมองปัญหาที่สัมพันธ์กับสุขภาพสถาบันสุขภาพจิตเด็กและวัยรุ่นราชนครินทร์ (Child and Adolescent Mental Health Rajanagarindra Institute (n.d.)) กล่าวว่า องค์การอนามัยโลกกำหนดให้พฤติกรรมติดการพนันเป็นความผิดปกติทางจิตชนิดหนึ่ง เรียกว่า Pathological Gambling หรือ โรคติดพนัน ซึ่งผู้เล่นการพนันจะมีความทุกข์จากการเล่นพนัน แต่ก็หยุดไม่ได้ยังคงต้องเล่นต่อไป งานวิจัยบทวนเอกสารทางวิชาการเกี่ยวกับผลกระทบระยะยาวจากการพนัน พบข้อมูลที่ยืนยันว่า การพนันไม่ใช่แค่เกมสนุก แต่เป็นเกมที่สามารถทำลายสมองของเด็กได้อย่างถาวร สถาบันวิจัยเกี่ยวกับสุขภาพจิตในอเมริกา (National Institute of Mental Health) โดย Ernts และคณะ ได้ศึกษาโครงสร้างสมองของวัยรุ่นด้วยการถ่ายภาพเอ็กซเรย์สมองด้วยคลื่นแม่เหล็ก ไฟฟ้า (MRI) พบว่า

สมองของวัยรุ่นยังพัฒนาไม่สมบูรณ์ชี้ให้เห็นว่า ช่วงวัยรุ่นตอนต้นเป็นวัยที่ยังขาดความยับยั้งชั่งใจ ซึ่งสมองส่วนหน้าซึ่งเกี่ยวข้องกับกระบวนการคิดที่ใช้เหตุผล (Prefrontal Cortex) จะพัฒนาสมบูรณ์ในช่วงอายุ 20 ปีขึ้นไป ถ้าวัยรุ่นหมกมุ่นหรือติดการพนันจะส่งผลให้สมองส่วนหน้า (Prefrontal Cortex) ไม่เพิ่มเนื้อสมอง สมองส่วนหน้าจะไม่พัฒนาอย่างถาวรและยังอาจถูกตัดทิ้ง (Pruning) เพราะไม่ได้ใช้งาน ส่งผลต่อระบบคิดและพฤติกรรมที่จะติดตัวไปตลอดชีวิต คือ จะกลายเป็นผู้ใหญ่ที่ไม่อดทนรอความสำเร็จ หวังได้เงินมาอย่างง่ายๆ และรวดเร็ว

2.2 งานวิจัยด้านการสร้างชุดการเรียนรู้เพื่อรู้เท่าทันการพนัน

สำหรับการสร้างชุดการเรียนรู้ในกลุ่มเด็กและเยาวชนเพื่อให้รู้เท่าทันการพนัน พบว่ามีความพยายามในการสร้างชุดการเรียนรู้หลากหลายรูปแบบ เช่น การรณรงค์ “บอลโลกครั้งนี้ใครๆ ก็ไม่พนัน” ของมูลนิธิธรรมรงค์หยุดพนัน ในช่วงเทศกาลการแข่งขันฟุตบอลโลกในปี 2561 เป็นต้น นอกจากนี้ มีงานของ อธิรัตน์ วงศ์ธนะ อเนก (Wongtana-anek, 2016) ได้ศึกษา เรื่องการสร้างชุดการเรียนรู้ต้นแบบเกี่ยวกับการพนันสำหรับเด็กในวัยเรียน โดยทำการศึกษาโครงการและชุดการเรียนรู้ การให้การศึกษาระงับป้องกันปัญหาการพนันสำหรับเด็กในวัยเรียนในโรงเรียนแยกตามระดับชั้นการศึกษา ผ่านชุดการเรียนรู้ต้นแบบเพื่อป้องกันปัญหาการพนันสำหรับนักเรียนในโรงเรียน นี้ว่า “คุณรู้จักการพนันดีจริงหรือ” และนำชุดการเรียนรู้ต้นแบบนี้มาดำเนินการทดสอบกับนักเรียนระดับชั้น ประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียน 3 แห่งในเขตกรุงเทพมหานคร และปริมณฑล พบว่า หลังการทดสอบ นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจประเด็นที่เกี่ยวกับการพนันได้ดีขึ้น และสามารถปลูกฝังให้เด็กมีทัศนคติที่ถูกต้องต่อการพนันได้อย่างมีนัยสำคัญ โดยนักเรียนสามารถเข้าใจคำจำกัดความของการพนันได้อย่างดีว่า การพนันคือ การเอาเงิน สิ่งของ หรือของที่มีค่าไปเสี่ยงกับกิจกรรมที่มีผลลัพธ์ไม่แน่นอน การพนันเป็นเรื่องของความไม่แน่นอน การเล่นพนันแต่ละครั้ง เป็นอิสระต่อกัน ไม่มีรูปแบบที่แน่นอน ไม่ใช่เรื่องของโชคชะตา มีผู้แพ้พันมากกว่าผู้ชนะพัน โอกาสในการชนะพันมีน้อยและไม่อยู่ข้างผู้เล่นพัน เจ้ามือเป็นฝ่ายได้เปรียบเสมอเพราะเจ้ามือเป็นผู้ออกแบบกฎเกณฑ์ ยิ่งเล่นนานยิ่งมีโอกาสเสียพันมากขึ้น นอกจากนั้น ยังสามารถกำจัดความเชื่อและความเข้าใจที่ผิดๆ เกี่ยวกับการพนันได้ เช่น ความเชื่อที่ว่าคุณสามารถฝึกฝนเล่นการพนันให้เก่งขึ้น ได้หากคุณพยายามมากขึ้น ความเชื่อที่ว่าความคิดว่าตัวเองมีโชคทำให้ชนะพัน การเกือบชนะ

พจน์ครั้งนี้หมายความว่าเรามีโอกาสชนะพจน์ครั้งหน้ามากขึ้น และความเชื่อในโชคกลางของคลัง เป็นต้น นอกจากนี้ นักเรียนยังมีโอกาสได้ใช้ความรู้ดังกล่าวมาใช้ในการประกอบการตัดสินใจเล่นเกมพจน์ ซึ่งทำให้นักเรียนสามารถใช้ความรู้และประสบการณ์นี้ในการประกอบการตัดสินใจใดๆ ที่มีความเสี่ยงได้อย่างเหมาะสม มีเหตุผล โดยคำนึงถึงผลได้ผลเสียอย่างรอบด้าน สามารถสร้างภูมิคุ้มกันให้กับเด็กเพื่อไม่ให้เด็กเข้าไปข้องเกี่ยวกับการพนันในอนาคตได้

ปีนวดิ ศรีสุพรรณ, กนกวรรณ มะโนรมย์ และวัชร ศรีคำ (Srisupan, Manrom, and Srikham, 2020) ได้ทดลองนำแนวทางการทำละครกถาเป็นเครื่องมือหนึ่งในการใช้รณรงค์การรู้เท่าทันปัญหาการพนัน พบว่าละครดังกล่าวเป็นเครื่องมือที่สามารถทำให้ผู้เข้าร่วม ได้มีปฏิสัมพันธ์ในการแสดงความคิดเห็นและมีส่วนร่วมในการพูดคุย และเล่าเรื่อง ได้เป็นอย่างดี นำไปสู่การกระตุ้นความคิดให้ผู้เข้าร่วม ได้รู้เท่าทันปัญหาการพนันได้ อย่างไรก็ดี ในฐานะที่ละครกถา เป็นเครื่องมือที่เน้นให้เห็นการเปลี่ยนแปลงของผู้เล่นเป็นสำคัญนั้น ความเปลี่ยนแปลงที่นักแสดงได้สะท้อนจากการเข้าร่วมกระบวนการละคร คือ การเปลี่ยนมุมมองและองค์ความรู้ ต่อการเล่นพนัน โดยเฉพาะความรู้และความตระหนักรู้ในมิติความถูกต้องตามหลักศีลธรรม ถูกใจกับถูกกฎหมาย แต่อาจจะไม่ได้เปลี่ยนพฤติกรรมของผู้เข้าร่วม ที่ตนเองสัมพันธ์กับการพนันโดยตัดขาดอย่างสิ้นเชิงได้อย่างทันที่ แต่การที่ผู้ชม ซึ่งมีทั้งชาวบ้าน นักเรียน และนักศึกษา มีจินตนาการร่วมระหว่างชมละคร รวมทั้ง ได้เข้าร่วมถกเถียงแลกเปลี่ยนกันภายหลังการรับชมละครจบลง สามารถสร้างปฏิสัมพันธ์ กระตุก กระตุ้นความคิดและเกิดการแลกเปลี่ยนเกี่ยวกับปัญหา จากการพนัน การรู้เท่าทันการพนันโดยเชื่อมโยงกับประสบการณ์ของผู้ชมเกี่ยวกับ การพนัน ได้เป็นอย่างดี

ชุดการสร้างเรียนรู้ข้างต้นชี้ให้เห็นว่าเราสามารถหาแนวทางที่หลากหลายในการสร้างชุดการเรียนรู้เพื่อให้เด็กและเยาวชนรู้เท่าทันการพนัน

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้ใช้วิธีการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative approach) ใช้ระเบียบการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research-PAR) ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

1. พื้นที่ศึกษาวิจัย การศึกษานี้เลือกพื้นที่แบบเจาะจง คือ ชุมชนชายแดนแห่งหนึ่งใน จังหวัดศรีสะเกษ เนื่องจากชุมชนแห่งนี้อยู่ใกล้บริเวณชายแดนประเทศไทย-กัมพูชา ได้รับผลกระทบจากการมีคาสีโนชายแดนฝั่งกัมพูชาชัดเจน และเคยเป็นพื้นที่ดำเนินงานวิจัยเรื่อง “การพนันในมุมมองของเด็กและเยาวชนในพื้นที่ชุมชนท้องถิ่นชายแดนไทย-กัมพูชา” ซึ่งผลการศึกษาชี้ชัดว่าการพนันในพื้นที่มีความหลากหลาย ซับซ้อน และเชื่อมโยงสัมพันธ์กับการมีคาสีโนฝั่งกัมพูชาชัดเจน

2. ระยะเวลาในการวิจัย โครงการวิจัยนี้ใช้ระยะเวลาเดือนตุลาคม 2561 ถึง กันยายน 2562 รวม 12 เดือน

3. กลุ่มประชากรศึกษา

กลุ่มประชากรเป้าหมายในการศึกษาคั้งนี้ คัดเลือกกลุ่มเป้าหมายโดยใช้เกณฑ์พิจารณาตามประเด็นและวัตถุประสงค์ กลุ่มเป้าหมายในการศึกษานี้แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ตามวัตถุประสงค์ในการศึกษา ดังนี้

1. กลุ่มเป้าหมายในการให้ข้อมูลบริบทชุมชนและการเปลี่ยนแปลงชุมชน หลังการเปิดจุดผ่านแดนถาวรและพื้นที่ชายแดนไทย-กัมพูชา ได้แก่ ผู้นำในชุมชน นายกองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) เจ้าหน้าที่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพ พระสงฆ์ อาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) นักพนัน พนักงานขับรถมอเตอร์ไซค์รับจ้าง ผู้ดูแลพื้นที่บริการรับจ้างที่จัดรถบริเวณที่ชายแดนไทย-กัมพูชา พนักงานบ่อนคาสีโน สนามบั้งไฟที่ชายแดนไทย-กัมพูชา เจ้าหน้าที่รัฐ เป็นต้น

2. กลุ่มเป้าหมายในการพัฒนากิจกรรมเรียนรู้พนันในชุมชน ประกอบด้วย

2.1 แกนนำนักวิจัยเด็กและเยาวชน และเครือข่ายเด็กเยาวชน โดยกลุ่มนี้มีบทบาทจะร่วมในการพัฒนาฝึกรวมให้สามารถเก็บข้อมูลวิจัยและเป็นผู้ร่วมจัดกระบวนการกลุ่มเรียนรู้เพื่อเท่าทันพนันในชุมชนและโรงเรียน และร่วมเป็นกลุ่มเป้าหมายการถอดบทเรียนการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อเท่าทันพนัน

2.2 ครูและนักเรียนในโรงเรียนของพื้นที่ ระดับประถม 4-6 และมีมัธยมต้น (ม.1-3) ครั้งละประมาณ 30-50 คน จะมีบทบาทเป็นผู้เข้าร่วมในกิจกรรมพัฒนาความรู้เรื่องพนัน โดย ชุดเรียนรู้พนัน จำนวน 5 ชุดเรียนรู้

4. เครื่องมือการวิจัยและวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์การวิจัย แนวทางสร้างกระบวนการกลุ่มเรียนรู้เพื่อเท่าทันพนันของเด็กและเยาวชนในชุมชน การศึกษาคั้งนี้ ทีมวิจัยเลือกใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ โดยวิธีการดำเนินวิจัยเชิงปฏิบัติการ โดยใช้เครื่องมือชุดเรียนรู้ 5 ชุด

เรียนรู้ และแนวคำถามบริบทและการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่วิจัย และการสังเกต การเก็บรวบรวมข้อมูล มีรายละเอียดขั้นตอน ดังนี้

1. การศึกษาเอกสาร (Documentary Research) โดยทีมวิจัยศึกษาค้นคว้า และรวบรวมรายงานการศึกษาวิจัย วิทยานิพนธ์ เอกสาร บทความ วารสาร หนังสือ บทสัมภาษณ์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ ที่มีเนื้อหาหรือมีแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่วิจัย เพื่อมาวิเคราะห์ให้เห็นที่มา และความสำคัญของการพินนังในพื้นที่บริเวณชายแดนไทย-กัมพูชา

2. การศึกษาภาคสนาม (Field Research) เป็นการเก็บข้อมูลภาคสนามในพื้นที่ โดยเก็บรวบรวมข้อมูล และตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล โดยทีมวิจัยเดินทางเก็บข้อมูลภาคสนามด้วยตนเอง และเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมของคนในชุมชน เพื่อให้เห็นข้อมูลที่เป็นจริง โดยทีมวิจัยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามประกอบด้วย

2.1 การใช้แนวคำถามบริบทและการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่วิจัย โดยผู้วิจัยได้ไปสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลบริบทชุมชน และการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่วิจัยและบริเวณชายแดนไทย-กัมพูชา กับผู้ที่มีข้อมูลสำคัญ เช่น ผู้นำชุมชน โรงเรียน โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล พระสงฆ์ พ่อค้า เป็นต้น

2.2 การใช้ชุดเรียนรู้พินนัง 5 ชุดเรียนรู้ ได้แก่ 1. ชุดเรียนรู้เกมละครผจญภัย เกมมหาสมบัติ 2. ชุดเรียนรู้ละครรถกอล์ฟ 3. ชุดเรียนรู้ บอร์ดเกม Dream Ranger 4. ชุดเรียนรู้การ์ดเกม บักเซียงเหมียง และ 5. ชุดเรียนรู้เกมไปคำ เอ็กซ์โอ (XO) โดย การปฏิบัติการกระบวนการกลุ่มเรียนรู้เพื่อเท่าทันพินนังที่จัดโดยกลุ่มเด็กเยาวชนที่ได้รับการพัฒนาศักยภาพและให้กลุ่มเป้าหมายเหล่านี้มาจัดกระบวนการเรียนรู้ให้กับเด็กในโรงเรียนและคนในชุมชน

2.3 การถอดบทเรียนการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อเท่าทันพินนัง โดยผู้วิจัยใช้การสรุปงานหลังการจัดกิจกรรมเรียนรู้ในแต่ละครั้ง เพื่อนำมาวิเคราะห์ให้เห็นความคิดหรือเหตุผลของแต่ละชุดเรียนรู้ เพื่อหารูปแบบแนวทางข้อเสนอในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อเท่าทันพินนังต่อไป

2.4 การสังเกตการณ์ (Observation) เพื่อให้มีโอกาสในการได้ข้อมูลมากขึ้น โดยทีมวิจัยจะเข้าร่วมสังเกตเหตุการณ์ที่สำคัญ และร่วมมือกับกับหน่วยงานวิชาการด้านการพินนังในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับประเด็นการพินนัง ทั้งที่อยู่ในระดับชุมชน

ท้องถิ่น ระดับประเทศการข้ามแดนเพื่อสังเกตการณ์พื้นที่บ่อนคาสีโนและสนามแข่งไฟที่ชายแดนประเทศกัมพูชา

2.5 จัดประชุมเติมเต็มข้อมูล (Work Shop) เพื่อเติมเต็มข้อมูลจากผลการศึกษาแนวทางการสร้างกระบวนการกลุ่มเรียนรู้เพื่อเท่าทันพนันของเด็กและเยาวชนในชุมชน โดยทีมวิจัยเชิญตัวแทนกลุ่มเป้าหมายจาก กลุ่มนักวิจัยเด็กเยาวชน คณะนักวิจัย กลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องภายในชุมชน ได้แก่ กลุ่มผู้นำชุมชน ผู้อำนวยการ และครูในโรงเรียน และองค์กร สถาบันอื่น ๆ กลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องภายนอกชุมชน เข้าร่วมประชุมเติมเต็มข้อมูล เพื่อให้คนในชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้เติมเต็มและสะท้อนข้อมูลพนันในชุมชนร่วมกัน ให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เติมเต็มข้อมูล วิพากษ์ วิจาร์ณ แสดงความคิดเห็นต่อสถานการณ์พนันในชุมชน โดยทีมวิจัยใช้แบบบันทึกการประชุมและอุปกรณ์บันทึกเสียงและการถ่ายภาพ สำหรับบันทึกข้อมูลการสนทนาแต่ละครั้ง เพื่อป้องกันการลืมและการรวบรวมข้อมูล เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกตามลักษณะของเครื่องมือการเก็บรวบรวมข้อมูล

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ทีมวิจัยใช้การจัดระเบียบข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูล จากเครื่องมือ ชุดเรียนรู้พนัน การสัมภาษณ์ การถอดบทเรียน การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม การศึกษาเอกสาร การถ่ายภาพ การบันทึกเสียง โดยใช้ข้อมูลจากทุกแหล่งข้อมูลที่ได้จากกลุ่มเป้าหมายทุกกลุ่ม การใช้กรณีศึกษาที่ได้จากการตรวจสอบข้อมูลแล้ว จากนั้นนำข้อมูลที่ได้ผ่านการเรียบเรียง จัดหมวดหมู่ และการสังเคราะห์ ทั้งนี้ ทีมวิจัยได้นำข้อมูล มาเชื่อมโยงสู่กรอบแนวคิด ทฤษฎีหลักการทางวิชาการ และข้อมูลที่ได้จากภาคสนาม เพื่อนำเสนอสู่การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ในแต่ละประเด็นอย่างเป็นระบบร่วมกับกลุ่มเป้าหมาย

ผลการศึกษา

1. บริบทชุมชนท้องถิ่น: การเปลี่ยนแปลงของชุมชนหลังการเปิดจุดผ่านแดนถาวรช่องสะง่าชายแดนไทย-กัมพูชา

1) บริบทของชุมชนชายแดนแห่งหนึ่งในจังหวัดศรีสะเกษ ในอดีตชาวบ้าน ส่วนใหญ่อพยพมาจากอำเภอไพรบึง จังหวัดศรีสะเกษ เพื่อมาหาแหล่งพื้นที่ทำกิน ช่วงปี พ.ศ. 2514 โดยชาวบ้านมีความทรงจำกับเหตุการณ์สำคัญที่เป็นประวัติการณ์ตั้งถิ่นฐานของชุมชนบริเวณชายแดนไทยกับพญา มีการแบ่งเขตการปกครองเป็น

2 หมู่บ้าน คือ หมู่ 3 และ หมู่ 10 มีโครงสร้างและประชากรรวม จำนวน 1,374 คน ชาวบ้านส่วนใหญ่มีอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์เขมร สื่อสารด้วยภาษาท้องถิ่นเขมรถิ่นไทย (ส่วนใหญ่พูดเขมร) สภาพทางเศรษฐกิจและรายได้ จากประกอบอาชีพด้วยการเป็นเกษตรกร ทำสวนยางพารา ทำไร่มันสำปะหลัง มีพื้นที่อยู่นอกเขตชลประทาน หลังฤดูการผลิต จะมีการค้าขายและบริการนักท่องเที่ยว ในหมู่บ้าน วัด เมืองใหม่ช่องสะง่า และจุดผ่านแดนถาวรช่องสะง่า ชาวบ้านยังคงมีทุนทางสังคม และทุนวัฒนธรรม ประเพณีความเชื่อที่โดดเด่น โดยเฉพาะที่วัดจะเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การใช้ชีวิตของชาวบ้านมีความสัมพันธ์และเชื่อมโยงกัน ในระบบเครือญาติ และลักษณะครอบครัว

2) การเปลี่ยนแปลงหลังการเปิดจุดผ่านแดนถาวรช่องสะง่า
ชายแดนไทย- กัมพูชา พบว่า ท่วงกลางการพัฒนาพื้นที่ชายแดนและความมั่นคงของรัฐบริเวณชายแดนไทย-กัมพูชา ที่มีความเป็นพื้นที่เฉพาะมีลักษณะของความเป็นพื้นที่พิเศษ เพราะมีความเป็นอาณาบริเวณที่ติดชายแดนที่อยู่ในพื้นที่ความมั่นคงของรัฐ ที่มีอำนาจทางการทหารที่เชื่อมโยงกับกลไกอำนาจอื่นๆ ที่มีความสลับซับซ้อน มีความสลับไหลหลากหลาย บางครั้งมีข้อยกเว้นหรือเงื่อนไขพิเศษ ในการปฏิบัติการที่เกี่ยวข้องกับนโยบายบ่อนคาสิโน สนามบั้งไฟและการพนันที่ชายแดน ในกัมพูชา ภายใต้กลยุทธ์การดึงดูดนักท่องเที่ยว ที่แตกต่างออกไปรวมถึงการก่อผลประโยชน์และเอื้ออำนวยด้านอำนาจของผู้ที่อยู่บริเวณชายแดนด้วย ขณะที่ความสัมพันธ์ของบุคคลบริเวณนี้ได้สะท้อนความสัมพันธ์ของฝ่ายต่างๆที่เกี่ยวข้องในบริเวณชายแดนช่องสะง่าแล้ว ยังมีนัยแสดงถึงการเปลี่ยนแปลงความคิดของคนบริเวณชายแดนว่าต้องการที่จะใช้เศรษฐกิจวัฒนธรรมนำการเมือง กล่าวคือ การศึกษาพบว่าความคิดเห็นของชาวบ้านจำนวนมากเห็นว่าหากเศรษฐกิจดีความสัมพันธ์ของคนดีขึ้น การพัฒนาพื้นที่ก็จะดีขึ้น การสะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับรัฐ และรัฐกับชาวบ้าน รวมถึงความสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้านกับชาวบ้านได้เป็นอย่างดี ว่าในปัจจุบันความสัมพันธ์ส่วนใหญ่เป็นไปในลักษณะบูรณาการความร่วมมือเข้าด้วยกันเพื่อขยายผลด้านการค้า การคมนาคมระหว่างชายแดนให้สะดวกขึ้น ขณะที่ชาวบ้านในบริเวณนี้มีความเกี่ยวข้องและสัมพันธ์กับระบบธุรกิจการพนันข้ามแดนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

การศึกษานี้พบว่า ภายหลังจากเปิดจุดผ่านแดนถาวรช่องสะง่า ชุมชนแห่งนี้มีการเปลี่ยนแปลงใน 2 ระดับพื้นที่ คือ ประการแรก การเปลี่ยนแปลงระดับพื้นที่ ชุมชน ประกอบด้วย 4 ระบบ คือ 1) การเปลี่ยนแปลงระบบคมนาคมและโลจิสติกส์

และสิ่งอำนวยความสะดวก(ถนนสายแยกนาเจริญ-ช่องสะงำ และ ถนน เส้นทาง การค้า การพนันและการเชื่อมสัมพันธ์ข้ามแดนไทย-กัมพูชา 2) การเปลี่ยนแปลง ระบบเศรษฐกิจของชุมชน 3) การเปลี่ยนแปลงด้านสังคม 4) การเปลี่ยนแปลงด้าน ระบบศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี ประการที่สอง การเปลี่ยนแปลงระดับพื้นที่ ชายแดน ไทย-กัมพูชา ท่ามกลางการพัฒนาพื้นที่ชายแดนและความมั่นคงของรัฐ บริเวณชายแดนไทย-กัมพูชา ที่มีความเป็นพื้นที่เฉพาะมีลักษณะของความเป็นพื้นที่ พิเศษ เพราะมีความเป็นอาณาบริเวณที่ติดชายแดนที่อยู่ในพื้นที่ความมั่นคงของรัฐ ที่ มีอำนาจทางการทหารที่เชื่อมโยงกับกลไกอำนาจอื่น ๆ ที่มีความสลับซับซ้อน มีความ ลื่นไหลหลากหลาย บางครั้งมีข้อยกเว้นหรือเงื่อนไขพิเศษ ในการปฏิบัติการที่ เกี่ยวข้องกับนโยบายบ่อนคาสีโน สนามบั้งไฟและการพนันที่ชายแดน ในกัมพูชา ภายใต้กลยุทธ์การดึงดูดนักท่องเที่ยวที่แตกต่างออกไปรวมถึงการก่อผลประโยชน์และ เอื้ออำนวยด้านอำนาจของผู้ที่อยู่บริเวณชายแดนด้วย ขณะที่ความสัมพันธ์ของผู้นคน บริเวณนี้ได้สะท้อนความสัมพันธ์ของฝ่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในบริเวณชายแดนช่องสะ งำแล้ว ยังมีนัยแสดงถึงการเปลี่ยนแปลงความคิดของคนบริเวณชายแดนว่าต้องการที่ จะใช้เศรษฐกิจวัฒนธรรมนำการเมือง สามารถจัดแบ่งตามลักษณะทางสถานที่ พบว่า 1) การเปลี่ยนแปลงบริบทจุดผ่านแดนถาวรช่องสะงำ 2) การเปลี่ยนแปลงบริบท ตลาดเมืองใหม่ช่องสะงำและโอกาสการพัฒนาธุรกิจที่ชายแดนไทย-กัมพูชา 3) กล ยุทธการดึงดูดนักท่องเที่ยว และการเปลี่ยนแปลงพื้นที่เพื่อรองรับการพนันข้ามพรมแดน ได้แก่ คาสีโนและสนามบั้งไฟแสนในประเทศกัมพูชา โดยงานวิจัยนี้ พบว่า เด็ก เยาวชน และชาวบ้าน ปัจจุบันกำลังเผชิญกับกลยุทธ์ของการพนันท้องถิ่นและการ สะสมทุนของธุรกิจการพนันด้วยวิธีการ และใช้เครือข่ายการพนันที่หลากหลาย บริเวณตรงข้ามจุดผ่านแดนถาวรช่องสะงำประเทศไทยที่ชายแดนประเทศกัมพูชา ที่ รัฐบาลกัมพูชาให้เอกชนเข้ามาสร้างบ่อนคาสีโน คอมเพล็กซ์ เอนเตอร์เทนเมนต์ โรงแรมหรู มีรีสอร์ต และสนามบั้งไฟแสน เพื่อเปิดให้นักพนันเล่นการพนันได้อย่าง อิสระไม่ผิดกฎหมาย

2. กระบวนการกลุ่มเรียนรู้เพื่อเท่าทันพจน์ของเด็กและเยาวชนในโรงเรียน

จากบริบทพื้นที่ข้างต้น จึงจำเป็นที่จะต้องสร้างการเรียนรู้เท่าทันการพจน์ในกลุ่มเด็กและเยาวชน โดยงานวิจัยนี้ ได้ใช้กลไกเด็กเยาวชนในพื้นที่และนอกพื้นที่เพื่อดำเนินงานเชิงปฏิบัติการกระบวนการกลุ่มเรียนรู้เพื่อเท่าทัน สรุปผลได้ ดังนี้

2.1 การพัฒนาเสริมทักษะการจัดการกระบวนการกลุ่มเรียนรู้พจน์โดยแกนนำเด็กและเยาวชน แกนนำเด็กได้ร่วมดำเนินงานกิจกรรม จำนวน 13 คน ผ่านขั้นตอนกิจกรรมพัฒนาเรียนรู้ คือ 1. เข้าร่วมอบรมพัฒนาศักยภาพ “เกมละครผลงูภัย เกษมมหาสมบัติ” เป็นเกมที่ศูนย์ศึกษาปัญหาการพจน์ และ มูลนิธิธรรมาภิบาลพจน์ ภายใต้การสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ได้จัดให้มีการอบรม แกนนำเด็กและเยาวชนเพื่อเสริมทักษะการจัดการจัดกิจกรรมธรรมาภิบาลพจน์ และได้สนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ในการทำกิจกรรมเกม จากนั้น 2. แกนนำเด็กเยาวชนได้ประชุมเตรียมการและจัดทำแผนการดำเนินกิจกรรม เกมละครผลงูภัย เกษมมหาสมบัติ โดยมีทีมวิจัยโครงการเป็นที่เลี้ยงและสนับสนุนงบประมาณในการประชุมเตรียมร่วมกัน 3. ฝึกซ้อมการดำเนินกิจกรรมชุดเรียนรู้พจน์ เกมละครผลงูภัย เกษมมหาสมบัติ 4. ร่วมจัดกิจกรรมกระบวนการกลุ่มเรียนรู้เกมละครผลงูภัย เกษมมหาสมบัติ ร่วมกับสภาเด็กและเยาวชนจังหวัดอุบลราชธานี และกลุ่มละครมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี และ 5. ร่วมถอดบทเรียนจัดกิจกรรมกระบวนการกลุ่มเรียนรู้เพื่อเท่าทันพจน์ของเด็กในโรงเรียน ร่วมกับทีมวิทยากร

2.2 ชุดเรียนรู้พจน์: ข้อสังเกตปฏิบัติการกระบวนการกลุ่มเรียนรู้เพื่อเท่าทันพจน์ของเด็กในโรงเรียน

1) ชุดเรียนรู้พจน์ “เกมละครผลงูภัย เกษมมหาสมบัติ” ข้อสังเกตจากผู้วิจัยได้จากเข้าร่วมการจัดการกระบวนการเรียนรู้ของชุดเรียนรู้พจน์ เพื่อให้สามารถนำไปพัฒนาให้เหมาะสมกับบริบทการจัดการกระบวนการเรียนรู้พจน์ต่อไป พบว่า **มีจุดแข็ง/ข้อดี** คือ มีการเตรียมสื่อ/อุปกรณ์ชุดเรียนรู้สำเร็จรูป มีทีมที่มีทักษะผ่านการฝึกอบรมในการจัดการกระบวนการเรียนรู้เกมละคร เป็นเครื่องมือที่สามารถจัดการกระบวนการเรียนรู้เพื่อเท่าทันพจน์ สามารถสร้างบรรยากาศการมีส่วนร่วม/สนุก/ตื่นเต้นเร้าใจ ไม่ใช่คำว่า “พจน์” ในการจัดการกระบวนการเรียนรู้ สร้างกระบวนการเรียนรู้ในกลุ่มใหญ่

ขณะที่จุดอ่อน/ข้อเสีย คือ ใช้คน สื่อ อุปกรณ์ และบทในการจัดกระบวนการเรียนรู้จำนวนมาก ขั้นตอน วิธีการจัดกระบวนการเรียนรู้ค่อนข้างซับซ้อน ใช้เวลาในการจัดกระบวนการเรียนรู้ทั้งกระบวนการค่อนข้างนาน เนื้อหาเกี่ยวข้องกับทรัพยากรทางทะเล ต้องเป็นสถานที่ปิดในการจัดกิจกรรมจึงจะสร้างกระบวนการเรียนรู้ได้ดี

2) ชุดเรียนรู้พนัน “ละครถกแถลง” ข้อสังเกตของผู้วิจัยได้เข้าร่วมการจัดกระบวนการเรียนรู้ของชุดเรียนรู้พนัน เพื่อให้สามารถนำไปพัฒนาให้เหมาะสมกับบริบทการจัดกระบวนการเรียนรู้พนันต่อไป พบว่า **มีจุดแข็ง/ข้อดีคือ** มีทีมละครที่มีทักษะในการแสดงละครสูง เป็นเครื่องมือที่สามารถจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อเท่าทันพนันได้ ใช้ “วัฒนธรรมบุญบังไฟ” ของความเป็นอีสานเป็นสื่อในการเล่นละครที่กลุ่มเป้าหมายเข้าร่วมรู้จักเป็นอย่างดี ช่วงการละคร ได้สร้างการรับรู้ สะท้อนสถานการณ์การพนันในชุมชนได้ดี ช่วงถกแถลง เกิดการระดมความคิดเห็น เป็นทางเลือก/ทางออกให้กับตัวละคร(บทบาทสมมติตำแหน่งทางสังคมในหมู่บ้านที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์ในบทบาทสมมติและบทบาทจริงในชุมชน) สร้างการรับรู้ในกลุ่มใหญ่ ใช้ภาษาอีสานผสมกับภาษาไทย สามารถสร้างการรับรู้ได้ดี สามารถใช้สถานที่ได้ทั้งพื้นที่เปิดและปิด **ขณะที่จุดอ่อน/ข้อเสีย คือ** ใช้คน อุปกรณ์ บทละครในการจัดกระบวนการเรียนรู้ค่อนข้างมากและใช้เวลานาน

3) ชุดเรียนรู้พนัน “บอร์ดเกม Dream Ranger” ข้อสังเกตของผู้วิจัยได้เข้าร่วมการจัดกระบวนการเรียนรู้ของชุดเรียนรู้พนัน เพื่อให้สามารถนำไปพัฒนาให้เหมาะสมกับบริบทการจัดกระบวนการเรียนรู้พนันต่อไป พบว่า **มีจุดแข็ง/ข้อดี คือ** มีชุดเรียนรู้ที่สำเร็จรูปแล้ว ใช้ผู้นำเกมจำนวนน้อย คือ 1 คน ผู้นำเกมมีความรู้และทักษะในการจัดกระบวนการเรียนรู้ เป็นเครื่องมือที่สามารถจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อเท่าทันพนัน เป็นวิธีการสร้างการรับรู้สถานการณ์การพนันได้ดี สร้างการเรียนรู้ได้ในสถานที่โดยทั่วไปได้ **ขณะที่ จุดอ่อนที่พบคือ** ผู้นำเกมต้องอธิบายและสร้างความเข้าใจในกติกา/วิธีการเล่นให้ชัดเจนก่อนดำเนินกิจกรรม

4) ชุดเรียนรู้พนัน “การ์ดเกม บักเซียงเหมียง” ข้อสังเกตของผู้วิจัยได้เข้าร่วมการจัดกระบวนการเรียนรู้ของชุดเรียนรู้พนัน เพื่อให้สามารถนำไปพัฒนาให้เหมาะสมกับบริบทการจัดกระบวนการเรียนรู้พนันต่อไป พบว่า **มีจุดแข็ง/ข้อดี คือ** มีชุดเรียนรู้ที่สำเร็จรูปสีสันสดใสสวยงาม ใช้ผู้นำเกมจำนวนน้อยคน คือ 1 คน ผู้นำเกมมีความรู้และทักษะในการจัดกระบวนการเรียนรู้ เป็นเครื่องมือที่สามารถจัด

กระบวนการเรียนรู้เพื่อเท่าทันพนัน ขณะที่**พบจุดอ่อน** คือ มีรายละเอียดของตัวละครในเกมมีมาก ผู้นำเกมต้องมีความแม่นยำในบทบาทและวิธีการเล่น

5) **ชุดเรียนรู้พนัน “เกมใบ้คำ เอ็กซ์โอ (XO)”** ข้อสังเกตของผู้วิจัยได้เข้าร่วมการจัดกระบวนการเรียนรู้ของชุดเรียนรู้พนัน เพื่อให้สามารถนำไปพัฒนาให้เหมาะสมกับบริบทการจัดกระบวนการเรียนรู้พนันต่อไป พบว่า **มีจุดแข็ง/ข้อดี** คือ เป็นเครื่องมือที่สามารถจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อเท่าทันพนันได้ ใช้อุปกรณ์ไม่ยุ่งยาก ใช้จำนวนผู้นำเกมไม่มาก 3-4 คน สร้างการเรียนรู้ได้ครั้งละจำนวนมาก สร้างการมีส่วนร่วมกับเกมได้ดี **ขณะเดียวกัน พบจุดอ่อน** คือ การ์ดคำใบ้ของประเภทพนันต้องเป็นที่รู้จักของกลุ่มเป้าหมาย การคัดเลือกตัวแทนของทีม A และ B ต้องสรรหาคนที่เป็นตัวแทนที่กล้าแสดงออก/และกระตุ้นลูกทีมได้

2.3 ถอดบทเรียนปฏิบัติการกระบวนการกลุ่มเรียนรู้พนันของเด็กเยาวชนในโรงเรียน

จากบทเรียนการจัดกระบวนการเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพเกมพนัน พบว่าการบรรลุวัตถุประสงค์ บรรยากาศ ทีม การบริหารจัดการ เครื่องมือ/อุปกรณ์ และผลที่เกิดขึ้นจากการจัดกระบวนการเรียนรู้พนันของเด็กเยาวชนที่หลากหลาย คือ

1. เกมสามารถสะท้อนความคิดว่าเป็นการเล่นพนันได้จริง
2. สามารถประเมินการรับรู้ของการพนันของกลุ่มเป้าหมายได้
3. สามารถสร้างการมีส่วนร่วมจากเกมชุดเรียนรู้พนันได้
4. ผู้นำเกมได้เรียนรู้จากจัดกระบวนการเรียนรู้และได้รู้เท่าทันพนันได้

ไม่ได้ดีต่อกว่ากลุ่มเป้าหมายที่เข้าร่วมเล่นเกม

ขณะที่จุดอ่อนที่เป็นบทเรียนของชุดเรียนรู้พนัน ที่สำคัญ คือ

1. ชุดเรียนรู้พนันบางเกม มีความซับซ้อนและมีอุปกรณ์จำนวนมาก ต้องใช้ผู้ดำเนินกิจกรรมหลายคน เช่น เกมละครผจญภัยเกมมหาสมบัติ
2. ทีมผู้เรียนรู้เกมมีความกังวลใจที่จะนำเกมมาสร้างกระบวนการเรียนรู้ในหมู่บ้านตนเอง ในโรงเรียน เพราะเด็กรู้สึกขัดต่อวิถีการดำเนินชีวิตของตนเอง เช่น บางคนขวยขวย บางคนขวยฉลากกินแบ่งรัฐบาล

2.4 ข้อเสนอต่อปฏิบัติการจัดกิจกรรมกระบวนการกลุ่มเรียนรู้เพื่อเท่าทันพินันของเด็กในโรงเรียน

1) การกำหนดเนื้อหาที่ควรส่งเสริมการเรียนรู้พินันที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตและความยากง่าย จะเห็นได้ว่าในชุดการเรียนรู้พินัน ควรกำหนดเนื้อหาที่ควรส่งเสริมการเรียนรู้ จากง่ายไปหายากตามลำดับของช่วงวัยของนักเรียน โดยมีเนื้อหาสำคัญ การเรียนรู้เกี่ยวกับความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการพินัน ความน่าจะเป็นและโอกาสในการชนะพินัน ปัจจัยที่ส่งผลต่อการตีพินัน และช่องทางการบริการความช่วยเหลือที่มีให้แก่ผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการพินัน

2) พัฒนาและยกระดับทักษะคนนำกระบวนการชุดเรียนรู้พินัน จะเห็นได้ว่าคนที่จะใช้เครื่องมือชุดเรียนรู้พินันเช่น ครูในโรงเรียน นักจัดกิจกรรมรณรงค์ด้านพินัน จะต้องทำความเข้าใจ เป้าหมายของชุดการเรียนรู้พินัน วัตถุประสงค์ของการเล่น กติกาการเล่น อย่างเข้าใจและมีการทดลองเล่นจนเกิดความชำนาญ

3) การสร้างบรรยากาศในการเล่นชุดเรียนรู้พินันเป็นเรื่องสำคัญมาก เพื่อให้เด็กเกิดความอยากเล่น โดยเน้นเปิดโอกาสให้เด็กที่เล่นชุดเรียนรู้พินันมีส่วนร่วมจากชุดเรียนรู้ทุกคน

4) ผู้จัดกระบวนการเรียนรู้พินัน ต้องพัฒนาทักษะการจัดการปัญหาความขัดแย้ง การแก้ไขปัญหา การประยุกต์ใช้ชุดการเรียนรู้พินันให้เหมาะสม และสามารถจัดการจัดกิจกรรมกระบวนการเรียนรู้ชุดพินันให้จบจบการเรียนรู้

5) หลังการจัดกิจกรรมชุดเรียนรู้พินันจบ ต้องมีการสรุปกิจกรรมร่วมกับเด็กแบบมีส่วนร่วม ว่า ความรู้สึกรู้สีกของการเล่น ผลการเล่นชุดการเรียนรู้พินันเป็นอย่างไร บทเรียนหรือข้อคิดที่ได้จากการเล่นในชุดเรียนรู้พินันคืออะไร

อภิปรายผล

จากการที่ชุมชนพื้นที่ศึกษาเป็น “หมู่บ้านที่มีความเปราะบาง” เนื่องจากชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ สังคมจากพินันอย่างเห็นได้ชัด ขณะที่คนในชุมชนส่วนใหญ่ยังไม่ให้ความสำคัญ ไม่กล้าเปิดเผยข้อมูลอย่างตรงไปตรงมา มองว่าการพินันในชุมชนเป็นเรื่องปกติ ไม่ได้รู้สึกไม่อินดีอินร้าย ไม่มีแผนปฏิบัติการรับมือด้านพินันเลยนอกจากจารีตและกฎหมายที่ไม่สามารถบังคับใช้ได้จริง หลังจากชุมชนตกอยู่ภายใต้การปฏิบัติการของธุรกิจการพินันในประเทศไทยและภายใต้ภัยคุกคามของกลุ่มการพินันข้ามพรมแดนที่หลากหลาย หลังการเปิดคาสิโนและสนามบั้งไฟใน

ประเทศกัมพูชา โดยชุมชนแห่งนี้กำลังได้รับแรงกระตุ้นการพนันท้องถิ่นที่มีการเล่นพนันกันโดยทั่วไป และจากธุรกิจการพนันข้ามแดนในพื้นที่ชายแดนกัมพูชา เช่น บ่อนคาลิโน สนามบิงไฟ สนามมวย และ สนามไก่ชน อันเป็นกีฬาสร้างสัมพันธบริเวณชายแดนไทย – กัมพูชา ขณะที่การรับรู้มาตรการควบคุมการเล่นการพนันในชุมชนผ่าน จารีต กฎข้อห้ามระเบียบของชุมชน มาตรการนโยบายจังหวัด และมาตรการทางกฎหมาย แม้ว่าจะมีอยู่จริงแต่การนำมาตราการต่างๆมาใช้ยังเป็นข้อจำกัดไม่สามารถนำมาใช้ได้จริง เพราะขาดกลไกสนับสนุน ทำให้เป็นสิ่งที่ปฏิเสธไม่ได้ว่าเยาวชนในพื้นที่กลายเป็นกลุ่มเปราะบางและเสี่ยงต่อการเข้าสู่วังวนของการพนันงานวิจัยชิ้นนี้ พบว่าในขณะที่มีคนในชุมชนเห็นการพนันเป็นสิ่งปกติ ก็มีคนกลุ่มคนในชุมชนที่ให้ความสนใจต่อการแก้ไขปัญหาพร้อมกับหน่วยงานภาคีที่มีอยู่ชุมชนและหน่วยงานที่มีบทบาทหน้าที่ด้านการแก้ไขปัญหาพนันในชุมชน

การค้นหาแนวทางกระบวนการกรกลุ่มเรียนรู้พนันเพื่อเท่าทันของเด็กในโรงเรียนมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ ปิ่นวดี ศรีสุพรรณ, กนกวรรณ มะโนรัมย์ และวัชร ศรีคำ (Srisupan, Manorom, and Sriksam, 2020) และ อีรารัตน์ วงศ์ธนะอเนก (Wongtana-aneek, 2016) ที่เห็นว่าการสร้างกิจกรรมการเรียนรู้เป็นประโยชน์ต่อการสร้างการรู้เท่าทันการพนันของเด็กและเยาวชน โดยงานวิจัยชิ้นนี้พบว่า ชุดเรียนรู้พนัน ทั้ง 5 ชุดเรียนรู้ได้แก่ 1. ชุดเรียนรู้ “เกมละครผจญภัย เกาะมหาสมบัติ” 2. ชุดเรียนรู้ “ละครถกแถลง” 3. ชุดเรียนรู้ “บอร์ดเกม Dream Ranger” 4. ชุดเรียนรู้ “การ์ดเกม บักเซียงเหมียง” และ 5. ชุดเรียนรู้ “เกมใบ้คำ เอ็กซ์โอ (XO)” ที่ผู้วิจัยได้นำมาจัดกระบวนการเรียนรู้พนันในชุมชนและโรงเรียนสามารถสร้างการรับรู้และเรียนรู้เท่าทันพนันได้ ขณะเดียวกันผู้นำกระบวนการเรียนรู้เองได้พัฒนาตนเองทั้งด้านทักษะความเป็นผู้นำให้เท่าทันพนันมากขึ้น ในขณะที่เด็กและเยาวชนเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าและเป็นอนาคตของชาติ ดังนั้นเด็กจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาเติมตามศักยภาพ โดยการบูรณาการผสมผสานกับชีวิตของเด็ก เพื่อให้เด็กได้รับการพัฒนาอย่างครบถ้วน ตามสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การเมือง ตามสภาพแวดล้อมของครอบครัว ชุมชน และสังคม ดังนั้นการเลือกให้เด็กมีบทบาทร่วมในการเก็บข้อมูลและการจัดกิจกรรมกระบวนการเรียนรู้เพื่อเท่าทันพนัน ทำให้เด็กได้ทำความเข้าใจต่อการพนันที่ตนเองเข้าไปเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์ และเรียนรู้ถึงมุมมองที่ถูกต้องการพนันตามช่วงอายุ (Gen) ที่แตกต่างกันด้วย

ข้อเสนอแนะ

การศึกษาแนวทางสร้างกระบวนการกลุ่มเรียนรู้เพื่อเท่าทันพนันของเด็กและเยาวชนในชุมชน ได้ชี้ให้เห็นว่าการพนันในชุมชนไม่ใช่เรื่องปกติ เป็นชุมชนเปราะบางด้านการพนัน คนในชุมชนจะลุกขึ้นมาจัดการกับปัญหานี้เพียงลำพังนั้นเป็นเรื่องยาก ดังนั้นการสร้างการรับรู้เพื่อให้เด็กได้เรียนรู้เท่าทันการพนันที่มีอยู่ในปัจจุบันจึงเป็นสิ่งสำคัญและสามารถดำเนินการได้ในอันดับต้นๆ เพื่อการควบคุมตนเองในการ ลด ละ เลิก ในการเข้าสู่วงการพนันในชุมชนท้องถิ่นชายแดนไทย-กัมพูชา ผู้วิจัยมีข้อเสนอสำคัญ ดังนี้

ประการแรก ผู้ที่เกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชน จะต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาชุดเรียนรู้พนันที่หลากหลาย และนำมาจัดกระบวนการเรียนรู้ให้มีความเหมาะสมกับบริบทชุมชนและเข้าถึงกลุ่มเด็ก เยาวชน ในโรงเรียนและชุมชนเป็นอันดับเบื้องต้น

ประการที่สอง หน่วยงานระดับนโยบายด้านกฎหมายจะต้องบังคับใช้กฎหมายโดยเฉพาะการพนันที่เกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชนอย่างเป็นรูปธรรม

ประการที่สาม ต้องมีการพัฒนาmikroหรือหน่วยงานที่มีบทบาทหน้าที่ด้านพนันอย่างชัดเจนทั้งในระดับพื้นที่และนโยบาย เพื่อให้เกิดการทำงานอย่างต่อเนื่องในการลด ละ เลิกพนัน และสามารถลดช่องว่างของธุรกิจการพนันไทย-การพนันข้ามพรมแดนได้อย่างเป็นระบบ

References

- Center for Gambling Studies. (2020). **2019 Gambling Situation Survey**.
http://www.gamblingstudy-th.org/document_book/160/1/3/CGS-conference-2562/. [In Thai].
- Child and Adolescent Mental Health Rajanagarindra Institute, (n.d.)
Adolescent pathological gambling.
<https://new.smartteen.net/infographic/119> [In Thai].
- Khunthongjan, S. (2016). **The study of Gambling Behavior of Teenagers in E-san Society Context, Ubon Ratchathani and Mukdahan Province**. Bangkok: Center for Gambling Studies. [In Thai].

- Manorm, K and Sriksam, W. (2016). **Network and Social Organization of Cross-border Casino at Southern Isan – Cambodian Border and Its Policy Implication**. Bangkok: Center for Gambling Studies. [In Thai].
- Pongpanarat, K. and Teerachote, P. (2016). **Youth and gambling: Risk factors, fragility, social impact**. Bangkok: Center for Gambling Studies. [In Thai].
- Sawasphon, U. et al. (2018). **Gambling from the Perspective of Children and Youth in the Thai-Cambodian Border Area: A Case Study of Baan Prai Phatthana, Phrai Phatthana District, Si Sa Ket Province**. Bangkok: Center for Gambling Studies. [In Thai].
- Srisupan, P., Manorm, K and Sriksam, W. (2019). Teen Gamblers: A Case Study of Arrested Child and Adolescent Gamblers in a province in Northeastern of Thailand. **Journal of Social Science and Humanities**, 45(2): 80-108. [In Thai].
- Srisupan, P., Manorm, K and Sriksam, W. (2020). Pilot Project of Dialogue Theatre Creativity: A Campaign for Gambling Problem Protection in Isan Youth and Communities. **Journal of Mass Communication**, 8 (1) 35-74. [In Thai].
- Suwatanpornkul, I. et al. (2016). **Latent Gambling in Temples: the Process of Changing Temple activities and the impact on gambling behavior of Thai youths**. Bangkok: Center for Gambling Studies. [In Thai].
- Wongtana - anek, T. (2016). **Research for Creating Youth Gambling Recognition Learning Tool in School**. Bangkok: Center for Gambling Studies. [In Thai].